

LJUBLJANSKI ZVON

1929
LETNIK · XLIX
2

Vsebina zvezka za mesec februar:

1. Anton Ocvirk: Psalmi	65
2. Tone Seliškar: Pismo	66
3. Jože Pahor: Serenissima. (Dalje prih.)	68
4. Pavel Janák: Josip Plečnik v Pragi	78
5. Edgar Allan Poe: Krokari	85
6. Juš Kozak: Tuja žena. (Konec prih.)	88
7. Albin Prepeluh: Lenin. (Konec prih.)	100
8. Wl. St. Reymont: Nedelja na kmetih. (Konec.)	109
9. Književna poročila	116
Slovenski bijografski leksikon, 3. zv. (Mirko Rupel). — L. N. Tolstoj - Vl. Levstik: Ana Karenina (Josip Vidmar). — Jan Cankar: Bortolo i ego pravo (Bož. Borko). — Aleksander Block-Mile Klopčič: Dvanajst (Josip Vidmar). — Vital Vodušek: Pesmi (Ant. Ocvirk). — Recherches à Salone, Tome I. (B. Saria).	
10. Kronika	125
Umetnostna razstava Božidarja Jakca: Afrika (K. Dobida). — O postanku Poeove pesnitve «Krokari» (Griša). — Nagrade Francoske Akademije leta 1928. (A. Debeljak). — Ksaver Meško v češčini. (B. B.).	
11. Portret pisatelja Juša Kozaka.	

LJUBLJANSKI ZVON

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta 60 Din, za četrt leta 30 Din, za inozemstvo 150 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Reklamirani zvezek se pošlje brezplačno samo, če se je reklamiral najkasneje v enem mesecu, ko je izšel. Pozneje reklamirani zvezek se mora plačati.

Urejuje FRAN ALBRECHT.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo: Prešernova ulica št. 54.

Izdaja «Tiskovna zadruga», r. z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani (predstavnik Miroslav Ambrožič).

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

P S A L M I

ANTON OCVIRK

I.

V samotah noči in dnevov pretesnih mrzlih besed,
 ob molku vase zazrtih duš, pojemo psalme žená,
 ki nam z vetri iz polj, ki jim božajo lica otožna,
 odpevajo s pesmijo las in oči in teles.
 Opojne stopinje so vaših nog in vonj vaših las
 je kot krone črnih rož, ki rasejo v deželah sanj.
 Vse rdeče večere nad nami gorijo pogledi čakajočih oči,
 kot roke hudó razprostrte ob prošnjah daritvenih ur.
 V nočeh z mesečino bedenj obsijane nas žeja po rožnatih ustih,
 v žgočih nemirih pijani moči svojih vročih strasti.
 Blaženi utripi so src, skrivnostnih obročev ljubečih duš.
 Kadar na ulice v mraku pada dež, slišimo v ritmu
 pojočih voda bridki jok zapuščenih žena, ki v blazine
 ihte. Kot čaše ovenelih rož so telesa.

II.

Svete so pesmi vodà in sveta so pota zvezd,
 ki iščejo v globinah noči podobe svojih lic.

Svete so setve, sveta je rast in sveta je smrt
 v vednem poletu od dneva do mrtvih senc polnoči.

Sveti so hrami ubožnih otrok, ki v vročicah mislijo
 na solnce, ki rase ob jutrih na drevju gozdov,
 da z njim bi igrali se, dokler tema ne pade čez svet.

Sveta so pota brezdomcev, ki od rojstva trpijo na križpotjih noči,
 da bi našli zadnji svoj dom. Tam gorí luč in so mislim
 postlana ležišča pod stebri kipečih jasnin.

Sveti vojščakov so tabori, kjer spiyo junaki trudni po bojih
v ranah ob ognjih ugaslih. Meči z ostrinami, polni krvi,
ležijo ob njih, čakajo dneva in močnih rok.

Sveta je beda ljudi, pod črnimi stropi objokana lica
brez sanj in brez upa na beli kruh. Roke trudne in revne,
ki nosijo težo trpljenj, so zgradile tempelj bodočih dni.

Svete brezupne so ure in sveti so spevi razbičanih duš,
sveta praznosta življenj in svete groze molčanj.

III.

Prisluhnil sem v grobnice, kjer angeli s tihimi spevi
pojó žalostinke.

Človek leži sredi mramornih sten, v mrazu stoletij brlijo
lojenke z dolgimi utripi.

Na licih nagubane srage mrtvih besed, kot zastori negibni
čez skrivnosti neme bi pali.

Na stenah podobe dihajo v slogih stoterih vizije okostenelih
groz. — Molk smrti.

Tesno drug svet, kjer vse kamení in so v brezglasju bitjem
zakopane skrivnosti.

Kako iz krst veje mraz! Da ne bi videl voščenenih rok
in steklenih oči,

kjer vžgani so bili nekoč pečati duš z živo krvjó.
Negibnost kriči.

Kako pojemo v tesnobah z obrazi bledimi težke akorde
psalmov mrtvaških!

P I S M O

T O N E S E L I Š K A R

Služkinja piše svojemu fantu.

Tako sem prišla semkaj, dragi moj!
Ti ne veš, kako je hudol
Brez okna je izba na podstrešju
in polnoč je, ko sem vžgala svečo,
da ti pišem v daljni kraj.
Gospod in gospa sta šla v kino
in mene zebe. Mrzla je izba

in gospa je zame železo in kamen.
Pa sem tako mlada in tako trpim!

Deklica je zbolela, ki jo imam tako rada,
pa sem bila opsovana: Lenoba, ničvrednica!
Vse mi je rekla in da sem jaz kriva.
Nosila sem jo v naročju vse noči
in sem jokala in sem mislila nate!

In takole, ko sem sama z vetrom,
ki se podi po podstrešju, mi je tako hudo,
da že mislim na smrt pa me je vendar strah.
Tako sem mlada! Samo tebe imam!
O da bi ti mogla poslati vsaj vroč poljub,
da bi vedel, kako te ljubim.

Danes je bil moj oče pri meni.
Denar je hotel. Pa je grunt zapil
in otroke vrgel v svet... Berači in pije po mestu
in se ga bojim.

Tako sem sama in gospa je tako huda!
Pa ona prejšnja je bila še bolj!
Tepla me je in me je ponoči vrgla na cesto.
Koliko sem že prestala!
Njihova miza je polna, jaz pa sem lačna.
In že dva meseca mi ne plača;
onadva pa bosta šla danes v bar!

In gospod je vedno pijan in sili vame
in mi ponuja denar. Pa sem samo tvoja
in vedno mislim nate.

Kadar jih ni ponoči doma,
grem v njihovo spalnico, da se pogrejem
in si mislim, kako je prijetno tu,
ko je vse v zrcalih in svili — —
Ah, še v sanjah nama ne bo nikoli tako lepo!

Pa bo vendar prijetno, moj dragi!
Si dejal, da spomladi —?! Joj, kako te čakam!
Saj se imava rada!

Sedaj pa lahko noč, moj fant!
Pozabila bom na mraz in gorje
in bom sanjala o tebi!

S E R E N I S S I M A

ZGODOVINSKI ROMAN — JOŽE PAHOR

3.

(Nadaljevanje.)

Krasni pomladni dnevi so sijali nad Zadrom, nad njegovo enolično okolico, nad gaji oljk, mandljev in češenj, izmed katerih so gledale pege sivega apnenca in krpe rdeče zemlje. Velebit je stal v dalji jasen in čist, vrh mu je blestel v snegu kakor kristal.

Vzlic tej krasoti vseokrog je bilo Goljevo življenje pusto in brez smisla. Kamor je stopil ob prostem času, povsod je bil sam, tako sam, da ga je bolelo. Nikogar ni imel, da bi se razgovoril ž njim od srca. Pogovori s častniki so bili plehki, veseljaški, z mornarji pa se razgovarjati niti ni smel. Lorenza je sicer videl še nekajkrat, a ta se ni ustavljal ž njim. Kazalo je, kakor da se Dalmatincu ne dá govoriti s tem zvestim, do kosti službenim častnikom.

Pod večer je bilo, ko je Golja prejel napol službeno obvestilo, naj pride ob osmih zvečer v glavno dvorano na magistratu na razgovor častnikov. Poziv je bil kratek, vojaški. Apeliral je na čast oficirskega zbora Serenissime, preizkušeno na vseh bojiščih, na vseh morjih. Kdor je Serenissimi vdan v duhu prisega, pride na sestanek in ga ne zadrži nikaka ovira.

Golja je razmišljal, kaj naj stori. Poprašal je nekatere tovariše, kaj prav za prav bo, a nihče mu ni vedel jasno odgovoriti.

Ko je točno ob določeni uri stopil v veliko dvorano, ozaljšano z ogromnim praporom ljudovlade, pod katerim je bilo napravljeno solnce iz devetih mečev, je našel navzočih le malo častnikov. Kazalo je, da jih veliko ne bo mogoče odtrgati od njih običajnih zabav, na katere so se čutili priklenjene bolj nego na svojo vojaško čast. Spredaj je stala v dvorani majhna gruča oficirjev ter živo razpravljala, ne da bi bil mogel Golja razbrati, o čem. Zdelo se je, da jih neznatna udeležba prav nič ne moti, zakaj bili so glasni in živahni.

Golja ni vedel, kam bi sedel. Poznal ni nikogar, nikjer ni videl znanca.

Vendar ni bilo treba dolgo čakati. Kmalu po osmih se je začul s stopnišča žvenket orožja in glasno govorjenje. Naglo je prihajala gosta gruča ljudi, s korakom, kakor da gredo v napad. Niso bili zgolj častniki. Golja je dobro razložil med njimi mornarje, dasi nikakega Dalmatinca, kakor se je dalo soditi po obrazih. Šumno so korakali v ospredje, kjer so nenadno obstali.

Nekdo iz sredine je zaklical, gruča pa je hrupno odgovorila. Bil je pozdrav onim, ki so že čakali.

Justa je bilo vse to novo. Ves ta nastop, vsa napadalna brzina, vse se je videlo nekako priučeno. Imelo pa je očitni namen napraviti vtis. Kakor so udeleženci sestanka naglo došli, tako so tudi vsi hkratu umolknili, znamenje, da se zborovanje lahko prične.

Artiljerijski častnik je stopil na oder. Vzravnal se je ponosno, pogledal po udeležencih in zganil narabla z roko. Koj nato je začel govoriti, počasi, z nizkim glasom, s presledki med posameznimi besedami in s posebnim poudarkom:

«Ta čas, ko se mi tu sestajamo, ta čas, ko najboljši častniki in mornarji Serenissime v Zadru strajajo svoje vrste, v trenutku, ko razvijamo slavni prapor leva sv. Marka, gre v Benetkah svojo zadnjo pot eden naših najmlajših...»

«Glasnej!» ga nekdo iz gruča pozove z rezko srditim glasom.

«Eden naših najmlajših,» dvigne častnik svoj glas, da udarja ob stene, «eden tistih, ki je imel veliko srečo, da je padel z bleskom domovine v obeh, padel — zaboden!»

«Francesco Savelli!» preseka oster glas govornikovo besedo.

«Presente! Prisoten!» grmi zbor vibarno.

«Zdaj, v tej uri,» nadaljuje častnik, «gre svojo zadnjo pot v krvavem svitu naših plamenic, ovit s slavno zastavo krilatega leva.»

«Na kolena!» pozove rezek, visok glas. In v istem trenutku pokleknejo vsi do zadnjega v dvorani. Grobna tišina zavlada, pa le trenutek. Prav tako naglo, kakor so kleknili, se spet vsi dvignejo.

«Blagor mu, ki lega danes, ovenčan s slavo v našo sveto zemljo! Veliki misli je daroval svojo čisto, neomadeževano mladost. Dal je vzgled nam, ki bomo morda jutri poklicani, da položimo svoje življenje na štivenik svete, božanske Serenissime.»

Francesco Savelli! Prevelik je bil tvoj ogenj do domovine, da ne bi žgal njenih sovražnikov. In ker jih je žgal, so dvignili — morilci — zavrtno bodalo. Vedeli so: samo z enim morejo pogasiti tvoj plamen, s tvojo lastno, s tvojo vročo krvjo.

Francesco Savelli! Mirno lézi v našo sveto zemljo! Ni jih več, ki so te ubili! Maščevali smo te! Tako se bomo osvetili vsakomur, ki bi se dotaknil tega, kar nam je naš vse, ki bi se dotaknil Serenissime, ustvarjene in zgrajene s krvjo sto in sto tisočev, s plemenito krvjo najboljših, največjih njenih sinov od veka v vek. Glej, ta večer ti to prisegamo!»

«Prisegamo!» je odjeknilo po dvorani, kakor bi se udarili meči.

«Prisegli smo,» poudarja razpaljeno govornik, «prisegli smo in ne prelomimo svoje besede. Kjerkoli je sovražnik Serenissime, na daljnih bregovih ali tu, na njenih ladjah ali v nje osrčju, v Benetkah samih, kjerkoli je, naj ve, da mi bedimo, bedimo z orlovskim očesom!

Tudi tukaj, na ladjah mornarice, ki je pozvana k velikim dejanjem, še ni prave zavesti, kakšno nalogo ji je poverila domovina. Zdelo se je celo, da bo naša velika preteklost našla tu svoj sramotni grob, da bodo tu pokopana, zavržena vsa junaška dela naših očetov in dedov, ki so krvaveli in padali zato, da je Serenissima živela, postajala večja, silnejša, mogočnejša.

Vendar — hvala Nebu! Dobili so se med nami možje, ki niso mogli gledati, ki ne morejo razumeti, kako se tako naglo pozabljajo sveti čini naših neštetihi junakov, z imeni in brez imen. Niso mogli gledati in ne morejo trpeti, da se tu gazi slava, nesmrtna in nedosežna slava naših dedov. Kar je plemenite krvi prelite za našo sveto zemljo, za silno Serenissimo, ne sme biti pozabljeno nikdar! Vsi, kar nas je poklicanih, da čuvamo to dediščino, se moramo izkazati vredne padlih.

To je imela pred očmi tista naša ponosna mladina, ki se je strnila na tem mestu, da že končno izpregovori odkrito, brutalno odkrito besedo. Prav je, da ste nas pozvali za priče. Zdaj vemo, tudi tu je naša straža nad stražami, je skupina ljudi, majhna, a drzna in nepremagljiva, skupina ljudi, ki so pripravljene dati poslednjo kapljo krvi za domovino!»

Golja je poslušal govornika, a nič ga niso mogle ogreti žarke besede. Koliko jih je med temi novimi čuvarji Serenissime, se je vprašal, ki so že kdaj trpeli zanjo? In koliko jih je, ki se bodo res skazali vredne onih nekdanjih junakov, kadar bo bila odločilna ura?

A še preden je Golja presejal častnikove besede, je stopil na oder mož, ki ni bil nihče drugi kot Loredan sam. On tukaj? spreleti Goljo po vsem telesu. Loredan, glavni steber vojne stranke?

V resnici: bil je Loredan!

«Nočemo delati kupčij z našimi mučeniki,» je izpregovoril. «nočemo izrabljati smrti nesrečnega tovariša. A to moramo povedati, da bomo znali streti tudi notranje sovražnike Serenissime. Kakor so padli tisti, ki so dvignili bodala na našega Savellija, tako naj pade vsak, ki se dotakne Serenissime. To ni beseda, to je naše geslo. Ničesar ne skrivamo in izjavljamo naravnost: ubijali smo, ubijali bomo!

Mnogo jih je, ki v teh resnih in nevarnih časih rujejo pod zemljo. Ž njih pomočjo hočejo stoletni sovražniki zrušiti ljudo-

vlado, prvo na Adriji in v Sredozemlju. Proti tem rovarjem, proti zaveznikom sovražnikov Serenissime dvigamo svoje orožje mi, ki vstajamo za domovino v Benetkah, v Terriferi, v Levantu, kjerkoli vihra prapor z levom sv. Marka.

K vsem mladim, drznim stražam pristopate danes tudi vi, vaša čudovita četa ‚Eroica‘. Davno smo vas že pričakovali, zato vas danes tem pristrčneje objemamo. Skrajni čas je že bil, da stopite naprej. Kar se godi pri vas, se že dolgo ni godilo na ladjah Serenissime. Strupena kača se vije skozi vaše vrste, mornarji pozabljajo, kaj so dolžni Serenissimi. Ali jih je domovina doslej vpraševala po tem? Je zahtevala od njih kako žrtev, ki so prisegli, da dajo zanjo kri in življenje? Ali ima kdo lepše življenje nego ga imajo mornarji tukaj, v tem zvestem beneškem mestu?

In vendar niso zadovoljni. Mrmrajo. Rujejo skrivaj in očitno. Prelepo življenje jim je oskrbela Serenissima, vino, zabave, ženske... Brez skrbi se šetajo, gospoda, po cvetoči dalmatinski zemlji in niso zadovoljni! Ali hočete še več?!

Mornarji pravi — pomisli Golja. Ne velja to še bolj in prav za prav edino le za častnike? Ali nimajo častniki tu življenja, kakršnega niti v Benetkah niso imeli? Saj jih je tudi nocoj tu le neznatno število, ker se niso mogli odreči svojim zabavam!

Toda Loredan nadaljuje:

«Tovariši! Sveto nalogo imamo. Razgnati moramo to lahkoživo sodrgo, ki preklinja domovino. Serenissima je dolgo gledala oskrunjevalce in zločince. Zdaj dviga roko nadnje. Izrezali boste smrdeče meso, izžgali ostudno rano, to je vaše vzvišeno poslanstvo! Ubijali boste, če bo treba, dokler ne bo naposled zastava krilatega leva v Zadru oprana sramote, oprana s krvjo sodrgel!»

Še ni končal govornik, ko je množica hrupno vstala. Zaploskala je in divje vzklikala Loredanu. Odobravanje se je prelilo v strastno bojno pesem. Pa saj ni bila pesem, bil je krik, kakršnega je Golja čul le v krvavih spopadih, ko je šlo za življenje in smrt.

Govornik pa je nadaljeval, kakor hitro se je krik nekoliko podel:

«Poznate jih, izdajalce domovine! Pomnožili so se preko noči, saj smo jih gojili na lastnih prsih. Pljujejo in sikajo, da nimajo dovolj hrane in da ni dobra! Kakšno hrano pa imajo oni, ki stoje danes za ozidjem Nikozije? Stradajo in umirajo od gladu, tu pa se pasejo ostudni zajedavci!»

Golji je kipela kri. Mar nismo določeni za klavnico? se vprašuje. Naj se nam da nocoj znamenje za odhod, pa bomo že jutri enaki onim pod Nikozijo — smrti posvečeni! Počemu torej vsi ti divji napadi, zakaj pozivi na pokolj?

«Zdaj bo konec teh razmer!» vzklika Loredan razvneto in krili z rokami. «Dvignili ste se, ne boste jih več mirno gledali. Kdor noče našega kruha, naj se umakne! Kdor izgovori sramotilno besedo, mu jo poženemo nazaj v goltanec. Proč, sovražniki velike Serenissime, smrt njim, ki skrunijo našo sveto zemljo s svojimi gnusnimi izpljunki! Konec tem divjim, ostudnim orgijam! Naj živi lev sv. Marka, naj bo ljudovlada v vaši pesti mogočnejša in strašnejša kot vse pretekle čase! Smrt izdajicam!»

Loredan je končaval svoj govor s krikom, ki je dušil njega samega. Tresel se je, oči so mu izstopile, obraz se mu je podplul s krvjo. Razpaljen je potegnil za seboj poslušalce, da so ob koncu hrupeli kakor orkan.

Golja je ostal hladen. Ni ga razvnel govornik, niti najmanj ga ni pretresel bojni krik vršočih ljudi. Če bi se zdaj zagnali vanj, ne bi pobledel, ampak bi potegnil meč proti vsem in se bil ž njimi — pripravljen na smrt, toda miren. Le eno je zvenelo v njem iz Loredanovega govora: Smrt tistim, ki se upirajo zaradi slabe hrane! Ali je glas o hrani segel tudi že v Benetke, do Sveta desetorice? Hoče Loredan preprečiti, da bi se razširile stvari, ki bi mogle škodovati tudi njemu?

Golji je bilo jasno: Loredan je dosegel svoj namen! Kar se bo godilo pred Zadrom odslej, bo imelo novo vsebino. Sukalo se bo okrog dveh novih osišč. Prvo je — veličina Serenissime, drugo — veleizdaja. Loredan je ščuval proti mornarjem, izmed katerih je že marsikdo dal svojo kri za ljudovlado in jo bo dal spet, ko napoči ura. Ščuval je tako, da bodo bodala komaj še stala za pasovi. A če siknejo izza njih — ta gruča vé sedaj z gotovostjo — ne bo nihče iskal krivca.

Še vedno je valovalo med ljudmi v dvorani, ko je Golja strmeč opazil med njimi orjaškega ošabnega častnika, ki ga je bil videl zadnjič z Vendraminom.

Taki so! ga je speklo. Včeraj pri plemiču, danes s temi! Zaupnik tam, zaupnik tu! Ve Vendramin, s kakšnimi ljudmi ima posla?

Na odru pa je že spet stal artiljerijski častnik. Govoril je svečano, navzoči so ponavljali za njim. Bila je prisega, da hočejo strnjeno braniti disciplino na brodovju in da so pripravljeni umirati in ubijati za Serenissimo. Meče in bodala so dvignili v zrak, trdo in goreče so sekale njih besede. Prisega je bila podobna vojaški, toda s čisto drugačno vsebino. Ti ljudje niso prisegli kot podrejenci, ampak kot zapovedovalci: ustvarili so si domnevo, da od tega časa ukazujejo oni.

Golja je vedel, da nima ničesar iskati tu. Nihče ni ničesar zahteval od njega, nihče ga ne bo pogrešal. Ni mu bilo žal, da

si je ogledal to nenavadno zborovanje, a novega ni bilo čakati več. Sredi naraščajočega hrupa je odšel iz dvorane.

A komaj je bil na stopnicah, ga nekdo pokliče. Amadeo, orjaški častnik je prihitel za njim.

«Kaj želiš?» vpraša Golja ter počaka.

«Torej si tudi ti prišel semkaj?» zbada tovariš. «Zdaj razumem, zakaj nisi hotel slišati Vendramina. Ali rešuješ tudi ti ljudovlado?»

«Ti jo rešuješ!» vzkipi Golja. «Pred Vendraminom si ž njim, za hrptom ga izdajaš!»

«Ne izgovarjaj tega imena!» ga ustavlja Amadeo. «Ne izdajam nikogar, s plemičevo vednostjo sem tukaj!»

«Zmožen si takih dvojnih vlog! Že zadnjič sem se prepričal», odbija Golja.

«Pazi, kaj govoriš!» zagrozi častnik.

«Ne bojim se nikogar! Ajdi me ovadit!»

«Pazi se, pravim!» ponavlja častnik. «Zakaj si prišel semkaj, mi nisi še povedal!» dostavlja strupeno. «Te nočejo v svojo ‚Eroico‘, da tako naglo odhajaš? Menda predobro poznajo Schiavone!»

Golji je preveč. Razpaljen se požene po stopnicah in zgrabi drznega človeka z vso silo za rame.

«Ponovi, kar si dejal!» mu zagrozi. «Ponovi, če si upaš!»

Nasprotnik se naglo izvije, da bi se rešil iz objema, toda Just ga drži z železnimi rokami.

«Ponovi, če si upaš!» ga strese, da žvenketa častnikov meč na kamenitem tlaku.

«Izpusti me!» pravi častnik. «Vedeti sem hotel le, kaj iščeš tukaj, ti in še kdo drugi. To sem hotel!»

«Sramoten poklic si si izbral, nevreden častnika!» ga zavrne Golja, dasi bi ga najrajši udaril po zobeh. Toliko zaničevanje se dviga v njem, da se mu nasprotnik zagnusi. Izpusti ga, obrne se in gre po stopnicah, prepričan, da si umaže roke, ako se dotakne takega človeka.

Škoda plemiča, če se opira na take ljudi! Je res tako kratkoviden, da se zanese nanje? Ne ve, da ga bodo zapustili, ko napoči težka ura? Tako razmišlja Golja in stopa počasi proti pristanišču.

A kakor da še ni dovolj, kar se je odigralo v dvorani, kakor da Zader še ne ve, kaj se je danes zgodilo važnega, se zdajci razlegne bojna pesem iz mestnih ulic. Rezka je in čudno se čuje iz noči. Pokazati hočejo javnosti, da so tu in da bo treba računati ž njimi. Opomin je vsem, naj se pazijo, ker jastreb bedi in zre z ostrim očesom na mesto in na morje.

Bojna pesem se bliža, gruča koraka na ladje. Naglo gredo, kakor da hočejo napasti. Iz polteme se vidi na pomolu le črn zid, ki se ziblje dalje, ne ločijo se posamezniki.

Sredi pomola se gruča na ostro povelje ustavi. Za trenutek vlada molk. Potem pa preseka zrak rezek poziv, ki mu odgovori krik vseh. Še drugič, še tretjič se odzove krik, ki udarja ob galeje in budi mornarje, ki so po večini že odšli k počitku. Dvigajo se z ležišč in se vprašujejo, kaj pomenja vse to. Ali se je dvignil divji prepir? je znamenje za odhod? Nihče ne ve. Poslušajo in nevoljni spet polegajo na trda tla, mrmraje, ker ni miru ob teh urah.

Golja pa gre na svojo galejo in se čudi sam sebi, da se je mogel premagati, ko je naletel na žaljivca. Kesa se, ker ga je izpustil, ne da bi ga bil poplašal za vsa izzivanja. In čim bolj premišlja, tem bolj mu kipi kri.

4.

Po tem dogodku ni imel Golja miru. Kakor kamen mu je ležalo na srcu, čutil je, da se mora razgovoriti z nekom.

Mislil je na Vendramina, saj sta se bila ločila zadnjič malo da ne neprijazno. Iskal ga je, popraševal previdno po njem ter naposled zvedel, da je bolan. Preselil se je v mesto, kjer si je najel stanovanje.

Kakor hitro je bil Golja prost, je šel obiskat bolnika. Na strmi poti, ki je vodila k gradu sv. Donata, je našel starinsko ozidje z visokimi železnimi vrati. Zvonil je, in ko so mu prišli odpret, je stal na vrtu, polnem zimzelena in lovora. Tu pa tam so cvetele vrtnice z okroglimi kronami belih, rdečih in rumenih rož, po zidovju pa so se bohotile glicinije. Večerno solnce se je igralo po cvetju, po zelenju, po peščenih poteh. Kakor da dehti po Benetkah, po Muranu, je bilo Justu. Vse živo je vstalo pred njim daljno solčno mesto.

Onstran vrta je na terasi hiša, starinska sicer in z obokanim hodnikom v pritličju, a negovana z isto skrbjo kakor ves vrt. Pod oboki pa stoji dekle, opravljeno v črno, enostavno obleko. Čaka, kdo je prišel obiskat Vendramina.

Da je mogoče? strmi Golja. Ali ga le varajo oči? Ona da bi bila tu, Amelija? Sestra Vendraminova?

Čudno ga gane to srečanje. V njegovo mračno zadrsko življenje posije solnce, prvič po dolgih tednih zdvojenosti, notranjih muk, nemira in bojev. Amelija je, ona sama!

Prisrčno mu dekle poda roko, smehlja se, in Golja je ne more izpustiti. Ista je, enaka kot je bila v Benetkah. Skromno so ji

povezani bogati lasje v zatilnik, mirno zro modrikaste oči, nič ni strasti v njih, le miloba in dobrota se svetita v njih dnu. Tudi beneške bledice ni na njenih licih. Zdravje je, topla rdečica, kakor je zdravje v vsem njenem lepo oblikovanem telesu. Golja jo gleda in se čudi, da je ni take še nikdar videl do danes, da je šla tako neznatna in brezpomembna mimo njega.

«Tukaj ste?» jo vprašuje, kakor da ne išče njenega brata. «In jaz ne vem ničesar! Ste že dolgo v Zadru?»

Bila je šele nekaj dni. Kakor hitro je zvedela, da ji je brat obolel, ni imela več miru v Benetkah. Prispela je semkaj, saj je vedela, da bo brat sam in zapuščen.

Pripovedovala mu je, kako je bratu, dokler nista z lagodnimi koraki prišla v prvo nadstropje, kjer je v vogelni sobi ležal Vendramin. Večerno solnce je še svetilo skozi okno naravnost na bolnika. Obraz mu je rdel, dasi se na temni polti ni toliko poznalo. Plemič je ležal nekoliko mrzliččen, vendar pri polni zavesti. Že teden dni je bil bolan. Toda presedel je na naslonjaču, dokler ni prišla sestra.

Goljev obisk ga je resnično razveselil. Po zadnji ločitvi je večkrat mislil, da bo častnika kje srečal. Žal mu je bilo, da sta si prišla tedaj navzkriž. Med tem pa je obolel in misliti je moral, da čimprej ozdravi.

«Glej, da še tebe ne zgrabi!» se šali plemič, ko mu sede Golja k zglavju.

«Ne bojim se,» pravi Just, «mene ne popade tako kmalu!»

«Saj ni nič hudega, samo trajalo bo nekaj tednov», pripoveduje Vendramin. «Želodec me boli in drobovje, toliko je gotovo. Pri mornarjih je isto!»

«Vedno več bolnikov imamo!»

«Vem. A vojne stranke to prav nič ne moti! Začeli so delati po načrtu. Jasno je, da nas hočejo prehiteti. Nič besed, dejanja! Je njih geslo. Neoporečno so nas prehiteli.»

Dasi plemič ne govori tako lahko kakor običajno, vendar pripoveduje živahno. Goljo iznenadja, kako odkritosrčno in kako ostro loči druge od drugih. Ali morda še ne ve, česa dolže njega, ker je bil pri onem zborovanju?

«Trd si bil zadnjič!» mu omeni naravnost. «Vzlic temu govoriš danes z menoj, ne da bi kaj skrival!»

«Zakaj ne bi govoril?»

«Vsi me sumničijo,» se izpoveduje Golja, «vsi se me izogibajo, kakor bi bil najnevarnejši človek!»

«Vem vse!» prekine plemič.

«Tudi to, da sem bil pri onem zborovanju?»

«Znano mi je!»

«In ti?» vprašuje Golja vznemirjeno. «Me sodiš tudi ti kakor drugi?»

«Govoril bom naravnost! Obvestili so me takoj in me hoteli prepričati, da si dvoličen človek, neznačajan in nevaren! V tvojih očeh ne berem tega. Morda se varam, a sumničiti te nočem!»

«Torej se ne zaneseš name popolnoma?»

«Ni dosti, ako te ne sumničim, ko vem, kakšne poti imaš?»

«Ali naj ponavljam, da nisem ž njimi?»

«Danes še nisi», ga zavrača plemič. «Pride pa čas, ko se boš moral odločiti. Želel bi samo to, da se odločiš kot prost mož in ne pod silo ukaza!»

«Saj ne pride nikdar do tega!»

«Mora priti! Vojna se vleče in ž njo gredo stvari, ki si jih oni ne želé. Zato pa je treba odločnosti, zato je treba kovati železo brez prestanka! Tega ne razume, kdor se obotavlja!»

«Misliš mar mene?» vpraša Golja.

«Tudi tebe!»

«Močnejši so!» odgovarja Just. «In če tudi bi ne bili, imajo na svoji strani zakon!»

«Vsak dan so šibkejši. Čedalje večje ovire se jim porajajo iz vojne, da se vedno težje borijo ž njimi. Kar se pa tiče zakona, je kaj preprosto. Zakon je moč. Je volja tistega, ki ukazuje. Če imaš moč, ukazuješ ti, si ti zakon! Zdaj so oni zakon, oni — ali kakor pravijo: Serenissima. Toda že jutri lahko niso več!»

«Saj ni tako!» se oglasi Amelija, ki je med tem pripravila bratu čaj. «Zakon ni samo moč! Poleg njih, poleg Serenissime imamo zakone, ki so bili in ki bodo! Tudi sila ne ovrže teh zakonov!»

«Motiš se, sestra!» jo zavrne Vendramin. «Ni tako! Pravijo: Ne ubijaj! Saj ljudje ne ubijajo, če ni potreba. Če pa je, ubijajo, dokler je potreba. In potreba je, dokler ni potolčena ena stran. Zato so vojne in je v Benetkah tudi — strup!»

Amelija sede k bratovem vzhodju in ga zavrača. Dasi je mirna, je njena beseda vendar čudno vztrajna.

«Človeka bi morali napraviti plemenitega,» pravi, «pa ne bo treba ne meča ne strupa!»

«Prej bi mu bilo treba vzeti vse, kar ima», ugovarja plemič pol resno, pol šaljivo. «Tako ne bi imel več vzroka biti zloben. A potem bi prišel k tebi in bi te pobil, da bi spet pograbil, kar bi mogel. Ne, ne gre brez krvi! Človek ni vrag, pa tudi ne angel — v sredi med obema je! Doseči moremo le eno: preliti kolikor mogoče malo krvi! Več ni v naših močeh!»

«Če bi hoteli vreči ljudovlado, ne bi teklo malo krvi», meni Golja. «In tudi ni gotovo, če ne bi tekla zaman!»

«Če bomo imeli omahljivce, je bo teklo največ!» zavrne plemič trpko. «Ne pozabljay, da si tudi ti med njimi!»

«Saj ne pospešujem nereda!» se upre Golja.

«To je beseda, ki je ne bi nikdar pričakoval od tebe! Mislim, da jo more roditi le nevednost. Če ne bi bil prepričan o tem, veruj mi, izpregovoril bi ta trenutek zadnjo s teboj!»

Plemičev govor je trd in boli Amelijo.

«Ne pozabi, kaj si hotel od njega!» ga prekine dekle. «Je Golja beneški plemič? Ni prišel samo po posebni milosti do svojega mesta? Rabili ga bodo le dotlej, dokler jim bo koristil. Sicer ga poteptajo brez usmiljenja!»

«Zavrnuti ga moram!» se ustavlja plemič. «V ljudovladi ne delamo nereda mi, ampak oni, ki jo vodijo. Nered narašča, zato se ga bojé. Ustaviti ga ne morejo in čutijo, da se bliža nevarnost. Zato se pripravljajo. Ko pa bodo trdno v svojem sedlu, ne bodo prizanašali nikomur več. Takrat čaka enaka usoda nas vse, ki nismo ž njimi!»

«Morda se stvari vendarle razvijejo kako drugače!» meni Amelija.

«Ni mogoče! Tu so zakoni, po katerih se razvijajo dogodki. En sam izhod imamo že sedaj — zastaviti moramo življenje: ali zmagamo ali pademo! Drugače se ne doseže nič. Za nas vojake se to razume samo po sebi. Kadar pride odločilni trenutek, odločijo omahljivci, kdo bo poražen.»

«Ni dovolj pogum, biti mora tudi prepričanje!» se skuša braniti Golja, ki čuti ost.

«Tudi!» pravi plemič. Toda le v začetku. Ko pa borba vzkipi do viška, ima vsakdo pred očmi, da gre na življenje in smrt. Tedaj ni več poti nazaj. Tudi tukaj pridemo tako daleč, pa še kmalu! Takrat bomo le prijatelji in le sovražniki!»

«Slabi so tvoji nauki, brat!» pravi Amelija. «Dvomim, da ti prineso srečo!»

«To niso moji nauki, to je življenje! Kaj moremo mi, če je tako med ljudmi?»

Amelija molči, Golji pa se zdi, da je plemiča utrudilo. Zmračilo se je med pogovorom, soba je ugasnila in sence so se spuščale izpod stropa. Pogovor je postal težak, obrazi niso več imeli jasnih črt.

«Predolgo vaju nadlegujem», pravi Golja in vstane. Dasi nista govorila mnogo o dogodkih zadnjih dni, čuti Golja vendarle, da so padli medenj in med plemiča. Motno je postalo njuno prijateljstvo, Just je to čutil, saj je Vendramin napovedoval, da pride do sovraštva.

Tudi Amelija vstane, da bi spremila Goljo.

«Dobro bi bilo, da bi ostali pri bratu,» jo opominja Just, «bolnik vas potrebuje!»

Amelija pa ga spremi na vrt, in nič ni Golji ljubše nego njena družba. Ves hvaležen ji je v srcu.

Ko sta med gredicami, poišče Amelija belo vrtnico ter mu jo ponudi.

«Namesto onega večera v Benetkah», pravi. «Se ga še spominjate?»

«Spominjam se, o Veliki noči je bilo!»

«Vidite! Tedaj sem se kesala, ker vam nisem dala cveta z našega vrta!»

«Toliko ljubši mi je danes!»

Bila je resnica, kar je Golja govoril. V njegovem srcu je zažarelo. Po dolgem času je začutil v sebi novo radost. Pozabil je, kar ga je težilo. Prerojenje je prihajalo in vse prijazneje so se spenjale zidine naokrog. Vrtnice in glicinije so zadehtele opojneje, lep večer je dahnil čez mesto in čez morje.

Amelija je spremila Goljo do vrat na ulico ter ga povabila, naj jih obišče spet kmalu. Zardela je v obraz, kakor da se je izdala, njene oči pa so bile polne večerne zarje.

Prvič je Golja šel po zadrskih ulicah lehak in mlad in zdelo se mu je, da se vrača vanj lepota davnih dni. (Dalje prih.)

JOSIP PLEČNIK V PRAGI

PAVEL JANÁK

V času, ko vlada zdolaj v Pragi v arhitekturi (kakor se je govorilo in kakor je tudi sedaj še mogoče reči) ter na stavbah (kakor se sme reči in se tudi pravi), hlastna živahnost, v času, ko se množe nazori, se prepričanje meri s prepričanjem, v času, ko so snov in namen, vzroki in meje, cilji in sredstva v večnem gibanju — misli in ustvarja v tišini, v neomajnem miru, nad Prago, na praškem Gradu umetnik — kakor da bi stal ob strani vsega tega dogajanja, izven časa. Spodaj se bije boj, kako misliti in graditi, kako najti edino in povsod veljavno prepričanje, katero bi bilo mogoče izvesti in uveljaviti proti vsaki drugi možnosti, napraviti iz njega ne le neko občnost, ampak tudi brezdvomnost. Tu zgoraj umetnik, ki samo gradi, kakor da o tem ne more biti nikakega dvoma. Delo, ki je onemu spodaj popolnoma protivno, ki hodi ne le v drugi, ampak tudi v osebni smeri. Spodaj vlada težnja po kar najracionalnejšem načinu

gradbe, tu pa je nekdo, kakor da ne pozna cene materiala in ki prav njegovo žlahtnost posebno ceni, kajti on gradi od najdražjega in najbolj izbranega. Spodaj iščejo samo vzrokov, nujnosti. Ta umetnik pa misli iz cela zavzet o proporcijah stebrov. Spodaj slišimo: proračun, aktivnost, organizacija, kalkulacija, porabnost, rentabilnost. Tu umetnost, ki je v nji sama pokornost, čista vdanost stvári.

Je to slabo ali dobro? Sme biti tako? Predvsem je jasno: Je tako! In takoj še: kakšen pojav, prav v sredini ostalega gibanja! Kakšno pokoravanje človeka. Sredi neprestanih poskusov, da bi se vse mišljenje v vsej masi usmerilo v en pravec, živi tu enoten duh človeka, ki izhaja iz svojega in ki stoji na svojem. Morda je šele tako določena vsa čudovitost človeškega duha in prirode, ki toliko teži za občnostjo, za vrsto, a se nikoli ne veže, ne izživlja v enotni množini, ampak raste i v množini i v posameznosti, kakor v večem spomin množine in svoje svobode. Doba bi hotela en sam, pregleden red. Rodi pa tudi močne izjeme.

*

Četudi se današnji dan nagiblje k občnosti, jo ceni in véruje vanjo, si moramo zapomniti, da je bil včerajšnji dan zavojevan z «osebnostjo», z močjo poedinca. Če se dandanes živi le za splošnost, je tu ostala osebnost; če gre za koristno povprečnost, je tu visoka izjema. Tako je bilo vedno: občnost in še osebnost, povprečno imetje in posebne vrednote.

Plečnika torej ni mogoče izločiti kot izjemo, kot človeka nesodobnosti, podcenjevati ga kot umetnika preteklosti. Ni umetnik preteklosti, včerajšnjega mišljenja, in če je izjema, je pogosto del današnje dobe. Predvsem že zato, ker njegovo mišljenje traja, traja v času s svojo močjo in obsegom. V njem se godi, torej je.

Če se Plečnik toliko razlikuje od dobe, bomo tudi videli, kako po mnogočem sodi vanjo kot sodobna aktivnost. Res je premalo, če kdo na kratko trdi o Plečniku, da je klasik in ga s to formulo izloči iz sodobnosti. To bi moglo biti le tako merilo, ki pozna klasicizem kot mero in vago iz neke omejene preteklosti. A človeški duh živi po svoji naravi sedaj enim predčasno, sedaj drugim zapozneno.

Če razumevamo klasicizem kot zgrajeno duhovno stavbo po dovršenih, a znanih pravilih, polno krasote, v kateri pa se je mogoče gibati le, kolikor dovoli njen prostor, torej v mejah, tedaj Plečnik ni klasik in stoji izven tega ozkega, danega, zgrajenega klasicizma ter njegovega kánona. Plečnik se giblje prosto in svobodno tudi takrat, ko se poslužuje ustaljenih in zgrajenih slogovih form ter gradi sam najvišji red, tako varen, kot je

klasicizem sam v sebi. Pri Plečniku se nič ne ponavlja na tak način kot se je to že godilo kdaj, ampak je vse znova dokazano, najdeno in ustvarjeno. V njegovi umetnosti kajpa še žive stebri, zidci, a so taki, kakršnih ni bilo nikdar. In pred vsakim njegovim delom vzklikamo: kakšen brezprimeren razpored! Kakšna neznanca, osebna misel! Kakšno novo ravnovesje v snovi! In kako hkrati občutimo trenutek duha! Da, misel, katero umetnik takoj od njenega rojstva dovede do zadnjih posledic ustaljenosti in pozitivnosti. Ni se ohladila, ni odrevenela, temveč se izkristalizirala. Povsod, kjer Plečnik uporablja klasične forme, kjer govori potom stebrov, preklad, zidcev, jih podaja z globoko premissljetnostjo in jim daje bistvo kot novim naravnim stvarjem. To ni italijanski klasicizem, ampak je dosežen včeraj in danes, prav sedajle, znova, z močno voljo in globokim osebnim naziranjem. Ne opira se na ustaljeno prostorno ali formalno definicijo — ampak gradi svoje stebre, slope in snovi na globoko preprost in nov način, s srcem dokazan v svoji notranjosti, v prostore popolne novosti, ki so pa vendar za vedno definitivni. Torej nikak klasik, nikak romantičen klasik, ampak popolnoma sodoben človek, ki si mora vse sam zamisliti in ustvariti.

Josip Plečnik se torej vidi kot razlika napram vsej dobi pri nas, ki danes zopet hoče pridobiti za isto prepričanje samo sebe, vsakogar in vse. Njegov duh in delo se gibljeta izven te občne poti in se gibljeta kot da sta neodvisna v največji širini, brez ozira na čas in prostor. Med slogi. Samo na videz je videti Plečnik kot umetnik, ki hodi ali blodi po preteklosti. Preteklost bi jo mogel imenovati le oni, ki po uri sodi sedanost. Sodobnost in sodobno pa mora biti in je vse, kar je v človeškem duhu, kar je bilo preživljeno, kar v nji živi, se v nji zrcali in iz nje izhaja. In Plečnikova mnogoslonožnost more biti blodnja samo onemu, ki vidi le svojo trenutno sedanost in kdor gleda, ker drugače ne more, le z enim edinim slogom. Plečnik pa je goreč, aktiven gib človeškega duha, prostega in svobodnega, kakršnega baš doba ni zmožna in kakršnega ne potrebuje za vsakdanje življenje, brez katerega more živeti, ker ima enostavnejši nazor, ki ji zadostuje; a tudi ta gib je gib človeškega duha. Onim, ki iščejo dobro, koristno in praktično zgolj v tem, da bi bilo vse, kar potrebujemo, po enem kopitu, se mora zdeti neodvisno se kretajoč umetnik, kakršen je Plečnik, čudna in nenavadna izjema. Baš nasprotno pa je tudi on gib na človeškem obzorju, tudi, če ne leži ravno na cesti, po kateri se pravkar giblje skupni promet.

Neverjetno je, da bi mogel biti Plečnik — in to je zopet dokaz moči in možnosti razmaha za človeškega duha, ki je v njem — najmodernejši umetnik naše dobe. Mogel bi biti, ker je bil

— tega je danes že četrto stoletje — eden najmodernejših. Bil je takrat med onimi, ki so mogli razumeti snov in so se je oprijeli na najmanj navaden način, kakršnega do takrat še ni bilo, vzeti jo golo, v njenem jedru in njeni prirodnosti. Plečnik je bil med onimi, ki so za svoj čas razumeli snov, iz katere človek gradi, na najbolj izviren način, ki je bil — v onem trenutku — sproščen vse preteklosti. Polirane granitne plošče, gol železen nosilec, ploskve same pločevine z zakovicami, naravni značaj poliranega furnirja, vse to je našel že pred celo četrtno stoletje. Vse to je poznal. Takrat pa je to bilo čudovito odkritje in začudeno spoznanje človeku. Dandanes se iste snovi splošno uporabljajo, le za tem gre težnja, da bi ne vzbujale več strmenja. Takratna Plečnikova odkritja so zbudila toliko nemira, ker so se zgodila v dobi, za katero so imela svojo vrednost samo tradicionalna sredstva nekdanjih slogov: členjenje, profiliranje in sorazmerja. Če je bil Plečnik eden tistih, ki so odkrili zanimivost snovi samih še preden so bile formirane, in gledali nanje z očmi človeka dvajsetega stoletja, je bil in je Plečnik tudi človek, ki je doživel in videl drugače, več in globlje, kako ista snov živi le potom človeškega duha, ali: da more biti snov dobra in resnična le takrat, če jo dobro in krasno napravi človek. Če je človeški duh kaj napravil in stvoril iz nje. Če se likovnost peča le z eno edino resnico in enim samim realnim pogledom na snov, je Plečnik duh, ki je s te strani poznal snov že davno in ki v tem, kar danes ustvarja, gleda snov že z mnogih drugih strani. Snov živi v njegovih rokah na mnogoter način: more živeti le v začetkih, primitivno, more pa tudi živeti v številnih možnostih, razčlenjena, poglobljena in formirana.

Vemo, kolikega usmerjenega stremljenja in razvoja je bilo treba, da se je kdaj v preteklosti našla forma; formulirani lik pa je postal — tudi to vemo — udobno sredstvo za sporazumevanje. Ponavljali so ga in uporabljali kot gotovo, močno, veljavno vrednoto, vrednoto, ki je zaradi premnovega ponavljanja prenehala živeti. Tako Plečnik nikdar ne uporablja forme. Znova preizkusi vso, s temelja jo ustvari za svoj namen. In če kdaj na videz najde nekaj, kar je podobno preteklosti, je vendar nova stvaritev umetnikova. Prav v tem je Plečnikova usoda tipična usoda docela modernega umetnika! Skoraj ničesar ne more prevzeti, če tega v vsej globini osebno ne preživi.

*

Opeka, kamen, les in kovina so stavbni materiali. Vsi slogi jih uporabljajo in grade ž njimi. Seveda različno. In še kako različno! Pravkar hoče prevladati pojmovanje, da mora biti gradnja

taka, kakor je gmotno najugodnejša. Splošno mnenje dobe se nagiba in morda tudi sili k temu, da bi videlo stavbni material edino kot material, kot opeko, železo in beton v njih lastnostih teže, moči in cene. Popolnoma torej zametava etiko. Je pa na ta način etično ravnanje z materialom zatrito na svetu, v prostoru?

Nekdaj je človek imel potrebo, pojmovati prirodo naturalistično, danes prirodo raznaturaliziramo, razprirodimo. Plečnik je ostal ves čas duh, ki gleda stavbni material kot svet prirode. Pa naj se doba nagiba k omejevanju in izbira le «najugodnejši» material ter zavrača vse druge, ko da so ničvredni, on vidi povsod prirodo, ki nudi snovi z vedno novimi in za človeka zanimivimi lastnostmi. Vidi kamene, les in kovine kot ves neizčrpni prirodopis, nepregledni zemljepis in jih izbira daleč in široko naokoli, da bi jih mogel uporabiti. Opeka, ki naši dobi še vedno ni dovolj izgubila svojih posebnosti, ki še vedno ni dovolj izmoralizirana, živi zanj v oblikah, ki jih je mogoče z ljubeznijo izbrati in uporabiti — njene oblike so ustvarjene. Pozna marmore, granite in peščence po njih posebnih značajih in različnih lastnostih ter obravnava vsakega drugače, da bi mogel iz njega stvoriti kaj posebnega in postaviti pred naše oči na danem mestu. Sestavljenost snovi v prirodi je naši dobi kar nepraktična, saj jih niti ne potrebuje v tolikem številu. Plečniku so zemeljsko bogastvo, iz katerega se da z duhom črpati neskončno mnogo.

*

Ta umetnik je postavil na prvem dvorišču Hradčan dva velika stožera za prapore — dve tridesetmetrski jelki iz moravskih gozdov. Kakšna misel! Kako čudna, pravijo oni, ki mislijo na težavnost dolgega prevoza in menijo, da se taki stožeri enostavno kupijo v železarnah. A oni, ki čutijo utrip dobe, kličejo: kakšen anahronizem v dobi betona; koliko pripravneje bi bilo, da jih napravijo iz betona «na mestu», nego pa jih lesene prevažati s takimi težavami in iz take daljave! Zakaj toliko komedij? — Tako mislijo skratka vsi, toda le praktično, ker jim to zadostuje — Plečnik tudi misli, da ni pripravno, a s prepričanjem, da nekaj pomeni in pove. Oni pravijo: Kakšna netrajnost! Plečnik: najkrasnejša debela iz domačih gozdov! Kakšen razlog! Morda nas je hotel spomniti naših gozdov. To sicer ni lahko, ker so v stoletju tehnike gozdovi začudo oddaljeni in poznamo iz njih skoro le drva druge vrste, za eksport, in za lubadarja. A on nas je spomnil gozdov z močnim poudarkom, z dvema orjaškima jelkama ter nas opomnil nečesa, kar radi pozabljamo. Mi, katerih dedje — često pa tudi očetje — so stanovali le v lesenem in gradili samo iz lesa — in ki od včeraj hlastno gradimo le iz betona, zelo

kmalu pozabljamo včerajšnji dan ter hočemo biti le današnji. In tako sta tudi ti dve jelki - velikanki, ki sta prišli iz gozdov, zelo umesten očitek in dobro opozorilo v dobi, ki se, kakor se zdi, potaplja v nazoru, da je opeka le opeka, beton le beton in da se vse ravna le po merilu snovne svrhe ter cenenosti in da ne odločuje nobena druga stvar.

Kaj ni to nerednost, da je v Pragi umetnik, v čigar delu vlada drugačen duh in še drugačen namen?

*

Prejšnji čas je hrepenel in upal, da bo z umetnostjo izboljšal dobo; umetnost je bila posebno visoko, ali celo najvišje znanje. Vladalo je prepričanje, da v primeru potrebe vedno nastopi umetnost in pomaga. Toda potreb je bilo in jih je vedno več nego jih je prej in danes mogla utešiti umetnost. Doba pa noče biti neuzadovoljena in raje praktično popušča v svojih zahtevah. To se pravi: zadovoljuje se s pozitivno željo, doseči vsaj dobro povprečnost, ki bi bila last vseh, če že vse ne more biti «umetnost». Povprečnost, katere bi mogli biti deležni vsi brez razlike, ki bi na široko zadovoljila, ko bi bilo mogoče doseči posebno dejanje le tu ali tam, potem posameznika; in povprečnost, kakršno morejo doseči vse produktivne sile, ker niso bile vse in tudi danes niso zmožne višjih dejanj. Torej povprečnost, ki ima srednjo kvaliteto, kakršno morejo vsi proizvajati in ki more zato biti vsem pristopna.

V nasprotju s tem pa gre v umetnikovem delu, nekdam in sedaj, za najvišjo popolnost, za najboljše, česar je zmožna človeška moč s svojimi najboljšimi nameni. Hoče vrhunec človeške zmožnosti, kakor ga je mogoče doseči le z največjim naporom. Tega torej noče zato, ker bi hotela biti izjema, ampak v prepričanju, da bi mogla vsa tvorba vsebovati voljo za največjo dovršenost. V sredini normalnosti, na kateri se sedaj doba v svojem optimističnem realizmu ustalja, prav za prav skromno zadovoljuje, je vsekakor Plečnik visoka umetnost. Ideji povprečnosti ni mogoče odrekati njene dobre volje. A kaj se ne oglašá tu zopet ravnovesje stvari, ko poleg zadovoljne povprečnosti nekje stalno živi višje, skrajno, poslednje, dovršenost? Takó Plečnikovo delo ni več videti toliko kot izjema, ki ni v soglasju z dobo, kot kaprica. Njegov skrbni izbor in izbiranje materiala, njegova preišljenost, kako ga obdelati, kako uporabiti, njegova volja, ki poveri izdelavo le najboljšim močem, vse to je višje, je posebna vrednota, dovršenost, kakršne — ni mogoče na svetu povsem zatreti.

Od umetnosti so nekoč pričakovali mnoge rešitve in varstvo pred propadom. Toda čeprav je sedanja doba našla univerzalni lek normalnosti in dobre povprečnosti, se zdi, da to vendarle ne pomeni, da sta zmisel, zavest dovršenosti in vrednote izginila z našega sveta.

*

Doli v Pragi imamo na primer skrbi z nečem, čemur pravimo tlak. V tej stvari marsikaj ni dobro, občna težava je. Skrbe torej, da bi dosegel tlak neko višino, kjer prenehajo njegove napake. Zadovoljni bomo, če bomo dosegli kak pristojen tlak, ki bi bil primeren za vse. Že to samo daje precej dela.

Tu na Gradu je Plečnik tlakoval prvo grajsko dvorišče z velikimi granitnimi ploščami. Monumentalen tlak. A obenem tudi primer za najdovršenejšo podobo tlaka. Ta tlak je izzval ob vsem tem, česar baš ne zmore doba, nenavadno strmenje, ne pa seveda kar splošno priznanje. Resnica: to monumentalno sredstvo ne more biti lek za naš bedni tlak, ne moremo ga napraviti vsi in povsod; toda ne pretiravamo, da začudenje ni bilo izzvano zato, ker je uporabil tako monumentalno sredstvo, ampak zato, ker je bila in je naši zavesti in obzorju taka vrednota neznana.

Zadovoljni bomo, če se povzpnejo do povprečnosti pristojnega tlaka brez splošnih napak; toda, ali v resnici ne more biti še kaj drugega, kar je mnogo več nego samo to?

*

Naša doba je sedaj ujeta v želji, da bi bila po možnosti vsem koristna in mora, ker je teh «vseh» mnogo, svojo skrb deliti na mnogo enakih delov. Skrbi bo torej razdeljene več nego poprej, zato je bo za vsakega le neka mera. Če že ni mogoče dati umetnosti vsem, dajmo jim vsaj dobrih stvari.

Najbrže bo na ta način deležno večje število potrebnih nego jih je morala prej zadovoljiti «prava» umetnost, ki je tudi hotela osrečevati, a ni mogla osrečiti vseh. Sedaj bo manj teh, ki sploh ne bodo ničesar prejeli. Seveda, sedaj je treba rezati manjše kose.

Ali se pa zato ne dobiva manj? Posameznik, ki je bil prej deležen, je mogel prejeti več ali celo mnogo. Ta posameznik še sedaj živi in bi često več potreboval nego dobiva.

Če je ob taki množini mogoče govoriti o človekovi duši, ostane — morda — kot posameznica včasih gladna in neutešena. In ko bomo v znameniti povprečnosti vse proizvajali, ali ne bo to včasih nekaj manj nego ono, kar človek zmore? Saj bi bilo mogoče stvoriti iz posamezne stvari za posameznega človeka nekaj več kot je in kot se dogaja v vsej množini. In posamezni

človeka vedno ostaja v množici ter je vedno potreben. Kar se daje vsem, je nekaj drugega nego ono, kar je mogoče dati — makedar posebej — poedinca. Tako je poleg množice, poleg množine potreb, človek vedno posameznik, človek s potrebo in dušo, ki nečesa pričakuje. Komaj je mogoče odstraniti s sveta to posebno potrebo in ž nje ljubezen do posameznika in do posamezne stvari, tudi sedaj, ko bi doba hotela ljubiti vse. Z ničemer se ne da udušiti hrepenenje, ki bi hotelo napraviti posamezno stvar kar najbolj dovršeno, pa čeprav bi bilo že dovolj dobrih stvari. Umetnost je to, kar vsebuje in javlja intenziven interes za posamezno stvar, za enega samega človeka, za poseben slučaj in krije torej eno izmed človeških potreb.

Na praškem Gradu je Plečnikova umetnost ustvarila že celo vrsto notranjčtin in posameznih stvari. To so prostori, ki v njih živi posamezen primer, se je utelesila enkratnost; stvari — dela, ki so sama zase svet. Takaj nastaja iz nečesa vselej samostojen prostor, nova stvaritev. Umetnik misli na posamezno stvar, na posameznega človeka ter hoče zanj posebej nekaj ustvariti. Sredi dobe, ki se toliko peča s skrbjo za vse, živi tu vroča ljubezen za posameznika, za človeka. Sredi organiziranega socialnega skrbstva je tu nevidna roka, ki iz globin zamaknjnosti daje. Sredi težnj za izdelovanjem in oddajo živi duh, ki samo nekaj krasno <tvori>.

(«Volné směry», Praga 1923. Z avtorjevim dovoljenjem prevlel F. Mesesnel.)

K R O K A R

EDGAR ALLAN POE

Tehtal sem potrt in truden marsikak sestavek čuden
iz pozabljenega znanja, sam o polnoči bežeč —
kimal sem napol dremaje, kar začutim dotikljaje,
ko da nekdo oprezaje, rahlo trka mi na duri.

«Gost,» se prebudim mrmraje, «trka bržkone na duri —
to samó, ničesar več.»

Oh, spomin je v meni buden, bil je pusti mesec gruden:
luč po tleh pošastno veze vsak ogorek, medlo tleč.

Željno čakam dne v nespanju, tolažeč zaman ob branju
duše v bridkem žalovanju — žalovanju za Lenoro —
zlató rajnico, nazvano zdaj med angeli z Lenoro —
tu ne zvano nikdar več.

Vsak svileni šuna zavese me vznemiri, bolno stresa,
z neobčutenim še strahom in s prividi me polneč;

in ker strah me prevladuje, si ponavljam vedno huje:
«to je gost, ki moleduje, naj mu grem odpirat duri —
pozen gost, ki moleduje, naj mu grem odpirat duri;
ta je le, ničesar več.»

Zdaj srcé se opogumi, čakati ne kaže tu mi,
«bodi žlahtnik ali žlahtna, oprostite,» dem, proseč:
«to je: sanjal sem dremaje, pa mi pridete tapljaje,
pa narahlo, oprezaje mi potrkate na duri,
da sem dvomil, če vas čujem» — na stežaj odpahnem duri: —
le temà, ničesar več.

Po temi razbiram prazni, ves začuden, poln bojazni,
poln dvomóv in sanj, ki sanjal še nihčè jih ni živeč:
ali molk se ne prekine, znamenja ni iz tišine,
zvok besedice edine zamrma v temò, «Lenora!»
Sara sem zamrmral besedo in odmev nazaj, «Lenora!»
To samó, ničesar več.

Vrnem se brez pojasnila, ves razburjen od strašila,
kar od prejšnjega glasneje trkanje zaznam, bledeč.
«Je,» mi je srcé dejalo, «nekaj sili v zagrinjalo,
stópimo do okna malo, preiščimo to skrivnost —
pomirimo srce malo, preiščimo to skrivnost;
veter je, ničesar več.»

A ko zastor sem privzdignil, je prifrfojavši švignil
v sobo mi častitljiv krokar, ptič, svetost davnin znaneč.
Ne da vljudno bi pozdravil, se za hip le zaustavil,
si je ko gospod napravil v sobi sedež iznad vrat —
na Minervino poprsje sede mirno iznad vrat —
tam čepi, ničesar več.

A ta tajni ptič mi črne misli moje v smeh obrne,
v temni suknji resno, strogo in dostojno se držéč:
«pač oskuben si po glavi, vendar krokar nisi pravi,
Krokar davni, grgotavi, gost strahotni iz Noči —
dej ime mi svoje slavno v carstvu Plutonske noči.»
Krokar grkne: «Nikdar več.»

Silno mi je zagonetna ptiča govoricica spretna,
dasi mi je bore malo hasnil, razodel, grčéč.
Kajti v tem smo pač edini, da v vsej ljudski zgodovini
ne omenjajo spomini ptiča v sobi iznad vrat —
ptiča ali sploh živali na poprsju iznad vrat —
in z imenom: «Nikdar več.»

Ptič na sohi več ne zine, tiho ždi vrh umetnine,
ko da dušo je izčrpal, ti besedi govoreč.
Črke več ne zakrekeče, niti s percem ne vztrepeče;
kar mi nekaj zašepeče: «Vsi prijatelji so šli —
jutro pride, ptič odide kot so upi moji šli.»

Krokar grkne: «Nikdar več.»

Umni ta izrek prešine z grozo me, ko molk prekine.
«Jasno,» rečem, «to pomeni vse, kar zbral je, se učeč:
last je bržkone gospoda, ki ga tepla je usoda
dan na dan, da mu nezgoda spesnila je ta pripev —
da mu nád pogrebna pesem izihtela je v pripev —
v ta «nikdar, nikdar več».

Ali ptič mi misli črne spet v smejanje preobrne:
tik pred ptiča, soho, vrata stol zasučem, nem motreč.
V naslanjaču premišlujem in iz sklepov sklepe snujem,
češ, morda le izmodrujem tajno ptiča davnih dni —
kaj je menil strogi, togi, tajni ptič iz davnih dni,
ko je grknil: «Nikdar več.»

Ko ugibal te stvari sem, niti črhnil ptiču nisem,
ki vsegà me je presunil, z žarkimi očmi bolščoč.
Še sem mislil ko za stavo, nagibaje trudno glavo
na blazino mehko, plavo, ki je vanjo luč žarela,
ali, kjer ne bo slonela, ko bo v žamet luč žarela —
o n a, o n a nikdar več!

Zdaj se zrak dišav napije, ki jih menda seraf lije
iz kadilnice nevidne, po preprogah mi zvenčoč.
«Bedni,» vzkliknem, «Bog ti dal je, z angeli ti doposlal je
lek pozabe, časno zdravje od spominov na Lenoro!
Pij, oh, pij napoj pozabe, pa pozabi to Lenoro!»
Krokar grkne: «Nikdar več.»

«P r e r o k,» pravim, «t o t i b o d i, ptica ali vrag — ne škodi —
naj skušnjavec te poslal je ali piš zagnal besneč.
Sam sem, a se duh ne pláši na tej pusti zemlji naši,
v hiši tej, kjer groza stráši — prosim, reci mi resnico —
je li boljše onkraj groba — reci, reci mi resnico!»
Krokar grkne: «Nikdar več.»

«P r e r o k,» pravim, «t o t i b o d i, ptica ali vrag — ne škodi —
pri nebesih in pri Bogu, ki častiva ga, slaveč,
reci duši v žalnem kraju, b o l i v angelskem sijaju

kdaj objela v daljnem raju zlato deklico Lenoro —
tisto z angelskim imenom, sveto deklico Lenoro?»

Krokar grkne: «Nikdar več.»

«S to besedo se ločiva, črni krokar, ptica kriva,
vrni v noč se onkraj brega», vzkliknem, vstavši, proč hiteč.
«Črni puh naj tvoj ne kane name v znak laži pretkanje,
ne vznemirjaj mi dvorane. Pojdi s sohe iznad vrat!
Kljun iz srca mi izderi, lik poberi svoj od vrat!»

Krokar grkne: «Nikdar več.»

Ptič ne srfota pred mano: neprestano, neprestano
na Minervinem poprsju tiho iznad vrat čepeč.
Liki demon, kadar sanja, gleda vame brez nehanja,
luč pa, ki se nadenj sklanja, meče senco mu po tleh;
ali duša se ne dvigne s sence, ki leži na tleh,
posihmal mi nikdar več.

Iz angleščine prevel Griša.

T U J A Ž E N A

J U Š K O Z A K

Češnje cveto

(Nadaljevanje.)

Proti jutru je zopet rosilo. Le toliko, da je zmočilo zemljo. Že zgodaj so se megle razdelile. Ko so odhajali na vaje, je žarko solnce parilo zemljo, da je puhtelo iz nje. Ležali so v blatu za živo mejo. Andrej je upiral oči v pobočja za vasjo. Drobnji, beli cvetovi so drhteli na češnjah. Spomnil se je Agatinega prorokovanja: «Jutri bodo cvetele češnje!» Čeprav je ležal v blatu, ga je prevzela velika radost. Življenje v gori je odprlo male svetle oči.

Zamižal je, da bi lahko nemoteno zrl v Agatino obličje. Nbroj vprašanj se je porajalo v duši: «Kdo je Agata? Zakaj je bila tako vroča in vendar tako hladna? Kako je živela? Je veliko ljubila?» V duhu jo je gledal, kako se venomer smehlja. Baš ta smehlaj mu ni mogel dati nobenega odgovora.

Izpraševal je sebe: «Ali jo ljubim?» Čutil je, da bi lagal, če bi ji zatrjeval, da jo ljubi. Le neutešena sla kriči po njej. V globini srca pa mu je nekaj očitalo, da je zaradi tega tako razigran, ker prija njegovemu samoljubju, da si ga je tako hitro izvolila.

Bežna čuvstva so ga vznemirjala, komaj je pričakoval noči.

Proti večeru je stal zopet na ravnini za vasjo. Z veselimi obrazom ga je poiskal Martin. «Glej, Carman je mož. Kdo bi si mislil? Zjutraj je bil doli pri starem jastrebu. Prosil ga je, da bi mu dal par ljudi za oranje in setev. Izbral je tudi mene. Jutri zarana gremo na polje.»

«No, vidiš, kako prav je bilo, da sem te sinoči vlekel s seboj?»

Stari pa je imel skrito misel. «Nekaj mi le ni všeč, Andrej. Nič ne rečem. Ampak Carman, — kako bi rekel, — misli na dekle. Ne bilo bi lepo, če bi mu ti mešal.»

Začudeno ga je pogledal Andrej. «Ne nori, Martin!»

Oni ni zaupal: «Saj ne rečem. Grdo bi bilo, če kdo komu dobro stori, pa bi ga eden izmed nas vede okradel. Tebe poznam. Imaš lačne oči.»

Andrej se je smejal. Tako razmahnjenega se ni mogla dotakniti Martinova skrb.

Zvečer pa se je čudil, da ga ni našel v krčmi. Povedali so mu, da so ga videli s Carmanom pred malo hišico nad strmino.

Andrej je slutil. «Ne zaupa mi.»

Dolgo je čakal. Šele ko je vse utihnilo, in se je storila trda noč, je krenil pred hišo ter čakal v temi.

Pozno sta Martin in Carman zapuščala hišo. Andrej se je tako potuhnil, da ni razložil, kaj se pogovarjata. Koraki so utihnili, Andreja se je pollaščal dvom. «Premislila se je. Še toliko počakam, da bo tamle za slemenom izginila zvezda.»

Tisti hip so se tiho odprla vrata. Prej si je predstavljal, kako divje bi jo objel. Zdaj je komaj slišno jecljal. «Mislil sem, da ne prideš.»

Priprla je dver in sedla na klop. «Carman je bil pri nas in tisti tvoj.»

Andrej ni vedel, kaj bi govoril. Držal jo je za roko, v grlu se mu je sušilo.

Agata se je smehljala: «Zjutraj sem te videla, ko ste odhajali.»

«Kje si bila? V okno sem gledal, pa te ni bilo nikjer.»

Opazila je, kako mu žare oči. Stisnila mu je vročo dlan in se primaknila bliže, da je čutil njeno toplino.

Dva obraza sta se za hip zblížala, da bi se poljubila, toda sunkoma se je Agata odmaknila.

Beli zobje so se zopet smehljali: «Ali si videl, kako cveto češnje?»

Andrej ni mogel govoriti.

«Moja mati se vsa trese, kadar cveto češnje.»

«Zakaj?» je šepetal.

«Takrat se je tisto zgodilo.»

Andreju je seglo mrzlo v srce. Jutranja prešernost ga je minevala, zdelo se mu je, da postaja na nekoga neznanega ljubosumen. Mučila ga je radovednost.

V grlu se mu je zataknilo, ko je vprašal: «Kaj se je zgodilo?»

Pred seboj je videl oči, ki so ga gledale z vernim zaupanjem. «Tebi lahko vse povem», je dejala bolešno.

Naslonila se mu je na ramo.

«Vidiš, pri nas je malo zemlje. Kar je je, jo imajo večidel bogatejši, mi pa hodimo v dnino. Naša dekleta se udinjajo spodaj v Draščah ali v Zahomcu, nekatere gredo v tovarno, druge služijo v mestu. Tri hčere je imela mati. Najstarejša je šla v Aleksandrijo, kamor so takrat zelo rade hodile. Oče je delal v tovarni, mati je delala na polju, za silo smo živeli. Po očetovi smrti se je obrnilo. Druga sestra je šla služiti v mesto. Zame, ki sem bila takrat še zelo majhna, je mati garala na polju.

Zgodaj sem dorastla. S šestnajstimi leti sem bila razvita kot druge z dvajsetimi. Sestra je pošiljala materi iz mesta ter ji prigovarjala, da bi tudi mene poslala v službo. Mati je spoznala, da bo tako še najbolje, čeprav se je bala zame, kot se ni za prvo ne za drugo. Venomer je trdila, da jaz nikoli ne bom vedela, kaj je življenje in kako se je treba obnašati. Toda sila je bila, morala me je izpustiti.

Sestra mi je našla službo pri bogatem inženjerju. Služba ni bila slaba. Inženjer je imel pri sebi mater in sestro, dela ni bilo bog ve kaj. Vajena sem bila hujšega.

Sestra je bila vselej osorna z menoj. Bog ve zakaj? Ni bila lepa, jaz pa sem dobro vedela, kako jo peče, da ni. Zato ji nisem nikoli ničesar zamerila. Naskrivaj sem se celo bala, da bi ji bila v napotje. Mirno sem prenašala njeno čmernost.

Sama sebi se nisem zdela lepa. Bila sem pa močna in stasita, gospa je zmeraj občudovala moje lepe lase. Kadar sem nosila na mizo, sem čutila inženjerjeve poglede. Vselej me je oblila rdečica, ker sem vedela predobro, kaj iščejo moške oči na meni. Ne rečem, da bi ne bila ničemrna. Večkrat sem stala zvečer pred ogledalom, se šarila z rutami in se ogledovala. Nikoli pa nisem poznala veselja nad sabo. Čudna žalost je bila nad mano, ker sem slutila, da me bodo le pozeleli, ne pa ljubili. Veruj mi, Andrej, v vsakem človeku je nekaj, kar mu pove, kako bo z njim.»

«Tebe — ne ljubili?» Andrej se je zopet razvnel.

«Ne govori, Andrej. Veliko sem izkusila. Leto dni sem živela tja v en dan. Me, ki služimo, gledamo z grenkobo na življenje, drugače kot vi. Kaj moremo me pričakovati? Da nas vzame delavec ali kdo drug izmed njih. Par veselih dni, potem se je treba boriti za kruhek, rediti otroke in se krvavo pehati z življe-

njem. Ljudje pa ne vedo, da imamo tudi me toliko in toliko želja, od katerih se nam niti ena ne izpolni. Andrej, tudi v nas je skrito, da bi rade doživele nekaj lepega, da bi nas zapeklo pri srcu. Jaz sem vesela ženska in se rada smejem. Ampak včasih ponoči so se mi vdrle solze, da je bilo zglavje premočeno. Nisem vedela, zakaj.

Tisto jesen sem zvedela.

V nedeljo popoldne me je vzela sestra s seboj. Z nama je šel študent, ki se je smolil že drugo leto krog nje. Meni ni bil všeč. Strašno resen je bil. Nosil je dolge, košate brke in stopal tako premišljeno, da sem se mu morala smejati.

Šli smo nekam zunaj mesta. Spominjam se na veliko gostilno, kjer so točili novo vino, imeli muziko in plesali. Sestra je bila zopet črna, on pa resen, dostojanstven, poklon na levo, na desno, moj bog, kakšna puščoba. Parkrat me je povabil na ples. Sredi plesa, ko se mi je že malo mešalo v glavi, mi je strašno resno pošepetal, gospodična, vi ste lepi! Prasnila sem v smeh in se tudi pri mizi venomer smejala. Sestra me je očitajoče gledala, on pa je lovil pod mizo mojo roko. Uh, kako je imel mrzle roke.

Kako sta živela s sestro, ne vem. Ko smo odhajali, sem opazila, da je vzel sestrično torbico in poravnal račun. Mogoče mu je sploh dajala denar, to sta pač sama vedela.

V mestu smo šli v kino. Prvič sem bila v kinu in sem menda gledala z odprtimi usti. Parkrat sem čutila, da me je nekdo pobožal po laktu. Bila sem tako zatopljena v podobe na platnu, da se nisem zmenila za mrzle prste.

Po kinu smo se poslovili pred sestričnim domom. Gospod se je ponudil, da bi me spremil domov. Branila sem se. On pa je sestri nekaj pošepetal in reva je privolila. Hitro sem skočila na električno, on za mano. Sedela sva molče. Potem sva še hodila peš in tedaj je važno pričel: 'Gospodična...' Kaj je govoril, se ne spominjam več. Vabil me je s seboj in mi ponujal denar. Od sramu sem stekla pred njim, da me ni mogel več dohiteti. Doma sem se zarila v blazino in jokala. Ne toliko zaradi sebe, kakor zavoljo sestre.

Drugo nedeljo sem ostala doma, čez teden dni sta prišla zopet pome. Najbrže jo je on nagovoril. V srcu sem mu obljubila maščevanje.

Sedeli smo v gostilni, zopet nekje zunaj. Ko me je povabil na ples, sem odklonila. Sestra se je ujezila. Ne vem, kaj mi je očitala. V meni je zavrelo. Še dobro se spominjam, da sem živo občutila grdo zlobo. Mirno sem dejala: 'Potem mi bo pa zopet ponujal denar, če bi hotela z njim v hotel.'

Lahko verjameš, kakšne oči sem zagledala. Sestra se je kar tresla.

Njemu se ni prav nič poznalo. Grdo je pogledal in važno odprl mesnate ustnice. 'Tvoja sestra je neverjetno pokvarjena.' Beseda me je v živo zadela. Sestra me je presunila s pogledom in siknila 'Kača!'. Preveč se mi je vse gnusilo, da bi le besedico črhnila. Sedela sem tiho, gledala v tla, v lice me je pekla sramota. Videla sem, kako vstajata, me zapuščata, pa se nisem mogla ganiti. Stemnilo se je že, ko sem vstala in se kar opotekala. Solze so mi lile, čeprav nisem hotela jokati. Preveč, preveč se mi je gnusilo. Sramovala sem se sama sebe, ker me je popadla taka zloba. Nič ne vem, kako sem prišla v mesto. Naenkrat sem stala pred kinom. Tisti hip sem vse pozabila. Kupila sem vstopnico, igrali so nekaj smešnega. Sedela sem in se smejala, da so mi zopet prihajale solze. To pot prav iz veselja nad tisto neumnostjo.

Par dni nato sem prejela od matere pismo. Reva ga je narekovala nekomu, ki je večkrat zmešal njene besede. Jaz sem dobro vedela, kaj je hotela povedati. Bilo mi je do smrti hudo, ker sem vedela, da sem nedolžna. Vidiš, tako sem se prvič spoznala z življenjem.»

«Agata, takih doživetij je v življenju na milijone. Tebe bi ne smelo potreti.»

«Saj me ni potrlo, Andrej. Povedala sem ti, da sem se še tisti dan sladko smejala. Tudi pozneje me ni potrlo, ko je ostala sestra zapuščena in je reva tolikanj hirala, da je umrla. Res, marsikateremu dekletu se je že to pripetilo. Nekatere so se izgubile, drugim je pozneje življenje vendarle izpolnilo pričakovanje. Zame pa je prišlo še hujše. Andrej, težko je ohraniti vero v življenje.»

Nekaj časa sta molčala. Nočna patrolja je šla mimo hiše. Agata se je tiho smehljala. «Skrij se, da naju ne vidijo. Še nekaj bi ti rada povedala. Nikomur se še nisem mogla tako zaupati. Kar se je pozneje zgodilo, moraš zvedeti.»

«Zakaj, Agata?»

Toplo ga je pogledala. «Ne vem, nekaj mi tako pravi. Ti moraš vedeti vse. —

Od tistega dne se s sestro nisva več videli. Našla sem prijateljico, doma iz Zahomca; že par let je služila v mestu in je marsikaj poznala. Z njo sva hodili vsako nedeljo, zdaj sem zdaj tja. Denarja nisem imela, ker mi je od zaslužka ostalo malo. Tudi materi sem pošiljala. Da je bilo le za kino, več nisem potrebovala. Zima je minila, po mestnih vrtovih je že cvetel bezeg. Pri nas vzcveto v teh dneh češnje. Ljudje so veseli in razposajeni.

Neke nedelje sva se vozili s tramvajem proti domu. Inači sva daleč. Stali sva zunaj, ker je bila velika gneča. Nekje na postaji je planila na tramvaj gruča veselih študentov. Toliko, da naju niso sprežali. Smejali so se in nama nagejali.

Eden izmed njih je bil prav posebno razposajen. Ta ni stal v vozu, ampak sedel spodaj na stopnicah, da so se mu skoro noge vlekle po tleh. Stala sem nad njim. Neandoma me je stisnil za nogo in se mi zasmejal. „Gospodična, bodite moj angel vamhi! Nekaj čudnega me je obšlo. Komaj sem mu pogledala v oči, sem vedela, da-bi lahko storil največje neumnost. Takrat me je kar s silo potegnilo k njemu. Obraza niti videla nisem, le oči, tiste pore, vesele oči. Sedla sem poleg njega, oba sva se smejala do solz. Polastilo se me je, da bi tudi sama napravila kako neumnost. Nič misliti, na vse pozabiti, zagupati se v vrtimec veselja! Tako nekako je bilo. Andrej, ti ne veš, kako ti je bil podoben v oči.

Tisti večer nisem šla domov. Pregovorila sem prijateljico, da sva šli z njimi. Dolgo smo sedeli. Izbrala sem si ga za fanta. 'Ti ne veš, kako je govoril. Niti za hip mu ni pošlo. Včasih se nisem mogla oddahnuti od smeha. Potem mi je pripovedoval o svoji materi. Kje sem že slišala človeka tako govoriti? To so bile čudne besede, da mi je kar sapa zastajala. Venomer se mi je zdelo, da stoji njegova utarfa mati živa pred mano. Če bi me ne bilo aram, bi se vpričo njekala. Veš, tisti večer se mi je zdelo, da sem srečna. Drugačnih ljudi sem bila vajena, ta pa je govoril tako iz srca, da se mi je mešalo v glavi. In kako so mu oči gorele! Saj nisem nič drugega več videla.

Pozno me je spremljal domov. Tavela sva po praznih ulicah, mečat se ni dalo domov. Poslušala sem in poslušala. Govoril je o sebi, o prijateljih, o mladosti, da sem se od srca smejala, da so mi tekle solze od ginjenosti. Sedela sva v parku. Kamor sva prišla, povsod je zaspacil kaj novega, na kar je navezal.

Veš, zasklelo me je pri srcu, kakor takrat gori na lesvi. Nisem se bala, le sladko mi je bilo, da sem se ga tesno oklenila.

Ves čas se me ni dotaknil. Ko sem se mu pa tesno privila, me je blicoma poljubil. Zaprla sem oči, pozabila na vse. Bala sem se dihati, se ganiti. Prvič v življenju sem čutila, kako je človeku, če ga od sladkosti boli srce.

Vendar sem bila tolikanj plaha, da ga nisem mogla poljubiti. V jutranji megli sva še razločila tičke, še vedno me je poljubljaj kot nor.

Tudi jaz sem obnorela, da sem kar tavela po stopnicah.

Čez dan sem se zavedela. Premišljala sem, kaj se godi z mano. Zbela sem se in trdno sklenila, da zvečer ne pojdem. Prepozno. Takrat sem se že nagnila. Čutila sem, da padam in se ne morem

nikjer več oprijeti. Smehljaje sem pričakovala, kdaj se mi bo zvrtilo v glavi.

Vsako noč sva posedala zunaj po parkih, vedno bolj me je omamljal tisti ogenj, ki mu je včasih šinil iz oči.

Ničesar ni zahteval od mene.

Inženjer je odšel z bolešno materjo na deželo, doma je ostala le sestra. Takrat sem ga povabila k sebi. Mlado dekle se je igralo. Prišel je popoldne, odšel je drugi dan dopoldne.

Postala sem njegova.

Pregovorila sem ga, da je ostal dva meseca pri meni. Skrivala sem ga v mali sobici.

No, življenje mi ni prizaneslo. Marsikatera bi preklinjala usodo, jaz pa sem se poizkušala pomiriti.

Dva meseca sva živela kot mož in žena. Kadar je človek tako omamljen, se ne izprašuje več, kaj bi moral storiti.

Čuden človek je bil. Ko sva živela skupaj, nisem prav nič premišljala. Šele pozneje so se mi počasi odpirale oči. Včasih je bil dobre volje, razposajen in neugnan, da je govoril do jutra. Kako je ljubil življenje in svet. Potem so prišle ure, ko je ležal pobit, da sem se bala zanj. Sovražil je samega sebe ter se dolžil, da ni slabšega človeka na svetu. Tolažila sem ga, pa niso besede prav nič zalegle. Dejal je, da je že vsaka njegova misel gnusna in se mu studi. Kako bi ga mogla razumeti. Nobene meje ni poznal. Enkrat najsrečnejši človek, poln vere in zaupanja, drugič 'glista', kakor se je sam imenoval.

Ljubila sem ga, da ni moči povedati. Vse bi bila dala zanj. Obljubljal? Ne, obljubljal mi ni nikoli ničesar. V prvih dneh me je imel mogoče rad, potem se me je navadil, ljubil me pa ni nikoli. O, to dobro vem. Spominjam se, kako me je nekoč ogledoval in mi razodel, da imam take oči kot dekle, ki ga dve leti ni hotelo pogledati, čeprav je mislil le nanjo. Preprosto je povedal, jaz pa sem čutila, da ni s srcem pri meni. Samega sebe je varal. Nisem imela takih oči, le on jih je hotel videti. Niti besedice mu nisem rekla, ampak od tistega dne sem ga ljubila z grenko zavestjo, da ga bom kmalu izgubila. Bog ve, ali je kdaj čutil, kako krčevito sem se ga oklepala?

Odšel je. Obljubil mi je, da se čez par tednov vrne. Nisem verjela. Zadovoljna bi bila, če bi se bil vrnil po počitnicah in bi bil zopet moj. Toda vse se je tako uresničilo, kakor sem slutila.

Pisma so prihajala vedno redkeje. Nič drugega ni bilo v njih, kot spomini na preživete noči. Ljubeča ženska sluti tudi neizrečene misli.

Nikamor več nisem šla. Zvečer sem sedela pri oknu in strmela v grozno praznino. Srce mi je vse povedalo. 'Ti mu ne moreš dati ničesar več. Kar je bilo, je vzel. Nisi bila tista, ki bi mu dušo obnorela.'

Pa sem vendar še vseeno upala, pričakovala in pisala.

Ni mi žal, le za eno pismo mi je hudo. S tistim pismom sem mu nemara obtežila vest.

Nekaj groznega se je zgodilo z mano.

Ko sva še živela v strasteh, mi je nekoč pravil, da bosta dva tovariša, ki sta mu bila posebno ljuba, napravila dolgo potovanje. Na pot bi bila rada vzela daljnogled, ki si ga iz revščine nista mogla kupiti. Naš inženjer je imel več daljnogledov. Eden izmed teh se mu je zdel za onadva kakor nalašč. Hotel ga je imeti in ga je vzel z mojo vednostjo. Bila sem slepa za vse, kar ni bila njegova želja. Srčno sem ga jima privoščila.

Kolikokrat sem premišljala, zakaj je to storil? Nikoli nisem uganila. Iz objestnosti? Iz lahkomišljenosti? Kdo ve? Tat ni bil. Če bi kdo trdil, da je bil, bi mu zamerila za vse žive dni. Kako pa je mogel vzeti tujo stvar, tako nedolžno, da se še meni ni zdelo nič hudega, tega ne bom nikoli razumela. Spominjam se, da mi je včasih tožil, kakšno umazanost čuti v sebi. Naj bo kar hoče, meni je bilo žal, da sem mu pisala, ker vem, da si tega ne bo mogel nikoli odpustiti. Vse žive dni ga bo peklo.

Drugi ljudje bi ga neusmiljeno obsodili. Jaz nikoli. Če bi danes vedela, kje živi, bi mu pisala, da mu vse odpuščam. Mislim pa, da bi nič ne pomagalo. Moje odpuščanje bi mu ne moglo ohladiti pekoče vesti. Toliko ga že poznam.»

«Ti ga imaš še vedno rada?» je grenko pripomnil Andrej.

«Zakaj bi tajila. Če bi se povrnil stokrat in me stokrat zapustil, nikoli bi se mu ne mogla zoperstaviti. Kadar se ženska vsa daruje človeku, ki si včasih ni svest samega sebe, mu postane druga mati in ga ne bo mogla več izbrisati iz srca.

Zato sem ti rekla, kako mi je žal za tisto pismo. Nemara si je mislil, da bi ga rada s tistim pismom privezala nase. Motil bi se. Pisala sem edinemu človeku, v katerega sem zaupala, da bi si v tistih groznih dneh olajšala srce. Le zaradi tega.

Pomisli, inženjer je odkril tatvino. Poklical me je predse in me izprašal, kdo je prihajal v njegovi odsotnosti k njemu v sobo. Dobro sem vedela, pa sem tajila. Obdolžil me je, da sem ukradla daljnogled. Zdelo se mi je, da sam ne verjame. Ker mu pa nisem mogla povedati, kdo je to storil, me je odpustil iz službe, brez izpričevala. Obenem je sporočil sestri, zakaj. Pisala mi je, da naj tatica ne hodi k njej.

Tisto noč sem mislila na konec. Zame je bilo vse mrtvo. Do jutra sem sedela tam v parku, kjer sva bila prvo noč. Jokati nisem mogla, le od bolečin sem se tresla po vsem telesu. Srce me je pregovorilo, da se nisem končala. Zavest, da sem storila to zanj, mi je lajšala grozno trpljenje.

Obležala sem na tleh. Življenjè me je udarilo s pestjo.

Prijateljica me je vzela pod streho. Tam sem pisala tisto pismo, da bi ga ne bila nikoli. Prišel je odgovor. Mrtve črke. Obtoževanje samega sebe, kakor je imel navado. Povzdigoval me je do zvezd, vse nič. Ta človek ni vedel, da sem potrebna žive pomoči, žive. Ah, on pa je bil prijatelj besed.

Zaprta sem pismo in zatisnila oči. Takrat sem občutila, kako je človeku, ki je čisto sam na svetu, kateremu ne more nihče pomagati, čeprav visi med smrtjo in življenjem.

Veš, Andrej, to se pravi stati pred živim Bogom. Če bi mi ves svet hotel pomagati, bi mi ne mogel in ne smel, ker bi s tujo pomočjo ne bila ozdravljena.

Tavala sem po mestu in se skrivala ljudem. Še hujše je prišlo.

Lahen dežek je padal, ko sem sedela v mraku pred ribnikom, kjer sva tolikokrat posedala. Še danes je vse živo pred mano. Kapljice so kalile vodo, lahna meglica je vstajala.

Tisti trenutek, ko je bilo v večerni luči čudno svetlo krog mene, me je obšla slabost. Odprla sem oči. Nisem mogla verjeti. Postala sem mati.

Križ božji, takrat je malo manjkalo, da nisem znorela. Tako sem se zbala samote, da sem tekla domov k prijateljici. Živega človeka sem hotela videti, da bi mi rekel, da ni res.

Prijateljica je kar obstala, ko me je zagledala. Jecljala sem, saj nisem mogla govoriti.

Kaj bi pripovedovala. Dva dni in dve noči sem nepremično ležala na postelji. Vse solze so mi usahnile. Od bolečin sem si opraskala grudi; saj nisem vedela, kaj počnem. V tretji noči sem planila iz postelje. Ena sama misel je govorila. 'Če ima srce, ti bo pomagal.'

Rotila sem ga na žive in mrtve, pri vsem poštenju, da naj pride.

Čakala sem ga par dni, vsako minuto sem upirala oči v vrata.

Prišel je. Sama sva bila.

Sedel je in me gledal. Nič ne vem, kaj sem govorila. Takoj sem spoznala, da se nisem motila, vse je bilo res.

Izpovedal mi je, da ljubi tisto dekle, o kateri mi je govoril. Tri leta je čakal na njeno besedo.

vprašanj sem imela pripravljenih. Zdaj pa sem sedela molče, nobene besede nisem mogla iztisniti.

On je govoril, veliko govoril. Zame niso imele njegove besede nobenega pomena več. Rešiti bi me mogla le ena beseda: ‚Jaz te ljubim, kot vse na svetu.‘ Potem bi bila našla oporo v sebi. Tako pa —? Prazne besede.

Z mrzlim pogledom je zrl na uničeno življenje mladega dekleta.

Vrgla sem se mu v naročje, da bi ga smela še enkrat poljubiti, prižeti nase, čutiti njegov objem. Samo še enkrat ljubiti človeka, ki mi je bil vse na svetu.

Še danes ne morem pojmiti, kako da me je v tistem groznem trenutku prevzela tako čudna misel.

Odrinil me je. Dejal je, da ne more lagati. Še mi zvene v ušesih tiste besede: ‚Agata, lahko bi lagal, pa nočem. Ali bi bila ti srečna?‘

Roke so mi kar padle. Srečna! Seveda bi bila srečna. Vsaj en hip še. Saj sem že prej slutila, da ni moj, pa sem ga vseeno ljubila, — zakaj bi ne bila zdaj srečna, ko bi ga zadnji trenutek z vso grenkobo lahko ljubila. O, tudi od laži je včasih človek srečen. Saj je nemara na svetu vse laž, kar nas osrečuje in kar nam povzroča trpljenje.

Tudi tega mi ni privoščil.

Vstal je, da bi se poslovil. Srce mi je hotelo raztrgati prsi. Molče sem mu podajala roko. Vem, tiho sem rekla: ‚Konec?‘ ‚Ne morem lagati‘, je odgovoril.

Takrat sem zakričala. ‚Človek, ti nimaš srca!‘

Sklonil je glavo. Dolgo časa je molčal. Kako me je čudno žalostno pogledal: ‚Vem, Agata!‘

Če bi mu bila mogla dati lastno srce! Še enkrat se je ozrl, zaprl vrata, nikoli več se nisva videla.

Kaj bi mu očitala? Nič. Mar nisem vedela vsega? Se nisem sama privila k njemu? Sem li zahtevala, da me ljubi, takrat, ko sem se igrala? Tistih ubogih laži, ko mi je v strasti zatrjeval, da sem njegova, tega mu zdaj ne morem očitati. Bila sem mlada, ljubila brez pameti, to je bilo vse.

Nekaj dni sem še ostala pri prijateljici, ker sem bila tako slaba, da nisem mogla nikamor.

Potem sem se odpeljala domov, k materi. Iskat tolažbe? Ne! Iskala sem človeško srce.

Mati je že vedela, zakaj sem ob službo. Ko me je pa zagledala in sem padla na kolena pred njo, je vedela še več. Prekrižala se je nad mano. Do kosti me je pretreslo.

Zaprla sem se v kamrico. Dan in noč sem premišljala; nobene krivde si nisem bila v svesti. Pošteno sem ljubila, pošteno sem zaupala, le življenje je zmagalo nad mano. Nobenega greha si nisem mogla očitati in si ga še danes ne.

Mati in svet sta me gledala kot očitno grešnico. Tega ponižanja nisem mogla prenesti. Da bi se kesala? Ne! V življenju se nisem še nikoli kesala. Čez dva tedna sem odšla v svet.»

Oba sta molčala.

Andreja je povest pretresla. «Agata, kako si rekla, da je imel moje oči?»

Zdaj se je zopet nasmehnila: «Tvoje. Veliko sem hodila po svetu, tako podobnih še nisem videla.»

«Zato se me bojiš, Agata, kajne, da se me bojiš?»

V temi sta se pogledala.

«Ti se me bojiš, Agata», je ponavljal Andrej.

Zdrznila se je. Objela mu je glavo in jo tesno prižela na grudi. V tišini pomladne noči je čul le utripanje srca.

Krčevito se je oklenil, da je omahnila. Še v tistem trenutku se je osvestila in zajecjerala. «Ne, ne, bojim se nečesa drugega.»

Glas se ji je izpremenil. «Danes ti ne morem povedati.»

«Povej, Agata! Nihče ne bo zvedel!» Trepetal je od razburjenja.

Trenutek se je pomišljala. Bila je omamljena od dveh rok. Nato se je iztrgala. Že stoje se je še enkrat sklonila, ter ga poljubila na oči.

«Ne morem!» Izginila je med vrati.

Ta hip se je zazdela Andreju tako tuja, kakor da ji še nikoli ni videl v obličje. Srce mu je tiho očitalo, da jo je prav tako pozelel, kot oni. Jasno je občutil, da je kriv pred njo.

«Ne pridem več!» je ponavljal skoraj glasno, ko je odhajal.

Bleda meglica na vzhodu je oznanjala dan. Ko je hotel odpreti hišna vrata, mu je nekdo položil roko na pleča. Bil je Carman. V jutranjem somraku se mu je čudno svetilo stekleno oko.

«Dani se», je dejal zamolklo. «Spanje sva odnesla. Pojdi z mano.»

Varno je stopal po kamenju, da bi se kdo ne predramil in pogledal skozi okno.

Vojaško kuhinjo, kjer so že kurili, sta obšla. Spotoma ni zinil nihče besede. Andreju je bilo nerodno, zakaj se ta dolgi stavec meša medenj in med Agato.

V prostorni čumnati sta sedla za lepo javorjevo mizo. Carman je postavil zelenko na mizo in suho pripomnil: «Pij! Zgodaj je!»

Nato se je zagledal v tla in mirno povzel: «Pri Agati si sedel.»

«Sem!»

«Vem! Tam nasproti je tudi moja hiša. Nocoj sem si postlal v podstrešju, da bi zvedel resnico.»

«Prisluškovali ste?»

«Nisem. Le čakal.»

Andrej ni vedel, kaj bi dejal. Uporno je opazoval prsteno obličje, malo iz zadrege, malo iz radovednosti.

Tedaj se je v starcu nekaj zganilo. Stopil je bliže. Prsti so se mu skrčili.

«Če bi se ne bal smrti, bi te zdajle lahko ne bilo več med živimi.»

Andrej je odskočil. Toda, komaj je storil korak, ga je nekdo s tako silo posadil zopet na stol, da ni mogel razumeti, kako se je zgodilo.

«Nič ne bom storil», je golčal starec. «Ne smem. Takoj bi me obesili. Sedi, poslušaj!» Spustil se je na klop, da je zahreščala.

«Fant, zakaj mi jemlješ življenje? Pritepli ste se bog zna odkod. Tja noter vas ženejo, odkoder se nemara več ne vrnete. Zato ste nori in vam ni nobeno življenje sveto. Kaj sta ti mar Agata in njena mati? Dekle bo padlo v nesrečo, kdo jo pobere na cesti? — Ti ne veš, da ne pozna življenje nobenega usmiljenja. Agati je prizanašalo. Reva je. Dobro dekle. Zlato srce. Vse vem. Veliko je trpela, pa je še lahkoverna in nebrižna za svojo usodo. Pameten človek bi vse to premislil. Ti se pa hočeš polakomniti mladega dekleta, za kratek čas.»

«Kolikor se mi zdi, ste tudi vi na tem.»

Starec se je nekoliko upokojil. «Jaz? Na jeziku nosiš pamet, tako govoriš. Mar se pravi to polakomniti, če jo hočem vzeti za ženo? jo rešiti revščine in trpljenja? Dvajset let sem garal, dvajset let, odkar mi je umrla prva žena. Za koga? Nobene duše nimam na svetu. Od nekdanj mi je bilo v krvi, da moram delati, da se večja grunt, v dva, v tri. Kaj veš ti, koliko sem prestradal. Vsak košček kruha sem sebi dvakrat prerezal. Ženske so se mi ponujale, pa sem rajši pogledal v grmovje. Še preden je šla Agata služiti, sem mislil nanjo. Potem je prišlo tako, da ni šlo. Postaral sem se od garanja in lakote, ampak nje nisem nikoli pozabil. Hvala bogu, vrnila se je. Nisem je prašal, kje je hodila. Preveč jo poznam. Le v hišo mi naj pride, imela bo vse, kar bo hotela. Star sem in vem, da ne bom dolgo. Če ne bo imela otrok, lahko zapravi vse, mi ni za to. Do smrti naj počaka, da bom lahko zdaj na stara leta gledal njeno lepoto in laže zatisnil oči. In ti praviš, da se je hočem polakomniti.»

Andrej je vstal. «Carman, ne bojte se. Niti lasu ji nisem skrivil.» Segel mu je v roko. Oni jo je stisnil in se dvignil. Prosil je. «Še malo sedi in pij! Nisem te hotel žaliti. Prav je, da si pošten. Ti ne veš, kakšno srce ima. — Saj bi jo zaradi matere lahko prisilil, da bi me vzela. Pa bog ne daj. Ljudje smo! Mladosti, lepih besedi ji ne morem dati, jih nisem nikoli poznal. Tebi je to lahko. Jaz pa ji ponujam vse, kar imam. Hišo, sebe, živino, njive, vso hosto tam zadaj v gori. Za lep pogled. Nisem zloben ali hudoben. Le včasih me popade. Vedel sem, da se shajata. Nič več nisem mogel spati. Mislil sem, če mi zdajle razbije zadnjo srečo, jo pahne na cesto, potem bi te lahko zadavil. Ne zameri!»

V veži mu je Carman še enkrat stisnil roko. Nekam boječe je pristavil. «Nič ne rečem. Lahko se shajata. Ne bom ji branil in ne morem. Mlada je...» Nato se je hitro okrenil in se zaprl v sobo.

Andrej je hitel po svoje stvari in stopil v vrsto. Vse, kar je preživel v tej noči, ga je tako prevzelo, da je sklenil: «Ne pojdem več. Agata je preveč trpela.» (Konec prihodnjič.)

L E N I N

ALBIN PREPELUH

Ob izbruhu svetovne vojne je propadla druga delavska internacionala, ker so skoro v vseh evropskih parlamentih glasovali tudi socialistični poslanci za vojaške kredite. Mednarodne obveze, manifestantno sklenjene na kongresih druge internacionale, so bile s tem pohojene in preklicane. To se je najbolj zamerilo nemškimi socialistom, čeprav so prav tako storili tudi francoski in angleški delavci, pozneje pa še italijanski. Proti vojni psihozi se ni pojavila nobena stavka, nikjer se ni niti poskušal izzvati punt. Organizirani socialisti so šli brez odpora v vojno službo skupaj s sinovi kapitalističnega sloja. Bojevali so se proti svojim slojnim tovarišem iz sovražnikove dežele. Vzrok in povod? Ali so bili merodajni materialni vzroki, kot na primer, da mora tudi mezdni delavec braniti kapital svoje dežele? Ali je morda nenadoma premagala v dušah ljudi vseh stanov in razredov že toliko zasmehovana domovinska ljubezen? Ali pa morda materialistični računi sploh niso prišli v poštev, ker so zgolj nerealni psihološki momenti kolektivne ljudske duševnosti pognali mednarodno organiziranega delavca v borbo in celo v smrt za domovino? Mnogo jih je, ki na takšna

in podobna vprašanja odgovarjajo. Največkrat pa se nemškimi socialistom očita materialističen račun, Francozom in Angležem, pa tudi Italijanom, pretirana skrb za evropsko civilizacijo in kulturo, ki da jo je ogrožal složni nemški narod, prežet s cesarsko imperialistično miselnostjo. — Kaj pa, ako vsi skupaj niso bili internacionalisti in je bilo mednarodno čuvstvo samo plašč, pod katerim se je skrivala in rasla egoistična nacionalistična miselnost?

Dolgotrajni potek vojne je prvotno militaristično psihozo znatno ohladil. Med delavci, pa tudi v parlamentih, je nezadovoljnost z vojno polagoma naraščala. Tiste socialistične manjšine, ki so tudi leta 1914. ostale zveste internacionalni ideologiji in katere so bile ob prvi vojni navdušenosti enostavno pregažene, so začele rasti. Oplojene z novimi močmi, so hotele praktično pojačati protivojno propagando. A takšen posel ni bil lahek in brez nevarnosti, kajti cenzura, špionaža, vojaške diktature so pazile budno nad njih početjem. Zato so se pred nevarnostjo ječe in smrtnih obsodb zbirali ti prvi nosilci revolucijskih projektov v varnem nevtralnem inozemstvu, poglavitno v Švici. Tu so imeli leta 1915. svoj prvi organizirani sestanek v Zimmerwaldu, leta 1916. pa v Kienthalu. Odtod njihovo ime «zimmerwaldovci». Njihove resolucije so danes že historične, postale so nekak mejnik v mednarodnem delavskem gibanju.

Med temi tajinstvenimi zborovalci so bili zastopani seveda tudi Rusi. Med njimi je duhovno prevladoval tedaj še malo znani Vladimir Iljič Uljanov-Lenin. Francoski socialist Henri Guilbeaux pripoveduje o njem tako-le:

«V Kienthalu, pri drugi konferenci ‚zimmerwaldovcev‘, v nekem svetlem, skromnem zatočišču, stoječem sredi gora gorenje Švice, sem prvič videl tega čokatega, majhnega človeka. Njegovo oko je bilo polno fines in žlehtnobe, a nos njegov je učinkoval z ironijo in bojevitostjo. Med konferenco je ves čas sedel, čital, izdeloval teze in odločitve, glavo pa je dvignil samo, ako je hotel govornika opazovati. Obraz mu je bil zadovoljen, neomejeno pritrjujoč, ko so govorili Radek, Zinovjev, Bronski, Fröhlich, Münzenberger. Obratno pa so bile poteze njegovega obraza vidno zasmehljive, polne zaničevanja in odpora do misli in načel, ki so jih iznašali njegov rojak Martov, Italijan Modigliani in Francoz Pierre Brizon.

Vprašal sem Lenina, kaj loči ‚menjševike‘ od ‚boljševikov‘. Kratko in jasno mi je razložil razliko in naštel napake, ki jih je ‚menjševikom‘ zameril. Pozval me je, da o teh dokazih govorim takoj z Martovim. Ta dokazov ni tajil — saj jih ni mogel! —

toda s konfuznim prepričevanjem je branil Čkeidza ter opravičeval frakcijo ‚menjševikov‘ v Dumi. Šel sem ponovno k Leninu, ki je široko smejoč se vzel na znanje ubožne argumente Martova, na nevzdržnost katerih je pokazal.

Da povem po pravici, prve besede Vladimira Iljiča so bile stroge. Ko pa sem premišljal o njih, sem opazil njih pravilnost. Kar mi je dejal o položaju v Franciji, skrajno ostra in upravičena kritika francoske ‚manjšine‘, se mi je zdelo povsem pametno. Njegov radikalizem me je zavajal.

Najbolj prostemu svojemu zasmehu pa se je predal Lenin, ko je govoril Francoz Brizon. Ta mož, podoben nekakšnemu provincialnemu frizerju, je govoril z neznosno maniro, kažoč svojo neverjetno neznanost in brezmejno nadutost. Ko je prvič povzel besedo, so se vsi začudeno spogledali. S tresočim glasom je izjavil v gnusnem tenorju: ‚Sodrug, četudi sem internacionalist, sem vendarle Francoz. Izjavljam vam, da ne bom izrekel niti ene besede, napravil niti ene kretnje, ki bi se mogla uporabiti proti Franciji — proti Franciji, deželi re-vo-lu-ci-je!‘ — Proti staremu Adolfu Hoffmanu, ki mu je očitvidno ugajal, ker je nosil brado à la pokojni Henri Rochefort, je vzkliknil: ‚Ljubi stari prijatelj! Recite vendar Wilhelmu, naj nam zopet dá Alzacijo, mi mu pa v zameno radi odstopimo Madagaskar.‘ Postal je tako izzivalen, da ga je Serrati (Italijan!) grobo nahrulil in pograbil za vrat. Zapustil je celo konferenco, toda italijanski parlamentarci so ga našli spotoma na sprehodu, potolažili in privlekli nazaj. Pri jedi je Brizon pokazal dušo pariškega frizerja. Tožil je, da ni ne absinta ne žensk. Zelo mu je prijalo in neprestano je ponavljal: ‚Tile Rusi so sami učeni praznoglavci!‘ Ali pa: ‚Samo glejte Leninov zasmeh!‘

Lenin se je pozneje spomnil teh dogodivščin in se nad njimi zabaval večkrat, ko sem ga obiskal v Moskvi. Smejoč se, je vpraševal: ‚Ali se še spominjate Brizona v Kienthalu? In Serratija?‘

*

Rodil se je Lenin v Simbirsku, majhnem mestecu na levem bregu Volge, 10. aprila 1870. Tam je bil njegov oče v carski službi, v činu državnega svetnika, ki je vodil ljudsko šolstvo. Tu je mladi Vladimir Iljič dovršil gimnazijo, potem pa se je vpisal na juridično fakulteto v bližnjem Kazanu. Študentovski tovariši so ga uvedli med «narodnikovce», tedaj med ruskimi izobraženci zelo razvito revolucijsko stranko. Vladimir Iljič je imel starejšega brata Aleksandra, ki je bil prav tako navdušen «narodnikovec», in ki ga je prvi začel poučevati v političnih vedah. Čeprav sam ni bil marksist, je vendarle opozoril mlajšega brata na Marxov

«Kapital». To je bil odločilen trenutek za nadaljnji duhovni razvitek mladega študenta.

Tedaj so se pod silnim pritiskom carističnega režima in spricho nevednosti zanemarjenega ljudstva, izživljali ruski revolucionarji v individualnih atentatih. Dne 1. marca 1881. so ubili carja Aleksandra II. Sledil je protisunek reakcije in mnogi člani revolucijske stranke so poplašali ta umor z življenjem na vešalih ali pa v dosmrtnih ječah. Leninov brat Aleksander Iljič, tedaj študent peterburške univerze, je zbral nekaj teh razpršenih ljudi, izobražence in delavce, in pripravljajl nov atentat na carja Aleksandra III. Da bi napad uspel tem bolj sigurno, so si zarotniki pripravili bombe v obliki knjige, ki naj bi se vrgle na voz mimo vozečega imperatorja dne 1. marca 1887. Toda komaj so atentatorji stopili na ulico, jih je prijela policija. Izdal jih je eden zarotnikov, ki je bil tajni policijski agent. Mladi Aleksander je končal na vešalih.

Po tem neuspehu je začel med «narodnikovci» prevladovati pesimizem. Mnogim se je zdel vsak nadaljnji boj proti carizmu brezupen. Carizem se je utrjeval čedalje bolj. Začela se je debata, ali so individualni atentati koristni in ali se sploh ž njimi da doseči cilj, to je odstraniti caristično gospodstvo.

Vladimir Iljič, ki je bil še zelo mlad, ni podlegel prevladujočemu pesimizmu. Nadaljeval je pot, ki mu jo je pokazal pokojni brat takrat, ko ga je seznanjal z marksizmom. Baval se je s študijami socialističnih teorij. Izdelal je celo lastno teorijo o množestveni akciji ter se prepričaval, da ima Rusija tista sredstva, s katerimi je mogoče porušiti carizem.

V tej dobi je zapustilo Rusijo že veliko število izobražencev, razočaranih revolucionarcev. V inozemstvu so se šele poblize seznanili z marksizmom in leta 1885. so ti intelektualci osnovali v inozemstvu zvezo «Osvobojenje dela». Med ustanovitelji te organizacije so bili znani ruski ljudje: Plehanov, Sasulič, Deutsch. Že kot študent kazanske univerze je prišel tudi mladi Vladimir Iljič do prepričanja, da more osvoboditi rusko ljudstvo caristične vladavine samo veliko ljudsko gibanje z marksistično ideologijo, jedro tega gibanja pa da mora biti delavski sloj. Ko se je v tem svojem prepričanju utrdil, si je začel iskati tovarišev. V letih 1890., 1892. in 1895. je potoval po širni Rusiji, išoč takšnih ljudi. Našel je med izobraženci, pa tudi med industrijskimi delavci, ljudi njegove ali vsaj podobne zamisli. Večina revolucionarno usmerjenih intelektualcev pa ni soglašala z njim. Trdili so, da je Rusija kmetska država in da pravega, sodobni zapadni Evropi podobnega delavskega sloja

v njej sploh ni. Zato da je zmotno misliti, s pomočjo delavstva dvigniti množestveno revolucionarno akcijo proti carizmu. V resnici je tako tudi bilo. Delavci so bili neizobraženi, še napol kmetje. Sodobni politični boji so jim bil neznani. Celo lastnih skupnih gospodarskih interesov se niso zavedali. Vsakdo je mislil le nase, individualno egoistično, kako bi zboljšal svoje osebno stanje. Za skupnost niso bili vneti in niso niti razumeli, kaj naj bi skupno zahtevali. Tudi je med njimi prevladovala nepismenost. Vse to je ruskega izobraženca odbijalo od delavskega sloja, ki je bil zaradi tega povsem osamljen v svoji socialni in kulturni bedi.

Mladi Vladimir Iljič se je sam praktično lotil tega težkega problema. Potoval je po ruskih mestih, oblezoval tovarne in delavnice, obiskaval delavce na doméh, jih izpraševal o njihovem življenju. Potrpežljivo je poslušal njih tožbe, kako da jih pritiskajo poslovodje, kakšne globe plačujejo za neznatne prestopke, kako nizke so njih mezde. Tako je spoznaval njih duševnost, se jim približal in poskušal, vcepiti jim svojo socialno ideologijo. Kar je videl in slišal, si je zapisal ter končno to gradivo uredil in izdal tajen letak, ki ga je delil med delavce. Po dolgih naporih se mu je naposled posrečilo osnovati v Petrogradu «Bojno zvezo za osvoboditev delavskega sloja». Ta organizacija je imela posledice, ki jih je moral tudi sam občutiti. Izbruhnila je namreč stavka v tekstilni industriji, katere se je udeležilo 40.000 ljudi, za takratne ruske razmere nepričakovano veliko. Oblast je posegla vmes in prijela med ostalimi tudi duhovnega vodnika stavke, študenta petrograjske univerze Vladimira Iljiča. Moral je v Sibirijo, kjer je v Krasnojarskem našel Potresova, svojega druga, in Martova, poznejšega voditelja «menjševikov». Petrograjski zgled pa je med ruskimi delavci našel posnemanje: Gibanje se je razširilo kar samo v Moskvo, Kijev, Harkov, Jekaterinoslav, Odeso, Ural. Ob priliki te stavke je izdal Vladimir Iljič svojo prvo brošuro pod naslovom: «Denarne globe», v kateri je porabil zapiske svojih delavskih obiskov. Leta 1898. je delavsko marksistično gibanje v Rusiji že toliko napredovalo, da so posamezne organizacije začele misliti na ustanovitev politične stranke po zapadno-evropskem vzorcu. Zato so se zbrali delegati posameznih organizacij, toda majhno število, v Minsku na prvi posvet «Ruske socialno-demokratske stranke». Sklenili so izdajati tudi lasten časopis «Delavski list», ki so mu določili za urednika Vladimira Iljiča, čeprav je bival tedaj v sibirskem prognanstvu. A komaj je bil ta «kongres»

končan, že je policija pozaprla delegate, in osrednji organ mla-
dega gibanja je bil strt.

V Sibiriji je Lenin mnogo študiral in tudi pisal. Napisal je več del, od katerih je zlasti spis «Problemi ruskih socialnih demo-
kratov» postal znan. Spis je izšel pod psevdonimom «Tulin». Tu
je razložil svoje misli o zvezi med bojem delavstva za svoje
gospodarske zahteve in med političnim bojem proti carizmu. Pot
ruskega socializma, pravi, vodi preko carističnega padca. Ko
pade carizem, mora delavski sloj nadaljevati borbo za svoje
družabne interese. Za ta primer pa si mora že poprej ustvariti
lastno bojno organizacijo. S tem delom se mora začeti takoj. —
V drugem spisu, ki ga je bil napisal v Sibiriji pod naslovom
«Razvoj kapitalizma v Rusiji» je skušal podati analizo ruskega
gospodarstva in njegovih revolucionarnih konsekvenc na temelju
marksističnega spoznavanja. Ta spis je pisan tako preprosto in
jasno, da je Kovalevskij, tedaj profesor na šoli za socialne vede
v Parizu, vzkliknil: «Kakšne furore bi Lenin delal, če bi bil pro-
fesor!» V Sibiriji pa se je pečal tudi s praktičnimi načrti za svoje
bodoče organizacijsko delo med delavstvom. Ko je končno prestal
kazen, se je znova odpravil na pot, da bi zbral okoli sebe trdne
in konsekventne ljudi. Ustanovil je nelegalni časopis, ki je imel
pozneje v ruskem socialističnem gibanju pred vojno slavno ime:
«Iskra». Ta list je pisal skupno z Martovim. V njem je propagiral
svoj socialni radikalizem, v zvezi ž njim pa je naglašal tudi
potrebo nove organizacije: Poklicnih revolucionarjev. To svojo
nenavadno zamisel je utemeljeval približno takole: Carizem je
strašen, smrtni sovražnik. Z uspehom ga morejo pobijati le ljudje,
ki posveté vse svoje življenje, vsako minuto, če treba, tej borbi.
Ta borba pa more biti uspešna samó, če je bojna fronta hkratu
zaostrena tudi proti vsakovrstnim oportunistom. Med te je štel
v prvi vrsti tako zvane «ekonomiste», ki so pod vodstvom Petra
Strujeva učili, naj proletariat politično borbo prepusti buržuaziji,
sam pa se omeji na svoje čisto gospodarske zahteve. Lenin je ta
nauk zavrgel, češ, s tem se marksizmu odvzema njegov revolucio-
narni element. Takšen marksizem bi bil enak kavi brez kofeina.
Ljudje, ki hočejo in so tudi zmožni voditi tak dvojen, nepomirljiv
in neprestan boj, pa smejo imeti tudi le en sam poklic: Poklic
revolucionarja! Po njem se ločijo od vseh drugih ljudi. «Naše
revolucijsko gibanje ne potrebuje amaterjev, bolj ali manj
zmožnih rokodelcev, temveč — prave tehnike, poklicne ljudi!»

Ta Leninova zamisel, ki je šla za tem, da se amaterji revo-
lucije dvignejo in napravijo iz njih ljudje, katerih ne bo motila
udobnost, mehkužnost ali pa oportunistem, je izzvala med njego-

vimi nasprotniki v taktiki glasen zasmeh. Kljub temu je Leninu uspelo, da je polagoma omrežil skoro vso Rusijo, kjerkoli je bila doma industrija, večja obrt ali trgovina s centri takšnih poklicnih revolucionarjev. Ta mreža je imela skupno centralo, in sicer v varnejšem inozemstvu. Ta osrednja organizacija je imela sedaj možnost uvažati na tisoč načinov marksistično in sploh revolucionarno literaturo v Rusijo, kjer se je s pomočjo mnogih tajnih organizacij razdeljevala med ljudstvo. Poleg «ekonomistov» pa je napadel Lenin sedaj tudi stranko socialnih revolucionarjev. Imenoval jih je saboterje revolucije, zastopnike malomeščanstva. Socialni revolucionarji so bili po svoji ideologiji in agitaciji predvsem ruska kmetijska stranka, ki ji je dal temelj znani ruski filozof Černov. Njen poglavitni socialni cilj je bil, da se razdele fevdalna zemljišča med kmete. Ob oktobrski revoluciji v letu 1917. se je ta stranka razcepila na desničarje in levičarje; levičarski socialni revolucionarji so bili edina stranka, ki so sodelovali z boljševiki v sovjetih, kjer so uveljavili tudi svoje poglede na agrarno reformo.

Leta 1903. se je vršil drugi kongres ruske socialno-demokratske stranke v inozemstvu. Udeležilo se ga je po svojih delegatih tudi kakšnih 50 delavskih organizacij iz Rusije. Pri zelo živahni razpravi o strankini organizaciji sta se pa pojavili dve struji. Ni šlo za program ali kaj podobnega, temveč enostavno zato, kako biti sestavljen centralni komite in vodstvo strankinega lista «Iskra», nadalje, kakšni naj bodo pogoji za pristop v strankine organizacije. Lenin je zahteval, da ne zadošča, ako plačajo strankini pristaši enostavno predpisane jim denarne prispevke, temveč da se morajo tudi zavedati, da bodo aktivno sodelovali. Večina navzočih intelektualcev je bila proti temu. Na njih strani je bil tudi Martov, Leninov tovariš v uredništvu «Iskre». Lenin in njegovi so torej od pripadnikov stranke zahtevali več nego Martov in njegovi. Nastal je spor med «boljševiki» in «menjševiki», ki se kljub mnogim poskusom ni nikoli več poravnal. Stebri te v Rusiji ilegalne stranke so bili doslej: Lenin, Martov in Potresov, v inozemstvu pa Plehanov, Axelrod in Sasulič. Vest o razkolu je tedanje ruske emigrante zadela kot strela, niso si ga znali razlagati. Lunačarskij je tedaj rekel: «Okoli Lenina ni skoro nobenega znanega imena, pač pa večina delavskih delegatov, ki so prišli na kongres iz Rusije. Nasprotno pa so se zbrali okoli Plehanova skoro vsi bogci v inozemstvu.» Bogdanov pa je spor razložil tako: «Inozemska aristokracija stranke ne more umeti, da imamo sedaj v Rusiji res stranko in da moramo torej računati s kolektivno voljo ruskih delavcev, ki so nosilci naše

akcije.» Najboljši delavci iz ruskih provinc — Lenin jih je imenoval «bakterije revolucije» — so se pridružili boljševikom. Baje je tudi Lenina malo potrla ločitev od Martova, ki je bil doslej njegov najboljši sodelavec in v težkih dneh sibirskega prognanstva tudi dober prijatelj. Po končanem kongresu se je baje sam potikal po švicarskih hribih in premišljal o dogodku na kongresu, kjer je dobil sicer zaupanje večine, a se je ločil skoro od vseh intelektualcev pokreta. Od svoje «ravne linije» pa ni popustil. Radi nje je mnogokrat v življenju sameval, tako tudi v letih 1905. in 1907. Prišel je na glas sektanta, človeka majhne inteligence, domišljavca, tirana, ki hoče vedno razdvajati in izživati razkole. Na mednarodnih socialističnih kongresih je bilo tako rekoč že prislovično, da gotovo snuje zopet kakšen razkol ali vsaj prepir, kadar je predlagal resolucije, dodatke ali pa svoje stilizacije posameznih odstavkov.

Po razkolu ruske socialno-demokratske stranke je prišel list «Iskra» v roke menjševikov, Lenin pa je moral osnovati nov list: «Vpered» (Naprej). Med boljševiki in menjševiki se je razvijala v listih ostra polemika. Prvotno so bili boljševiki na slabšem, ker je bil tudi inozemski centralni komite proti njim. Toda kmalu je napadal z uspehom Lenin. Iz te dobe je znan njegov spis: «Dve metodi socialno-demokratske politike in demokratske revolucije».

Leta 1905. se je vršil tretji kongres stranke, to pot v Londonu. Stvarno je bil to prvi kongres boljševikov. Sedaj je poskusil posredovati med boljševiki in menjševiki stari Avgust Bebel, toda Lenin je ostal neizprosen. Na tem kongresu je Lenin razvijal svoje misli o parlamentarizmu in o revolucionarni diktaturi delavcev in kmetov. Pacifizem je po svoji logiki tudi odklanjal kot buržujsko prevaro. — To leto je bilo v Rusiji nemirno. Poraz v vojni z Japonci, gospodarska kriza, revolucijska agitacija, neznosne posestne razmere na kmetih — vse je izzivalo nemire in punte. Začetkom leta 1905. je izbruhnila še stavka v velikih Putilovih tovarnah. Praznovalo je 140.000 delavcev. Dne 9. januarja 1905. je vodil pop Gapon sto tisoč delavcev pred carsko zimsko palačo, da poprosijo za sprejem njih deputacije. Delavci so zahtevali sklicanje ljudskega zastopstva, ki bi se volil po načelu splošne in enake volilne pravice, nadalje amnestijo, ločitev cerkve od države, osemurni delavnik, normalne mezde. Pred zimsko palačo pa so jih nepričakovano sprejele salve carske vojske. Na tisoče delavcev je bilo ranjenih, na stotine mrtvih. Car in njegovi ministri so odklonili vsak kompromis, celo kak razgovor. Meseca septembra so nastopile ruske

univerze. Na njih svobodnih tleh so se organizirala velika ljudska zborovanja kljub strogim prepovedim ministra Trepova. Policija je sicer aretirala in streljala, na univerzah v Petrogradu in v Kijevu pa so se vseeno vršili protestni mitingi. Posamezne delavske stroke so stopile v stavko, druga za drugo, končno so se jim pridružili tudi vsi železničarji. Tekom tega gibanja je prvič šla preko ljudskih ust povsem nova beseda: «Sovjet». Menjševiki so namreč stavili predlog, da naj se zberó delegati stavkujočih delavcev v Moskvi na posvet. Dne 15. oktobra 1905. se je zbral v petrograjskem tehnološkem inštitutu «sovjet rabočih deputatov», a štiri dni pozneje je izšla prva številka njegovega glasila «Izvestija». Car je moral popustiti, doslej nepoznan človek je bil imenovan predsednikom vlade — Witte. Razglašena je bila konstitucija. Naslednjo noč je ljudstvo napolnilo ceste, razvilo rdeče zastave in zahtevalo amnestijo. Ker pa je ostalo vse samo pri Witteju in plakatirani «ustavi», so meseca novembra izbruhnile nove stavke, na univerzah so bili znova organizirani mitingi. Sovjet je razglasil končno splošno stavko. Predsednik vlade Witte jih je zaprosil za premirje, nazivajoč jih «brate delavce». Sovjet mu je ugodil, toda že 26. novembra je bil predsednik petrograjskega sovjeta aretiran, nekaj dni pozneje pa vsi njegovi člani.

Lenin se tega pokreta oficijelno ni udeležil, pač pa za boljše-vike Trockij. Revolucionarno gibanje so vodili tedaj menjševiki in socialni revolucionarji. Lenin je pazno motril napore petrograjskega sovjeta, zlasti pa oboroženi delavski punt v Moskvi. Sprva se je misel o nalogi sovjeta tolmačila kot nekakšna vez med ljudstvom in vlado. Lenin je to tolmačil drugače nego menjševiki in socialni revolucionarji. Rekel je, da mora biti sovjet edini nosilec državne moči v delavski državi. Oboroženi punt v Moskvi je odkrito odobral, rekoč: «Revolucija bo zopet vstala. Tudi sovjeti bodo zopet prišli. Sovjeti bodo zmagali.» Vztrajal je kljub takratni caristični zmagi pri nauku, da mora imeti delavsko gibanje za svoj cilj diktaturo proletariata. Vojaki da so samo zato streljali na ljudstvo, ker so večinoma kmetski sinovi. Iz tega sledi, da je treba dati siromašnim kmetom zemljo fevdalcev in države. Ta program da bo delavcem pomagal vreči carizem in se polastiti države. To je oznanjal tisti čas, ko je divjala reakcija in je val pesimizma zagrnil Rusijo. Poskus revolucije je torej popolnoma propadel in tudi Lenin se je moral končno umakniti v inozemstvo. Tu se je sedaj moral boriti s skrajnimi levičarji, ki so bojkotirali volitve v Dumo. Zastopal je misel ilegalne politične delavske organizacije, ki pa se mora

v borbi postajevati vseh sredstev, ki so ji trenutno na razpolago: Dume, širokovnih društev, zadružništva itd. V tem boju proti skrajnim levičarjem je še bolj osamel in ironično se vzklikali njegovi nasprotniki, da pozna svet samo še tri boljševike: Lenina, Zinovjeva in Kamenova. To je bila seve samo lahkomišelnna zabavljivka, zakaj boljševiki so prav pridno tiskali v Parizu in v Ženevi liste in brošure za svojo propagando v Rusiji.

Leta 1907. se je pojavil Lenin zopet v mednarodnem svetu. Na kongresu socialistične internacionale v Stuttgartu se je udeležil debate o bodoči vojni. Sprejet je bil njegov dodatek, ki je nalagal vsena socialistom sveta «z vojni močmi izkoristiti gospodarsko in politično krizo ter pospešiti razpad kapitalističnega gospodarstva».

Tudi v mednarodni socialistični književnosti se je tedaj oglašil. Zlasti se je zanimal za zgodovino in filozofijo: To izpričuje njegova obširna knjiga «Materialismus und Empiriekritizismus», polemičen spis z Lunačarskim, Bogdanovim in drugovi, ki so izdali svoje študije v skupni knjigi pod naslovom «Entwurf einer materialistischen Philosophie». V tej knjigi je pokazal Lenin veliko filozofsko znanje. Poveč, v praksi in v teoriji, je trmasto sledil «svoji» socialistični liniji, a bil pri tem neizprosno, oster, abadljiv in zaznehljiv. Končno je bil sprt skoro že z vse svoje okolice, ne samo z menjševiki in «ekonomisti», temveč tudi z «Naprejevci» («Vpered»), ki so bili skrajni levičarji in «začetni» antiparlamentarci, medtem ko je on sam agitiral za udeležbo pri volitvah v «Dume». Sprt je bil tudi z Lunačarskim, s katerim se je pomiril šele med vojno v Švici.

(Konec prihodajše)

NEDELJA NA KMETIH

W. L. ST. REYMONT

(Nadaljevanje in konec)

Črna je stala na koncu vasi, za župniščens, kjer so se ob cesti zadrževali jahaedi. — V krčmi ni bilo mnogo ljudi; godba se je večasih oglašila, toda nihče ni plesal, ker je bilo še prezgodaj in se je mladina rajši šalila pod drevjem ali pa postajala ob vhodu in pod stensmi, kjer je na svežih, še rumenih tramovih sedelo precej deklet in ženak, velika iaba k črnim, sajastino stropom pa je bila skoro prazna; skoni male oslepele šipe je rdeča večerna zarja svetila tako slabo, da je samo pramen svetil na izhojenem podu, po kotih pa je bilo

mračno. Par ljudi je sedelo za mizami ob steni, spoznati pa se ni moglo, kdo so.

Samo Ambrož je z možem od bratovščine, ki je svetila, stal pri oknu s steklenico v roki — pogosto sta napivala drug drugemu in se pogovarjala o tem in onem.

— Plešejo kakor muhe v smoli! Evica, tãk obrni se no! Ponoči se je nekje potepala, sedaj pa med plesom spi! Tomažek, le hitreje! Ali te tako teži mernik ovsã, ki si ga Janklu prodal, kaj?... Ne boj se, oãa še nič ne vejo! Mica! Le drži se rekrutov, samo za botro me moraš takoj naprositi...

Tako je Guštinka po vrsti objedala plesavce; bila je brez mere in jezna na vse, ker so ji otroci storili krivico, tako da je na stara leta morala hoditi na dnino; toda ker ji nihče ni odgovoril, se je izkričala in šla v štibeljce, kjer je sedel kovač z Antkom in nekoliko mlajših gospodarjev.

S črnega stropa je visela svetilka in z medlo, rumenkasto lučjo svetila na plave, skuštrane glave — sedeli so okoli mize, se krepko opirali na komolce in upirali oči v kovača, ki je, sklonjen nad mizo, ves rdeč v lice, široko mahal z rokami, včasih bil s pestjo po mizi in tiho govoril.

Basi so brneli kakor čmrlj, ki je z dvorišãa zablodil v hišo in brenãeč poletava po njej... včasih so gosli naglo zapiskale kakor ptiãek, ki vabi, ali pa je zaropotal boben in drdral... toda na mah je zopet vse utihnilo.

Jok je šel naravnost k pultu, za katerim je sedel Jankel s ãepico na glavi in v sami srajci, ker je bilo vroãe, si gladil sivo brado, kinkal in bral v knjižici, pri tem pa skoro nos tišãal v njene strani.

Jok je razmišljãl, se prestopal, štel denar, se kraspal po skuštranih laseh in tako dolgo stal, da se je zaãel ozirati nanj Jankel in da je, ne da bi prenehal kinkati in moliti, parkrat žvenknil s steklenicami...

— Frakelj, pa moãnega! — je nazadnje naroãil.

Jankel je molãe odmeril in iztezal levo roko po denarju.

— V steklenico? — je vprašãl, potem ko je zarjaveli drobiž pogrebel v predal.

— V škorenj menda ne!...

Pomaknil se je na konec pulta, izpil prvo šilce, pljunil in se zaãel ogledovati po krãmi; — izpil je še enkrat, pogledal steklenico proti luãi in ž njo moãno potrkal.

— Še enega, pa tobaka! — je rekel odloãneje, ker ga je po žganju prevzela prijetna toplota in se mu je ãudna moã razlila po kosteh.

— Kaj je Jok danes dobil svojo plačo?
— Kako neki? Ali imamo novo leto?...
— Ali naj prilijem araka?
— Ne... ne gre... Preštel je denar in žalostno pogledal steklenico z arakom.

— Dam na vero, ali mar Joka ne poznam!...
— Ni treba... Kdor si posojuje, si čevlje sezuje... je ostro odsekal.

Jankel pa je vendar postavil stekleničico araka predenj.

Branil se je, hotel je celo že oditi, toda ta sakramenski arak je tako zadišal, da ga je kar v nosu poččegetalo, torej se ni dalje premagoval, ampak je brez pomislekov izpil.

— Ali ste v gozdu zaslužili?... je vprašal Jankel potrpežljivo.
— Ne v gozdu... šest ptičk, ki sem jih vjel v mrežo, sem zanesel gospodu župniku, pa so mi dali tri desetice...

— Tri desetice za šest! Jaz bi Joku za vsako dal desetico.

— Kako? Ali smejo židje jesti jerebice?... — Jok se je začudil.

— Naj si Jok zaradi tega ne dela skrbi... naj jih samo prinese, pa bo za vsako dobil takoj, na roko, desetico. In za pogodbo nalijem še posebnega, kaj?...

— Celo desetico bo Jankel dal?...

— Moja beseda ni dim! Za teh šest... bi Jok dobil ne dva fraklja suhega — ampak štiri z arakom, in slanika, in žemljo, in pakeljc tobaka... ali Jok razume?...

— Seveda... štiri fraklje z arakom, in slanika... in... saj nisem govedo, tak vendar razumem... živa resnica! Štiri fraklje z arakom... in tobak, in žemljo... in celega slanika... — Žganje ga je bilo že opletlo in ga nekoliko zmešalo.

— Ali bo Jok prinesel?...

— Štiri fraklje... in slanika... in... Prinesel bom... Sakra, če bi imel puško... — je rekel, ko se je nekoliko zavedel, in je zopet začel računati. — Kožuh takole za pet rubljev... škornji bi bili potrebni... za tri rublje... ne, ne gre... kovač bi hotel imeti pet rubljev za puško... kakor od Rafaela... ne... — je na glas razmišljal.

Jankel je s kredo hitro nekaj izračunal in mu tiho šepnil v uho: Ali bi Jok ustrelil srno?

— Seveda, toda s pestjo ne, s puško pa bi mrho že zadel...

— Jok zna streljati?...

— Jankel je žid, pa ne ve, toda v vasi vejo vsi, da sem z graščinskimi hodil na lov in da so mi tam koleno prestrelili... seveda znam streljati...

— Jaz bi dal puško, smodnik in kar je treba... Jok pa bo vse, kar bo ustrelil, prinesel meni! Za srno dam cel rubelj... ali Jok sliši?... cel rubelj! Za smodnik bo Jok plačal vsakokrat petnajst kopejk, to bova odračunala... In za to, ker se puška porabi, bo Jok prinesel četrť mernika ovsa...

— Rubelj za srno... jaz pa petnajst kopejk za smodnik... cel rubelj... ali kako že?

Jankel mu je zopet vse razložil.

— Ovsa? Konjem ga izpred gobcev ne bom jemal... — samo to je razumel.

— Čemu konjem? Saj ima Borina oves tudi kje drugje...

— Torej tako rekoč... izbulil je oči in razmišljaj.

— Vsi delajo tako! Ali Jok kaj razmišlja, odkod imajo hlapci denar?... Vsak mora imeti za tobak, za frakelj žganja in za ples v nedeljo!... Odkod naj vzame?...

— Kako?... Ali sem tat, ti prekleti žid, ali kaj?... — je naglo vzrožil in udaril po mizi, da so steklenice zažvenketale.

— Kaj se Jok repenči? Jok naj plača, potem pa lahko gre k vragu!...

Jok pa ni plačal in tudi ni šel, saj ni imel več denarja in židu je bil dolžan... samo težko se je naslonil na pult in začel zaspano računati, Jankel pa je postal dobre volje, mu zopet natočil, tokrat že samega araka... in molčal...

Med tem je prihajalo v krčmo vedno več ljudi, zmračilo se je, prižgali so luč, tudi godba je oživela in pogovor je postal glasnejši; ljudje so se zbirali pri pultu, pri stenah ali naravnost v sredi izbe, se posvetovali, pomenkovali, si tožili, napivali drug drugemu, toda bolj poredko, saj niso prišli pit, ampak kar tako, da bi se kot dobri sosede sestali, pomenili, poslušali gosli in bas in izvedeli kaj novic; v nedeljo vendar ni greh, če si človek odpočije, napase svojo radovednost ali celo izpije kak kozarec z botrom... samo da je vse spodobno in da se ne žali Bog, potem še gospod župnik ne morejo braniti... Saj si celó na primer žival po delu rada odpočije in mora odpočiti. Pri mizi so sedeli starejši gospodarji in par žen, oblečenih v rdeča krila in rute, da so bile podobne cvetočemu slezu; ker so vsi naenkrat govorili, je v krčmi šumelo kakor v gozdu, noge so topotale pri plesu kakor cepci po gumnu, gosli pa so kar naprej nagajivo popevale:

Kdo pa bo za mano hodil?

— mano hodil? — mano hodil?

na kar so basi brenčoč zabrundali:

Vendar jaz! — Vendar jaz! — Vendar jaz! —

bobenček pa je ropotal, hihital, se šalil in žvenkljal s svojimi kraguljčki.

Malo ljudi je plesalo, toda tako so s petami ob tla bili, da so deske škripale, da se je miza tresla in da so kozarci žvenketali po njej...

Prave razposajenosti pa ni bilo, ker ni bilo za to prave prilike, kakor je na primer ob gostijah ali zarokah. Plesali so kar tako, samo za zabavo ali da so si iztegnili hrbte in noge — samo fantje, ki so v pozni jeseni morali k vojakom, so se bolj glasno zabavali in pili na žalost, kar ni čudno, saj so se odpravljali v daljni svet, med tuje ljudi.

Najbolj glasen je bil županov brat, za njim pa Martin Belec, Tomaž Sikora in Pavel Borina, stričnik Antka, ki je tudi sam proti mraku prišel v krčmo, samo da danes ni plesal, ampak je sedel v štibeljcu s kovačem in drugimi, in mlinarjev pomočnik Franek, majhen, čokat, skuštran fant, ki je bil največji čeljustnik, šaljivec in porogljivec, poleg tega pa tak babjek, da je pogosto imel vse lice razbito in razdrapano. Ker pa se je danes že nalokal kakor mavra, je samo stal pri pultu z debelo Magdo, organistovo deklo, ki je bila že v šestem mesecu.

Gospod župnik ga je bil že pokaral z lece in ga priganjal, naj se oženi, Franek pa ni maral nič slišati, ker je na jesen moral k vojakom in kaj naj bi potem z babo...

Magda ga je pravkar vlekla v kot proti zapečku in mu z jokačim glasom nekaj dopovedovala, on pa je na to samo ponavljal:

— Trapa! Kaj sem jaz letal za teboj?... Krst bom plačal in še kak rubelj primaknem, če se mi bo zdelo... Bil je že popolnoma pijan in jo je sunil od sebe, da je sedla na rob ognjišča, zraven Joka, ki je že spal v pepelu in iztezal noge proti sobi — tam je tiho ihtela, Franek pa je šel zopet pit in iskat plesavk. Kmetške ga niso marale, ker je bil samo mlinarjev pomočnik, torej nekak hlapec, preproste pa tudi ne, ker je bil pijan in je med plesom uganjal nemarščine; torej je samo pljunil in se začel poljubljati z Ambrožem in kmeti, ki so bili dali v mlin in mu zato dajali pijače.

— Pij, Franek, in hitreje zmelji, saj mi moja stara že v oči skače, da nima za cmoke niti ščepca melje.

— Moja pa venomer reglja zavoljo kaše...

— In da mora imeti zámet za krmljenko... — je priganjal tretji.

Franek je pil, obljubljal in se glasno hvalil, da gre v mlinu vse po njegovem, da ga mora mlinar poslušati, ker, če ga ne bi... da zna take copre, da bi se črvi zalegli v kaštah... da bi voda

usahnila... ribe bi pokrepale, če bi samo pihnil na vodo... moka bi se tako zvarila, da bi se še prešče ne dale speči iz nje...

— Jaz bi ti že obrila tvojo kuštravo glavo, če bi meni kaj takega naredil... — je zaklicala Guštinka, ki je vedno bila tam, kjer tudi drugi, dasi ni popivala, ker je redko imela kaj okroglega; toda včasih se je vendar namerilo; da ji je kak boter postavil frakelj in kak sorodnik še enega, ker so se bali njeñega ostrega jezika. Zato se je tudi Franek, dasi je bil pijan, ustrašil in umolknil, ker je o njem vedela marsikaj, kako v mlinu gospodari; ker je bila že nekoliko okajena, je uprla roke v boke, pritrkavala s petami k godbi in bila vedno bolj glasna.

— Resnico govorim, ker stoji tako v časopisih napisano, črno na belem... Drugod ne živijo ljudje tako kakor pri nas, o ne! — Kako je pri nas? Graščak te komandira, župnik te komandira, škric te komandira, — ti pa samo garaj, crkavaj od gladi in se vsakemu globoko pokloni, da ne dobiš še katere po buči...

— Zemlje pa je tako malo, da kmalu še ogona ne bo več za vsakega človeka!

— Graščak sam pa ima več ko dve vasi skupaj...

— Včeraj so na sodnji pravili, da bodo nove grunte delili.

— Kake grunte?

— Čigave neki — graščinske vendar!

— Haha! Kaj ste graščakom dali, da mislite zdaj dobiti nazaj? Glej jih no, kako si tuje delijo! — je zakričala Guštinka in se smeje sklonila k družbi.

— ...In tudi sami se regirajo — je nadaljeval kovač, ne da bi se zmenil za babje čenčarije — vsi hodijo v šole, stanujejo po gosposko in gospodje so...

— Kje je to? — je vprašala Antka, ki je sedel na kraju.

— V toplih krajih! — je odgovoril.

— Če je tam tako dobro, zakaj pa ni kovač šel tja, he?... Ta sajasti falot laže kakor cigan in vam siplje pesek v oči, vi norci pa mu verujete — je strastno zaklicala.

— Z dobrim vam pravim: Guštinka, idite, odkoder ste prišli...

— Pa ne grem! Krčma je za vse in moji groši so prav tako dobri kakor tvoji. Glej ga no, preroka: židom služi, s škrici drži, že od daleč se odkriva graščaku, tile tukaj pa mu verujejo!... Tako gobezdalo... O vem... — toda končati ni mogla, ker jo je kovač krepko zgrabil čez pas, z nogo odprl vrata in jo sunil v veliko izbo, da je padla na sredo kakor je bila dolga in široka.

Niti zaklela ni, samo pobrala se je in veselo zaklicala:

— Falot je močan kakor konj, tega bi pa že imela za dedca!

Ljudje so prasnili v smeh, ona pa je takoj odšla in na tihem klela.

Toda krčma se je že praznila, godba je utihnila, ljudje so se razhajali domov in v gručah postajali pred krčmo, ker je bila topla, jasna mesečna noč, samo rekrutje so še ostali, pili na smrt in ukali, Ambrož pa se je, pijan kakor krava, prigugal na sredo ceste in popeval, opotekajoč se od ene strani na drugo.

Tudi oni v štibeljcu so s kovačem na čelu odšli.

Ko je Jankel začel gasiti luči, so odkolovratili tudi rekrutje; prijeli so se pod pazduhe, šli črez celo cesto in peli, kar je grlo dalo, da so psi po vasi začeli zavijati in da je ta in oni pogledal iz koč.

Samo Jok je v pepelu tako trdo spal, da ga je moral Jankel buditi, toda hlapec ni maral vstati, brcal je z nogami, suval z rokami v zrak in godrnjal:

— Marš, žid! Spal bom, kakor jaz čem, jaz sem gospodar, imam svojo voljo, ti pa si ušiv rdečelasec.

Čeber vode ga je postavil na noge in ga nekoliko iztreznil, toda s strahom in začudenjem je zvedel, da je zapil cel rubelj — ki ga je sedaj dolžan...

— Kako?... Dva fraklja z arakom... arenk... tobak... in še dva fraklja... ali je to že cel rubelj?... Kako?... Dva... — vse se je motalo pred njim.

Jankel ga je nazadnje prepričal in dogovorila sta se tudi zaradi puške, ki mu jo naj bi Jankel s sejma pripeljal, za likof pa je dal še posebnega s špiritom.

Samo ovsa prinesiti Jok ni maral in ni maral.

— Jokov oče ni bil tat — tudi njegov sin ni tat.

— Idi že no, čas je, da gremo spat... jaz moram še moliti...

— Ho!... Tak špekulant!... Na tatvino napeljuje, pa pravi, da mora še moliti... — je mrmral, ko je šel proti domu, se začel vsega spominjati in računati, ker mu nikakor ni šlo v glavo, da je zapil cel rubelj... toda ker se ni še iztreznil in ga je sveži zrak prevzel, se je nekoliko opotekal, vsak čas zadel na kak plot ali na hlodovje, ki je ležalo pred kočami, in klel...

— Da bi vam vrat zavilo, mrhe!... Falotje, da tako zastavljajo pot!... samo nažrli so se, kanalje... in gospod župnik vas zaman opominja... in gospod... — pri tem se je zamislil in je razmišljal, dokler ga ni obšlo spoznanje in taka žalost, da je postal, se ogledal na vse strani, se sklonil, kakor bi iskal kaj trdega za pest... toda takoj je pozabil, se zgrabil za lase, se začel s pestjo biti po ustih in kričati:

— Pijanec si in svinja krepana! H gospodu župniku te bom zavlekel, naj te ošteje pred vsemi ljudmi, da si pes in pijanec... da si ga štiri fraklje... da si zapil cel rubelj... da si kakor govedo in še slabši... da si...

Naenkrat ga je zgrabila taka žalost nad samim seboj, da je sedel na cesto in začel bridko jokati.

Svetli, veliki mesec je plaval po temnem vsemirju, tu in tam, na redko, kakor srebrni žebliji, so se svetile zvezde; megla se je kakor siva, nežna preja vlekla nad vasjo in kakor tenčica plavala nad vodami. Neizmerna tišina jesenske noči je zajela svet, samo tu in tam so se v njej trgali kriki vračajočih se pivcev ali ščekanje psov.

Na cesti pred krčmo pa se je Ambrož opotekal od ene strani na drugo in pel kar naprej, neumorno, dokler se ni iztreznil:

Mica, moja Mica!
Čemu ti bo žganjica?
Čemu ti bo žganjica?
Mica, moja Mica!

KNJIŽEVNA POROČILA

Slovenski bijografski leksikon. Uredil Izidor Cankar s sodelovanjem Jože Glonarja in Janka Šlebingerja. 3. zvezek: Hintner—Kocen. V Ljubljani 1928. Založila Zadruga gospodarska banka. 321—480 str.

I.

Z različnih vidikov so že poudarjali koristi tega pomembnega dela. Kot šolnik naj ugotovim njegovo neprecenljivo pomoč, ki jo bo nudilo šoli. Zlasti učitelj slovenščine, ki je bil doslej navezan samo na šolsko knjigo in moral pri iskanju podrobnejše literature prelistavati najrazličnejše knjige, časopise, liste in bibliografije ali pa postati za svojo stroko pisec svojevrstnih bio- in bibliografskih beležk, bo posebno hvaležen založništvu in vsem, ki na kakršenkoli način sodelujejo pri tej prvi naši enciklopediji. Le da bi si jo šolske knjižnice nabavile, oziroma mogle nabaviti!

V naslednjih opombah se hočem omejiti zlasti na članke iz starejše literarne in kulturne zgodovine, kakor sem to storil v Ljubljanskem Zvonu 1927. Da je za to stroko leksikon posebno važen, kljub Narodni enciklopediji (ki je preveč pomanjkljiva, prim. LZ 1928, 765), bo uvidel vsakdo, ki pozna prva dva zvezka in ki si je v 3. zvezku ogledal izčrpane in spretno formulacije v člankih Hipolit, Hofman, Holzapfel, Hradecky, rodbina Hren (Kidrič), Janez Svetokriški (Glonar), Jarnik (Grafenauer), Juričič, Kastelec (Glonar), Kastelic in Kersnik Janez (Grafenauer). Sem gredo še Šlebingerjevi članki o tiskarjih in šolnikih.

Krog sotrudnikov je postal s 3. zvezkom širši: v seznamu kratic zaslediš pet novih sotrudnikov, ki so bili pritegnjeni očitno zaradi izgube Kidriča, za starejšo literarno in kulturno zgodovino nenadomestljivega strokovnjaka. Njegovo ime je izginilo iz seznama uredniškega odbora in članek o Hrenih

je zadnji, ki ga je napisal. Zaradi nesoglasij, ki so nastala v uredništvu, ne zodeluje več (Kakor čujemo, bo za potrebe svoje stroke, zlasti v razbremenitev knjige: Zgodovina slovenskega pismenstva in slovenske literature, I. del, ki izide letos pri Slovenski Matici, vsel v prihodnjem letniku Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino objavljati sistematične «Dodatke k člankom o slovenski literarni in kulturni zgodovini do srede 19. stoletja v Slovenskem biografskem leksikonu».)

Ker so bili njegovi članki največja poglavitna leksika (Koblar, Dom in svet 1927, 160), je res škoda, da ga ni več med sodelavci, karikatura spodaj navedena pomanjkljivost gre na ta račun.

Čprav se je uredništvo skrčilo, ne bi smelo priti do take površnosti, kakor se kaže pri dveh člankih o Kobencih (Janca in Janca Filipa je obdelal v 1. zvezku na str. 83. Messinet pod Cobenci, v 3. zvezku na str. 476, pa pod K še enkrat Janca Mal, Janca Filipa pa Glonax). Sličen nedostatek je na str. 84: pri Grubaru Martina je rečeno «gl. Hrovatič Martin», na pristojnem mestu v 3. zvezku pa zaman išče moža tega imena.

Dalje manjka precej člankov iz omenjene stroke. Izmeš običajni velikašev pogrešan Kacijanarje (celo znanega junaka tega imena, boš zastoj iskal), Kbisle in Kappuse. Iz serije ljubljenskih škofov bi sodili samokaj Franc Kacijanar, Franc Karol Kavnita (njegov portret je omenjen na str. 44) in Anton Kavčič (na str. 312. stoji celo poziv na članek o tem škofu). Med protestanti in sodelniki nisem našel Klincu, prevajalca pesmi, Fabijana Kirchbergerja, vnetega pomočnika naših protestantov in razpečevalca knjig, Nikolaja Jurčiča, dedelnega glavarja. Iz preprodnih dobo bi spadali v leksikon franklikan Jevnikar, član revizijske komisije za presojo Japljevega sv. pisma (imenovan na str. 311), Žiga Kappus pl. Fickelstein (omenjen v leksikonu na str. 148; prim. še Kidrič, Slovenska 105 in Narodna enciklopedija IV, 167), J u g. poet in preporoditelj (prim. isti, Narodna enciklopedija IV, 176), iz Preberneve dobe bi lahko našli svoj prostorček v leksikonu Ivan Ključar (prim. n. pr. Zbornik Matice Slovenske 1904, 103 sl.), Martin Knapleč, narodni buditelj (prim. tam, 1927, 30, 193, eventualno tudi Knapleč Juri, prim. tam, 193) in nadvojvoda Iva n.

Ogleda se torej, da med najnovejšimi orisi starejšega slovesja v «Slovenski» in v Narodni enciklopediji ne eni in med leksikonom na drugi strani ni več tiste harmonije, ki bi bila potrebna. Tudi sicer ni tu vse v skladu s težnjami nove šole za starejšo dobo kulturne in literarne zgodovine. Leksikon more namreč le tedaj popolnoma ustrezati, če so biografski podatki iskreni, če so članki postavljani v razvojno linijo posameznih disciplin in če je navedba literature točna, da lahko služi v kontrolo in dopolnilo, ne pa, če je samo v okras članka.

Članek Klombner Matija n. pr. je preskromen; osvetljevati bi moral vprašanja, kakor Klombnerjevo razmerje do Trubarja (ali ga je Klombner pritegnil v sfere protestantizma, literarni nasveti, vloga pri dogodkih 1.1547., vrnok zavračnosti do Trubarja) in odnosi do Ungarda, njegovo literarno inicijativo, njegove literarne nastre s ubox in razmerje do pevanca. V literaturi bi moralo biti navedenih in izrabljenih še nekaj del (Bačar; Razprava znanstvenega društva za antropistične vede I, št. 1). V članku K h i c o l Hans je letnica smrti napačna (prim. Dimitič III, 317, 447); karalo bi še objasniti, v čem se je javljalo njegovo pospeševanje protestantske literature (prim. n. pr. Dimitič III, 189); najhrče je celo sam literarno deloval (prim. n. pr. 117

Kidrič, Bibliografski uvod 71). Članku o Juričiču Jüriju, ki je izčrpen in točen, bi med literaturo dodal še LZ 1893, 191.

Dokaj obsežen in bogat je članek o Hrenu, čeprav v obrambi tega škofa pred očitki papeževega nuncija ni prepričevalen. Ker je uredništvo s prostom gotovo že v zadregi — saj je obdelana na dosedanji polovici odmerjenega prostora komaj dobra tretjina imen — ne bi smel biti opremljen z literaturo, ki zavzema nad dva stolpčiča, pa je semkaj kar prenesena iz že tiskane monografije v Bogoslovnem vestniku VIII. Zadostovalo bi, če bi se bil pisec pozval na literaturo v monografiji (saj je izšla tudi v ponatisu), kakor je to storil Kidrič v članku Alasia da Sommaripa in pri pratikarju Brezniku, Grafenauer pri Aškercu, Cankarju itd. Tudi opomba v leksikonu, da je v Bogoslovnem vestniku «obširna monografija» in omenitev v Bogoslovnem vestniku, da gre za «temeljno gradivo» za leksikon, nista v skladu, ker je razlika med omenjeno monografijo in člankom le tehničnega značaja.

Obširnemu članku o Japlju so prav prišle Breznikove novejšje študije, ki osvetljujejo Japljevo delo in zasluge z novih strani. — Letnice za študij v Ljubljani, Gorici in Gradcu bi se morda le dale dognati. — Škofijski tajnik ni postal Japelj 1775., marveč 1774. (gl. v leksikonu str. 309.); «zveze z aristokratskim svetom in obsežno znanje jezikov» niso bile edini povod za to, predvsem je bila škofu všeč njegova verska orientacija (gl. tam); dobro bi bilo, če bi se skušal pokazati razvoj te njegove verske orientacije. — Navesti bi se mogla njegova služba v Gorici (konzistorijalni svetnik in tajnik nadškofijske pisarne) pred prihodom v Ljubljano (prim. Zgodovina fara ljubljanske škofije II, 80); tudi vzrok njegovega odhoda z Naklega v Celovec se dá dognati iz migljaja v pravkar omenjenem delu str. 82.; tu namreč stoji, da je Japelj v Naklem «vžil tudi kako grenko, o čemer vé povedati farni arhiv». Po ljubeznivem sporočilu g. župnika I. Vrhovnika, avtorja citirane Zgodovine, je Japlju v Naklem zaradi finančnih težav bil postavljen za kuratorja cerkovnik. — Prevoda pesmi «Pred tabo» in «Pred stolom» nista mogla iziti «prvič že pred 1784. v zbirki cerkvenih pesmi za šentjakobsko faro v Ljubljani», ker je bila ta fara ustanovljena šele 1785. (gl. v leksikonu str. 311., oziroma Zbornik Matice Slovenske 1901, 159). — Morda bi kazalo v zvezi z Japljem povedati kaj o terminu «Slovenec» (prim. v leksiku str. 312. in Narodna enciklopedija IV, 171) ter o reformi pratike (Narodna enciklopedija IV, 170). — Pisec Japljeve biografije v Neue Annalen der öst. Lit. ni bil Zois, marveč Modest Šraj. — Nenavedenih (in v članku neizrabljenih) je ostalo kakih deset virov.

Pri škofu Hohenwartu manjka literatura, ki ga spravlja v zvezo s Slovenci, namreč Vodnikov spomenik 55, 56, Briefwechsel zwischen Dobrovský und Kopitar 61, in Neue Briefe 300, 306, članek Hitzinger Peter pa je opremljen z viri, ki niso izrabljeni. Gre za Hitzingerjevo netočnost pri objavi zgodovinskih listin (Časopis za zgodovino in narodopisje XIX, 20—24; dodaj še XXII, 88), za njegovo stališče do Majarja in ilirizma (Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino IV, 68) ter za njegova predloga, naj sprejmejo Slovani kot književni jezik starocerkveno slovanščino, oziroma ruščino (tam V, 38, dodaj še 50). Pri K a n č n i k u ni uporabljena in navedena edina monografija o tem ljudskem pesniku (Slov. učitelj I, 77, 91 itd.). Iz življenja Janeza Jesenka so ostala neomenjena važna življenjska dejstva, ker se je prezl spis † Janez Jesenko, njegovo življenje in delovanje (Edinost 1908, št. 214, 217).

Tudi v članku o bivšem souredniku Kidriču, kjer manjka omenitev uredništva pri časopisu za slovenski jezik, književnost in prosveto in pri Slovenskem biografskem leksikonu kakor tudi dekanat 1922/23, ni izrabljena

(toda brez krivde avtorja!) literatura, ki je navedena na koncu članka. Če se je namreč navedel Babingerjev pamflet, bi bilo treba opozoriti tudi na ostri Kidričev odgovor v «Južni Srbiji» 1923, 497 sl. (oziroma v ponatisu «Georgijević, Moje robovanje» 1926, str. IV. sl.); citirati bi bilo treba pa tudi članek v Domu in svetu 1923, 190.

Iz ostalih strok naj omenim nekatere drobnosti, ki so mi prišle pri čitanju na misel. V leksikonu bi spadali še tile naši ljudje: vojvoda K o c e l j, Franc Ksaver K a v č i č (Goričan, matematik in fizik izpod konca 17. stoletja; prim. Manzano, Annali dei Friuli VII, 274; sploh hranita VI. in VII. zvezek tega dela več imen, ki bi utegnila najti svoj kotiček v leksikonu, tako Bosizio Iv. Jožef, Erbichio Gregor, Dragonja Matevž in Gallizig Franc Ksav.; dobrodošel bo tudi sicer kak podatek, kakor n. pr. datum in kraj rojstva Iv. Nepomuka Edlinga, namreč Ajdovščina 1749), Jurij J a n (narodni buditelj, prim. Rutar, Trst in Istra 169), K a r i ž in H l a č a (prvi igravec, prevajalec in vodja gledaliških predstav v Trstu pred ustanovitvijo Dramatičnega društva, druga pa intendant tržaškega gledališča; prim. Edinost, ponatis jubilejne številke 1926, 42 odn. 43). tiskarja H v a l a in K a i s e r (prvi v Trstu, drugi v Celju), J e l e r š i č (rezbar, prim. Orožen, Kranjska II, 190), morda H r á s k ý in H r u b ý (avtorja načrta za ljubljansko operno gledališče; prim. Trstenjak, Slovensko gledališče 169), glasbenik J u n e k, botanik Franc K a p u s. — Na strani 406. bi pač namesto Zatičina moralo stati etimološko pravilnejše in danes splošno rabljeno Stična. Tiskovno napako na str. 330. (Simonič 153, ne 123) bo vsakdo sam lahko popravil.

Iskreno je želeli, da bi se od 4. zvezka dalje upoštevalo dvojce: predvsem, da bi se beležila res vsa literatura, na kateri bi moral članek sloneti ali ki prinaša več kakor je mogoče povedati v leksikonu; dalje pa, da bi se pri nekaterih osebah ne opuščala oznaka njihove orijentacije; tu imam v mislih zlasti janzeniste, oziroma nejanzeniste. Ponekod je namreč doslej taka označba premalo podčrtana (Japelj, Kek), drugod (n. pr. Hitzinger, Hladnik, Jakomini, Jeran, Klementini) sploh manjka in bi jo bilo treba dognati. Kdor pozna novejšo literaturo o jauzenizmu pri nas, bo znal ceniti potrebo take označbe. Tudi Klombnerjevo intrigantstvo se pokaže v drugačni luči, če upoštevamo, da je bil strog luteranec, Trubar pa ne, ker se je nagibal bolj k evnglijanstvu.

Ker pišejo sotrudniki za dolga desetletja, je zamuda, s katero izhajajo posamezni zvezki, opravičljiva. Ni važno, če izide delo v kratkem času, važneje je, da bo dobro in kolikor mogoče natančno, kajti brez njega ne bo mogel strpeti v bodoče niti kulturni niti literarni delavec. M i r k o R u p e l.

L. N. Tolstoj: Ana Karenina. Roman. Prevel Vladimir Levstik. Komisijska založba Zvezne knjigarne. Založil Oton Obradovič. Ljubljana 1928. Dva zvezka. Strani 1087.

«Ana Karenina», ki je nastajala v letih 1875. do 1876. je poslednje delo Leva Tolstega pred njegovim znamenitim preobratom v zgolj versko in npravstveno smer. Kot delo takega časovnega položaja je roman izredno značilen v marsikakem pogledu. V spisovanju lastnega življenjepisa podaja Tolstoj v Levinu po Irtenjevu, Oleninu, Mihajlovu, Nehljudovu in Bezuhovu novo poglavje svojega življenja: ženitev, zakon in dobo najhujših notranjih bojev, ki jih je ta leta preživel in ki so ga končno privedli do krščansko-asketskega pojmovanja sveta. Ta svetovni nazor, ki ga je kasneje izpovedoval in propovedoval v premnogih moralizujočih knjigah, se v «Ani Karenini» popolnoma očitno javlja zlasti v Levinovem razmišljanju o sodobni rusko-

turški vojni v zmyslu pacifizma, zoper katerega je strastno nastopil Dostojevskij v «Dnevniku pisatelja».

Podobnih umstvenih izgrediv je najti skoro v vseh Tolstega delih tudi pred «Ano Karenino». Zato ne pomeni neposredno izpovedovanje nazora v fragmentu tega dela nič novega. Nov pa je vpliv avtorjeve moralne miselnosti na vse delo, vpliv, ki seza tudi v globočine oblikovanja, dasi še daleč ne s tisto motečo silovitostjo kakor kasneje v «Vstajenju» ali celo v «Kreutzerjevi sonati». Kajti če odštejemo Tolstega odpor zoper verno slikanje Napoleona v «Vojni in miru», je «Ana Karenina» prvo delo Tolstega, ki ima moralizujoč značaj.

S tem ne trdim, da je življenje tega romana posiljeno ali neresnično, kakor navadno pri moralizujočih knjigah in kakor je bilo tudi pri nekaterih kasnejših knjigah Tolstega, marveč Tolstoj pripoveduje zgodbo Karenine s poudarki in opombami, ki pričajo, da si tragedijo svoje junakinje tolmači drugače kot bravec in kot dopušča življenje samo. Očitna je njegova volja dokazati neko splošno moralno misel na podlagi te osebne tragedije, dočim je bravcu jasno, da ta osebna žaloigra ne dokazuje prav ničesar drugega kakor to, da je morala ta edinstvena Ana Karenina v ljubavni zvezi s tem edinstvenim Vronskim in v teh edinstvenih pogojih in okoliščinah doživeti katastrofo, ki ga navdaja z grozo in usmiljenjem.

Moralna misel, ki je zaključena v mottu romana: «Maščevanje je moje, jaz bom vračnik» in v življenju Karenine, je misel o svetosti zakona in misel o Anini krivdi. Po tem, kako Ana včasih slabo razume samo sebe, po izberi in očitnanju značaja Vronskega, ki je Tolstemu na skrivaj zoprni, po razpredelitvi moralnih odnošajev med glavnimi tremi osebami: med Ano, Kareninom in Vronskim ob Anini skoro smrtni boleznii, odnošajev, ki dvignejo zakon — po vsem tem se zdi, da vidi Tolstoj Anino krivdo v prekršitvi zakona, dočim jo pozoren bravec — ne kot krivdo, marveč skoro kot usodo — vidi v tem, da se Ana vda čuvstvu, ki ni ljubezen, temveč strast. Za Tolstega ni sveta ljubezen, marveč je svet zakon, ne naravni zakon, marveč pravni, človeški zakon, ki se mu mora narava brezpogojno podrejati. Ta kriva miselnost je morda končno tudi povzročila, da se zdi včasih Levinov zakon v nasprotju s strahoto Anine žaloigre — radosten, skoraj vzoren, dasi je daleč od tega in dasi — kakor opozarja Aldanov — v marsikateri podrobnosti spominja na zakonsko življenje Pozdnyševa, ki pride v «Kreutzerjevi sonati» do tako strašnega konca.

Poudarjam pa vnovič, da navedene neskladnosti ne posegajo v organizem tega življenja tako globoko, da bi se zdelo neresnično ali neživo, marveč se čutijo kot nekaj razpor med instinktom, ki sledi vzorno in ki se vzorno vživlja, ter med razumom, ki prežito življenje tolmači. Te neskladnosti so kakor senca velikega oblaka, ki zakriva solnce kosom ogromnega prostranstva tega romana. Toda navzlic tej senci je povsod svetlobe dovolj in vse živi polno in nepotvorjeno; najlepša dežela in narava, v kateri se izmučeni pisatelj in izmučeni bravec složno odpočivata in pripravljata na novo navijanje moralne natezalnice vse do konca.

Levstik je izvršil s prevodom tega ogromnega dela kulturno dejanje in je vnovič dokazal, da je poleg Župančiča nedvomno naš najboljši prevajalec, in sicer bodisi glede oblikovalne moči, bodisi glede delavnosti. Pričujoči prevod je v primeri z Hadžijem Muratom jezikovno prostejši in širši. Zdi se, da se ti dve lastnosti bolj prilegata Tolstemu samemu kakor tudi razsežnostim priču-

jočega dela. Govorec o prevodu, bi lahko ugovarjal zoper nepotrebne jugoslovenizme, kakršen je na primer «drsalice prik op č a t i»; lahko bi morda naštel nekaj netočnosti v podrobnosti, ki se jim v tolikšnem delu skoro ni izogniti. Toda to bi bilo spričo opravljenega in dobro opravljenega dela malenkostno. Roman je preveden tako, da bo prešel v našo duhovno glavnic in v naše življenje.

Josip Vidmar.

Jan Cankar, *Bortolo i ego pravo*. Roman. Prevod L. A. Šeremetjeva. Gosudarstvennoe izdatelstvo Moskva—Leningrad 1927. 104. str.

Prvi dokument duhovne zveze med slovensko kulturo in sovjetsko Rusijo! Kitajski zid, ki stoji že celo desetletje med našim in njihovim snovanjem in delom, je prebit; to, kar prihaja od nas v njihova kulturna središča, pa je še vedno neznatna trohica, majčkена drobtinica v velikem skladišču. Njo utegne opaziti le pozorno in večče oko kakšnega našega prijatelja, ki nas pozna kdo ve kako in odkod; morda izza vojnih let, morda zgolj iz knjig. Tak novi prijatelj slovenskega slovstva je nam neznani g. N. Bahtin v Leningradu.

Italijanski, francoski in nemški prevod Cankarjevega «Hlapca Jerneja in njegove pravice» so se pojavili po zavestnem, skoro propagandnem prizadevanju naših ljudi. Ruski prevod je vzniknil nezavisno od našega vpliva, a vzlic temu ne po golem naključju: je eden izmed neštetihi dokumentov, ki jih zbira sovjetska Rusija po vsem svetu, da govore za njeno tezo v svetovni diskusiji o socialni bodočnosti človeštva. Lahko je mogoče, da je takisto delo prijatelja, ki ga še ne poznamo, prevod človeka, ki mu je ugajala preprosta, a visoka Cankarjeva beseda o socialni pravici. A verjetneje se nam zdi, da je ta prevod, ki ga je izdala Državna založba, rezultat smotrenega iskanja socialno in človečansko prežetih umotvorov.

Predgovor knjigi je spisal L. A. Š. Lelj. Podatki očitvidno niso zajeti iz prvih virov, niti niso plod samostojnega proučavanja Cankarjevih spisov in slovenske literature. Pisec pravi, da je Cankar «največji slovenski pesnik in pisatelj» in pravilno presoja vpliv bede za mladostnih let na njegovo ideološko opredelitev in umetniško tvorbo. Če piše, da so ga obdajali «pomeščiki i buržuja», je to nekoliko preohlapna nalika; njegov uporniški duh ni dobival netiva zgolj v razrednih nasprotjih. Pisec pripoveduje, da je dejanje škofa Jegliča tako užalilo že brez tega zrevolucioniranega Cankarja, da je obesil studije na klin in se potikal kot navaden vagabund («obyknoennyj brodjag») iz kraja v kraj, od vasi do vasi, prenočujoč, kjerkoli se je dalo. To potikanje mu je nudilo priliko, da se neposredno poglobi v dušo ljudskih množic; tako je zasnoval tudi «Hlapca Jerneja», ki mu je prinesel «nebyvaluju slavu i gromkoju izvestnost». Vzlic svoji bedi pa ni maral sodelovati pri buržoaskih listih, ki so ga vabili v svoj krog. Prikazujoč ga kot socialnega revolucionarja in ljudskega tribuna, omenja pisec predgovora Cankarjevo «rdečo ovratnico», zbog katere ga je napadala buržoazija skupaj «s pomeščiki», videč v nji revolucijski simbol. Zbog tega (ne, ker je bil pisatelj majhnega naroda!) mu je bilo težko živeti od literature, zlasti, ker so bili «tiskani spisi podvrženi brezobzirni cenzuri». V vojnem času ga je dala avstrijska vlada zapreti v koncentracijsko taborišče na Štajerskem, kjer je umrl v hudem siromaštvu od gladu leta 1918.

Takšna je «Wahrheit und Dichtung» Cankarjevega življenja v sovjetsko-ruski luči. Ne čudimo se ne tendenci niti napačnim podatkom, ki so spričo kulturne izolacije Sovjetske zveze umljivi; citiramo zaradi kurioznosti, hvaležni piscu za sicer prikupno besedo o slovenskem pisatelju.

Prevajalec L. A. Šeremetjev je Slovincem novo ime; vsiljuje se vprašanje, ali je prevajal po izvorniku ali ne. Ime «Bortolo» nima ruske oblike in bi kazalo na italijanski prevod, dočim bi češki «Jan», ki je nadomestil slovenskega in ruskega Ivana, dal slutiti, da mu je bil pri roki češki prevod. Slovenski citat na notranji strani naslovnega lista je pokvarjen: «Iwan Cankar. Hlapic Jernij in nyjegova pravja». Češkega prevoda žal nimam pri roki; primerjal sem ruski prevod s francoskim in italijanskim, ki pa bržčas prevajalcu nista bila znana, ker se njegovo delo po frazeologiji tesneje naslanja na izvornik nego na katerega teh prevodov.

L. A. Šeremetjev ni dal ruskemu «Hlapcu Jerneju» preproste, a trdne in kompaktne dikcije izvornika, zato je Cankarjev slog, ki dosega zlasti v «Hlapcu Jerneju» vzlic vsej svoji enostavnosti eleganco literarnega jezika in kleno jasnost ljudske govornice, v tem prevodu precej zabrisan. Vrhu tega je prevajalec tu in tam izpustil kak stavek in prelil napačno marsikako frazo ali besedo, tako da je Cankarjeva misel poprijela ponekod drugo obliko. Tako je na primer — da omenim zgolj napake v prvem poglavju — na strani 12. samovoljno dostavil «Vse molčali», stavek, ki ga ni v izvorniku, prevel «veselo» z «laskovo», izpustil Jernejevo vprašanje «No, kaj?» in dal stavku «in nič krivice ni v vaših besedah» drug smisel: «kot da ne bi bilo nič krivice v vaših besedah». Take in podobne napake so tudi v mnogih naslednjih poglavjih, vendar pa niso posejane pregosto; nikjer ni nobene, ki bi grobo žalila izvornik. Čitatelj, ki ne pozna Cankarja v originila ali v tako srečnem prevodu kot je francoski, ni nimalo prikrajšan za celoten užitek, ki ga nudi ruski prevod. Zlasti užitek v drugem, starem zmislu te besede: koristnost. Prevajalec je storil dobro delo, da je z očitno ljubeznijo porusil to najglobljo socialno izpoved zatiranega slovenskega naroda.

H koncu bodi omenjeno še to, da je knjiga izšla v dostojni opremi, na dobrem papirju, v 5000 izvodih.

B. Borko.

Aleksander Blok: Dvanajst. Prevedel Mile Klopčič. Opremil Miha Maleš. Založila «Proletarska knjižnica» v Ljubljani 1928. Strani 32.

Pesnitev ruske revolucije imenujejo teh dvanajst pesmi, združenih v eno celoto. Pravilno, a ne točno. Pojem revolucija ima velik obseg. Miselnost, agitacija, politika, vojaška ali vsaj oborožena podjetja itd., itd. Vsega tega se Blokova pesnitev skoraj niti ne dotakne. Zato tudi ni velike ruske revolucije velika podoba, kot jo bo morda nekoč še ustvaril umetnik širokih možnosti, marveč je le skrajno zgoščen vtis neke revolucijske plasti, ki je sicer najbolj vidna in prav radi tega v svoji notranjosti morda najteže dostopna. To je revolucionarna ulica, množica in njeno razpoloženje. Razumljivo je, da se je prav ta skriti in problematični del revolucionarnega duha najbolj dojmil tenkočutne in v odenke zaljubljene duše dekadenta Bloka. Pesnitev «Dvanajst» je spis o duhu in razpoloženju revolucionarne množice.

Da je Blok izbral prav to plast revolucije, ni povzročil samo njegov zmisel za vse subtilno, marveč tudi njegovo razmišljanje o pomenu in vrednosti revolucije. Človeški pojav gre soditi ali po njegovem najvišjem ali najnižjem izrazu. Blok je sodil revolucijo po najnižjem: po razpoloženju ulice. To razpoloženje je krvavo, grozno, polno človeške slabosti in osebnega, plitvo in grobo in vendar je polno stvariteljske mrzlice in navzlic vsemu osebnemu instinktivno zbrano v smoter, kamor vodi usoda ali «narava stvari». Zato mora biti in je dobro, več, sveto. In če je sveta v najnižjem sloju, je sveta vsa revolucija.

To raspoloženje in ta misel sta podana v dvanajstih vizionarno simbolnih spevih, ki so prepričevalni, kadar podajajo nastroj sam, in ki so medli, kadar — kakor deveti in konec dvanajstega — vsaj posredno izražajo avtorjevo sodbo. Zaključek s Kristom vzbuja celo vprašanje: ali je res v teh pesmih raspoloženje poulične revolucije prikazano kot zmes grobo osebnega in pomembno usodnega? Ali ni usodna velikina, ki je simbolizirana s slepim in trdovratnim tavanjem dvanajstovice po nočnem metoju, pedniško manj resnična kakor slabost osebnega, ki je izražena s umorom; in sicer toliko manj, kolikor je vsak simbol slabotnejši od resničnosti? Ali ni tedaj zaključek s Kristom potreben, da usodnost in pomembnost vendar le prideta do izsra, pa hodisi da že docela neorganska, čisto samo kot postova s o d b a in m i s e l o stvari, mesto kot dejstvo, opaženo in izraženo v stvari sami?

Pesnitev je prevedel Mile Klopčič. Prevod je v glavnem točen in razumljiv, dasi močno bolj prozaičen kot original. Zlasti Blokova ironija, s katero obdeluje pojave starega sveta, je docetl finejša od prevajalčeve. Klopčič pravi «tolst buržuj» mesto «buržuj», si o popu popolnoma izmisli, da «moči kot slannat snop», pravi, da je «racal s trebuhom», mesto da je «hodil s trebuhom naprej». Simbolični pes, ki predstavlja stari svet, je Klopčiču enkrat «proklete ščene» mesto «gladen volk», drugič «pez prokleti» mesto «premrli pes». Ljudski ton originala v prevodu izgine. Položaji so prevajalcu jasni. Rimi pripisujem «koče» dvanajstega speva mesto hiš; nevažni nejasnosti ali znanju jezika pa «ognje», ki gore krog in krog korakajoče dvanajstovice in o katerih sanja Bratko Kreft v uvodu kot o «stražnjih ognjih». Mišljene so najbrž čisto prozaične cestne luči. Najvažnejši nedostatek prevoda pa je vsekakor slabotnost in neplastičnost besede in s tem življenske inzenzite.

Uvod Bratka Krefta je napisan v poznani miselnosti, ki vidi v umetnosti sredstvo za propagiranje takih ali drugačnih idej. Josip Vidmar.

Vital Vodušek: Pesmi. 1928. Samozaložba. Tiskala Zadržna tiskarna v Ljubljani. Strani 110.

Za božič lani je izdal bogoslovec Vital Vodušek, sotrudnik «Doma in sveta» in «Križa», zbirko religioznih pesmi, med temi večino še neobjavljenih. Zbirka, ki jo pretežno označuje religiozna tendenca, obsega nad 70 pesmi in je razdeljena na štiri dele. V delih «Sv. Frančišek» in «Božič» so izključno religiozne pesmi, v prvem opeva Vodušek nekako postopoma življenje sv. Frančiška, v drugem pa v naivnih pesmicah slika občutje jeslic in rojstvo Jezusovo. Ostala dva dela «Večer» in «Luč» sta močnejša, dasi tudi tukaj ni stopil Vodušek intimno do sveta ne v impresivnih ne v socialnih pismih (Nesreča, Pesem moža, Pesem žene itd.), temveč gleda povsod preočito na življenje skozi prizmo svojega nazora.

Pesmi V. Voduška ne pričajo o močni osebnosti. Niti v formi niti v misli ni prinesel nič pristno novega kot na primer Vodnik, ki si je ustvaril tudi posebno izraznost za svoj svet. Ne glede na etični nazor, ki je obema skupen, je v Vodniku velike več občutja in moči kot pa v Vodušku, ki pesni brez živstvene razgibanosti strogo po intelektu. Ljubkost, ki je je poln, in ji ve izraza le v obrabljenih deminutivih (hlevček, jaselce, zvezdice, Jezušček, manjica itd.) vzbuja vtis narejenosti. Njegove pesmi nimajo nobene teže, on ne pesni iz notranje groze ali velikega doživetja kot večkrat Pogačnik (Golgota), tudi v stihu je Vodušek preohlapan. Verzi so pogosto mahedravi in razvlečeni, tako da ni nikjer trdne oblike niti notranje ubranosti in uglačenosti, kar pri večini pesmi učinkuje kot poslična praza (na primer Gradnik,

Sam, Berač, posebno Brodar, Križ i. dr.). Prevečkrat se ponavlja v slikah, z zadnjim verzom hoče vzbuditi učinek (Vodnik), kar pa se mu često ponesreči, tu pa tam zaide kar v cerkveno pesem (na primer Angeli pojejo glorio — Marijo Devico kronajo», stran 94) in pridgarski ton («Kdor hoče za meno — naj vzame križ — in hodi za meno»). Vse njegove religiozne pesmi napravljajo vtis nepristnosti, ne puščajo v človeku nikakih sodoživetij, menim zato, ker Vodušek bolj ilustrira z besedami misel kot pa pristno občutje.

Edina pesem, «Pesem otroka», ki je najmočnejša v vsej zbirki, dasiravno je v izrazu marsikje slaba, pušča za seboj občutje. Tudi Voduškova ljubkost, ki po večini moti, je tu še dokaj pristna:

Moj mali bratec je bil slep
in kmalu potem je umrl.
In nihče ni vedel, kako je lep,
moj oče je krsto zaprl.

Vodušek ni lirik, ni intimen, ne ustvarja iz emocij. V obsežni zbirki bi brez škode marsikaj lahko izpustil, da bi vsaj kolikor toliko bila upravičena. Kako globoko je proniknil v «duhovni svet», nima smisla tu govoriti, ker ne pričuje mnenje, da je etično že estetično, posebno če manjkajo delu estetične vrednote.

Anton Ocvirk.

Recherches à Salone. Tome I. Publié aux frais de la Fondation Rask-Oersted. Copenhague 1928. 196 strani. Cena za Jugoslavijo 500 Din. Naroča se preko Državnega arheološkega muzeja v Splitu.

Težavne finančne prilike v povojni dobi so povzročile, da so se prekinile arheološke izkopanine v Salonu, ki je tako bogata na starinstvu. Danski učenjaki, ki so razpolagali s sredstvi iz Rask-Oersted Fondet, so se tedaj ponudili, da nadaljujejo z izkopavanjem na lastne stroške. Posrečilo se je skleniti pogodbo, po kateri so danski učenjaki dobili privoljenje prirediti na svoje stroške z izkopavanjem pri rimskem gledališču in pri zgodnjekrščanski baziliki v Kapljuču. Danci so dobili pravico prve znanstvene objave, dočim naj vse najdbe pripadajo splitskemu muzeju. Kopalno se je v letih 1922. in 1923. in pričujoči snopič je prvi del velikega spisa o izkopavanju, ki mu bo sledil še drugi zvezek. Prvi del snopiča vsebuje zanimiva topografska raziskavanja Salone in natančne posnetke rimskega mestnega obzidja, ki jih je napravil arhitekt Ejnar Dyggve, drugi obsežnejši del tvori poročilo o kopaninah v cerkvi petih mučenikov, duhovnika Asteria in štirih vojakov Antiochana, Gaiana, Telija in Pauliniana. Prof. I. Broensted, ki je vodil kopanje v cerkvi, nam podaja natančno sliko stavbno-zgodovinskega razvoja te cerkve mučencev ter obdajajočega jo pokopališča, ki je bilo prvotno pagansko pokopališče. Razlikovati se da šest period, od katerih sega najstarejša v prvo stoletje po Kr. To je pagansko pokopališče. Teh pet mučenikov je doletela mučeniška smrt leta 304. v dobi Dioklecijanovega preganjanja kristjanov, pokopali so jih v Kapljuču in s tem se pričena krščanska zgodovina tega kraja. Sredi četrtega stoletja se je nato zgradila triladijska cerkev, ki je po mnogih stavbnih spremembah ostala do 6. stoletja. Težavni položaj Salone je zakrivil, da se je cerkev opustila, ostanki svetnikov so se prenesli najprej v pokopališčno cerkev Manastirine pri Salonu. Ko je potem začetkom 7. stoletja izbruhnila nad Salono velika katastrofa, pri čemer je bila razrušena tudi manastirinska cerkev, je prenesel ostanke salonitskih mučenikov odposlanec papeža Janeza IV., opat Martin, v Rim, kjer so se pokopali v Venantijevi kapeli v Lateranu. Slaven stenski mozaik tam še dandanes kaže

dalmatinske mučenike. Pričujoči prvi snopič danske publikacije je bogato opremljen s krasno uspelimi posnetki. Predvsem je treba omeniti izvrstne arhitektonske risbe, ki jih je izvršil arhitekt E. Dyggve. Delo je treba vsem ljubiteljem domačih starožitnosti kar najtopleje priporočati. Bald. Sarja.

K R O N I K A

Umetnostna razstava Božidarja Jakca: Afrika. Iz popotne risanke.

Deset let po svoji prvi razstavi je Jakac priredil pisano smotro spominov na Tunis, «beli plašč prerokov». Minulo spomlad je vdručič prepotoval to deželo solnca in bera popotnih, rahlo začrtanih skic je bogata. Jakcu je bil Tunis kakor ena sama živo pisana sanja. Očividno je teh par mesecev svojega bivanja delal kakor težak, brez oddiha, in tako ni čudno, da je razstavil nad sto trideset del, največ pastelov. Zdi se, da je ta material najboljše služil slikarju, ki je v kratkih trenutkih hotel ujeti v svojo risanko kar največ lepote.

Poudarek je osredotočen na barvo in luč. Barva je Jakcu vse — in tu je lahko razsikal tople tone, žareče v puščavskem solncu, melanholična nastrosjenja večerne zarje in globokih iztočnih noči. In dasi je sicer Jakčeva linija bogata v zanimivih podrobnostih in dekorativno iznajdljiva, v teh pastelih ne igra samostojne vloge. Komaj v risbah.

Za Jakčevo impulzivno čud so značilni prvotni osnutki, nagonski utrinki prve iskre. Take čiste studije so vse bolj žive in sveže nego izdelane, tudi študirano zgrajene kompozicije. Tam pogrešam toplino in življenske nazornosti. Znanje in virtuoznost zameglita neposredni blesk prvega zagona. Značaj južne pokrajine je baš v nedovršenih, komaj nakazanih popotnih impresijah — in to so tudi v bistvu ti pasteli — najverneje podan. V uporabljanju snovnih sredstev je Jakac skrajno varčen, kar skop. Par palm, obris džamije z večdelnim minaretom, dvoje, troje belih burnusov pred žarečim ozadjem, jeklenomodro nebo, pa še kakteja — to vam je tuniška scenerija. V podajanju značilnosti pejsaža je Jakac mojster.

V očitnem nasprotju s temi burnimi, romantično razgibanimi motivi iz Afrike stoji dvajsetorica dolenskih pokrajinic. Te slike z zelenih Gorjancev in iz Novega mesta so že več nego priprave in spomini, so smotreno zgrajene, kar zgetene podobe določne krajine. Barvno so ubrane na skupen ton, skladnejše v nastrosjenju od onih, kjer so že motivi sami zahtevali močne kontraste, burno razigranost in polne barvne ploskve. Nekatere teh novomeških vedut tudi po čisto čuvstvenem obsegu sodijo med najboljše Jakčeve pasteles zadnjih let.

Zbirka tuniških spominov je vzbudila mnogo zanimanja, ki se je izražalo celo v — materialnem pogledu. Uspeh je pripisovati seveda nenavadnosti motivov, a prav tako tudi neutajljivi strastnosti, ki je s sugestivno silo vodila slikarju roko. Kot celota — in le tako jo smemo presojati — se zbirka krepko uveljavlja. Poedinih del ne gre izluščevati iz enote in jih soditi z merilom, kakršno velja za običajna atelijska, za razstavo prirejena in skrbno izbrana dela. Ti listi — spotoma v naglici na papir ujeti vtisi — so lepo pisan spomin na bajno solnčno zemljo, resen dokaz nemajhne avtorjeve umetniške tvorčnosti in nadvse zanimiv prispevek k spoznavanju njegovega značaja in ustvarjanja.

K. Dobida.

O postanku Poeove pesnitve «Krokar». Edgar Allan Poe pjasnuje v eseju «The Philosophy of Composition» (Filozofija pesniškega ustvarjanja) naoin svojega umetniškega ustvarjanja voboe in fenomenalne pesnitve «Krokarja» posebej. To pesem je baje gradil od zadaj na spredaj liki Godwin svoje delo «Caleb Williams». Njegovo izvajanje je kljub dozdevni paradoksalnosti dokaj zanimivo, ker se krije oesto z izsledki sodobnih psihoanalitiain literarnoznanstvenih teorij. Ne oziraje se na zunanje motive — resniaine ali izmišljene dogodivšaine — polaga Poe kot pristen lirik vaunos na dojem, ki ga napravi stvar na našo dušo. Temu dojmu, ki se pojavlja v nejasnih obrisih v pesnikovi duši, išoe primernege ozadja, narativa. Izmed raznih dojmov sprejema le nove in zanimive. Z racionalistiaino doslednostjo razlaga nato konstruiranje svojega «Krokarja» korak za korakom. Povod mu ni bil zunanji dogodek niti intuicija, temveo izdeloval ga je s precizno in strogo doslednostjo matematiainega problema. Zgodovina elaborata se priainja s pesnikovo namero. podati javnosti delo, ki bi ustrezalo splošnemu kakor tudi kritiainemu okusu. Motiv te namere pa Poe skrbno zamoloi «kot za pesnitev ko tako brezpomembno». Ker mu je šlo predvsem za enotnost dojma, si je zamislil primerno kratko pesnitev (kakih 100 verstic), ker le kratka pesem more biti dovolj intenzivna, da izzove krepak dojem. Pesem naj služi edinole Lepoti, doaim naj služi Resnici proza. Lepota mu je istovetna z dojmom, ki ga vzbudi v duši kratka, intenzivna, preprosta pesem, a izraša se najpopolneje v tonu žalosti, melanholiije, ki izvablja solze. Da bi dal zaalenemu dojmu kar najkrepkejšega izraza, si je izbral enoten, kratek priipev (refrain), ki, ponavlja se za sleherno izraaino mislijo, krepi dojem v aiiteljevi duši. Izbral je intenzivno besedo «nevermore» (nikdar veo) s krepkim samoglasnikom o in plodovitim soglasnikom r, ki se razen tega spriao veainostnih perspektiv, ki jih odpira v naši duši, da spravi v logiaino zvezo z desideratom melanholiije. Ker se mu je dozdevalo razumnega oloveka nevredno, da bi ponavljal v eni sapi ta papagajski «nikdar veo», je nadomestil oloveka s krokarjem, ki je mimo tega po ljudskem verovanju v zvezi z najzalostnejšim (po Poe-u najlepšim) dogodkom v oloveškem življenju — s smrtjo. Ta najzalostnejši (po Poe-u najlepši) dogodek je najpopolneje prikazan s smrtjo lepe, mlade ljubice. Za to ljubljenko žalujooaega ljubimca je nato Poe spravlil v zvezo z grozo zbujaioim dvogovorom s krokarjem. Deloma praznovoren, deloma v lastni tugi uaiavaioi študent polaga ptiainu na jezik sugestivni odgovor «nikdar veo». Krokarjev umni, introspektivni odgovor nas draži in mika. spoetka naivno in radovedno, naposled pa nas napolni z grozo in obupom. ki doseže vrhunec v napetem vprašanju: «Prerok, pravim, to ti bodi,» itd. Tu je klimaks pesnitve, ki napravi na našo dušo najsilnejši dojem. Po Poe-ovi teoriji je torej tukaj priietek pesmi. In sam pravi, da je to kitico najprej napisal in po njej uravnal mero in ritem ostale pesnitve. Za prostor si je izbral svojo študijsko sobo, okusno opremljeno, z Minervinim kipom nad vrati, za as konverzaiije s krokarjem — pozno noaino uro, ko je mogel napol dremaje krokarja najprikladneje zamenjati s prikaznijo umrle ljubice in obrniti aiiteljevo misel v transcendentalnost, tako da ostane naposled usodni krokar pred njegovimi duševnimi oiimi kot veaini simbol neminljivega, zalostnega spomina. — Ljubljanski Zvon objavlja prevod znamenite pesnitve «Krokar» v spomin sto in dvajsete obletnice pesnikovega rojstva. Griša.

Nagrade Francoske Akademije leta 1928. Med celo šumo nagrad, ki jih daje naslovnica, je najveoaja (30.000 fr.) za miselno dramo s socialnimi in nraavstve-

nimi smernicami. Ustanovil jo je dramaturg E. Brieux (r. 1858). Izmed 200 tekmecev jo je odnesel Ed. Schneider za l'Exaltation, rodbinski igrokaz. Kjer se bije med seboj dvojno pojmovanje življenja: žrtev in svobodno uživanje, poltena in duhovna ljubezen.

Prix Heredia (3000 fr.) ima dvojni smoter: prvič bodriti umetnike soneta, torej slovstvene zvrsti, ki sta jo tolikanj uspešno gojila Ronsard in Du Bellay. 17. vek jo ponižal v družabno igračkanje, tako da so jo še veliki romantiki omalovaževali, dokler je ni Kubanec José-Maria de Heredia povzdignil do sijajne višine v svojih Trofejah. Prosilčeva zbirka mora vsebovati vsaj 11 sonet, a ne več ko 14. Drugič se podeljuje izmenoma vsako drugo leto pesniku iz latinske Amerike, da bi se utrdile vezi med narodi istega izvora. Letos je imel literarni areopag izredno srečo: odlikovanec Armand Godoy je vnet sonetist in povrh še s Kube doma.

Darilo za govorništvo se letos ni moglo podeliti nobenemu kandidatu. Zato so se nesmrtniki odločili, iti nazaj k stari šegi, namreč predlagati za predmet natečaja hvalo, t. j. bistro kritiko katerega izmed velikih pisateljev. Za prihodnje so si izbrali Musseta.

Broquette-Goninovo volilo (10.000 fr.) je pripadlo Paulu Hazardu, odličnemu profesorju, kakršni so Lanson, Jullian, Bédier. Na Francoskem kolegiju zavzema stolico južnih književnosti in tokrat predava po vseh državah v Ameriki.

Navdušen potovalec je tudi Jean-Louis Vaudoyer, romanopisec, pesnik in kritik, ki je prejel veliko leposlovno nagrado. «Kot rahločuten poet — tako ga povečuje P. Bourget — si je ustvaril svojevrstno tehniko miline in preproščine, ki ga ne spaja z nobeno šolo.»

Plačilo za roman, ki naj poteka iz vzvišenega navdiha, so prisodili gospé Jean Balde. Njena Reine d'Arbieux, nesrečno omožena ženska, razvija dramo vesti na preprost in prijeten način v landeski pokrajini, ozirno načrtani. Polovico nagrade Paul Flat je dobil Julien Green za roman Adrienne Mesurat, zasnovan v Flaubertovem in Maupassantovem duhu, razkrajajoč kot Fr. Mauriac osobito mračna, neprijazna čuvstva, ki snujejo v potajnosti ter izbruhnejo v tragičnih učinkih. Torej izrazito sodoben po svojem stremljenju.

Jeanbernatovo ustanovo je odbor poklonil Robertu Garricu za človekoljubni spis A Belleville, Juteau-Duvignauxovo pa P. Lhaudeu za Le Christ dans la baulieue. Oba moža delujeta kot prosvetitelja med najnižjimi sloji pariških predmestij po društvih «équipes sociales». Bratovščini krščanskih šol v Aleksandriji pa so poslali nesmrtniki veliko nagrado za francoski jezik.

Kakor vselej se je tudi tokrat zgodovinska stroka krepko odrezala. Z Gobertovim stipendijem prednjači Alfred Martineau za Dupleix et l'Inde française v štirih osminkih zvezkih po 500 strani. Hélène Porgès je namenila svojo zapuščino knjigi, ki more šolarčkem vcepiti ljubezen do Francije. Priznanje si je stekel Octave Homberg z delom La France des cinq parties du monde. Emile Gabory je posvetil tri snopiče revoluciji in Vendéji, ki se čitajo kakor drama: Les deux Patries, la Vendée militante et souffrante, la Victoire des Vaincus. S Thier-sovo dotacijo (5000 fr.) je Akademija posvedočila, da Gaboryjevo prikazovanje točno ustreza njenemu pojmovanju zgodopisja: učenost oživljena z leposlovnimi pomočki.

Za celotno slovstveno delovanje je bil odlikovan ostri opazovalec in tankočutni dušeslovec Paul Renaudin. Enako umetnostni kritik André Maurel, čigar priročniki *Petites villes d'Italie* so klasični, in belgijski romanopisec, grof Davignon. Med mnogimi drugimi laureati naj se omeni gospa Allotte de La Fuye, ki je posvetila svojemu stricu Juliju Verne-u prikupno biografijo.

Pri kritičnih razpravah se postavi beograjski rojak Arnautović, nosilec polovične Flatove nagrade za tri zajetne snopiče o Becque-u (Lj. Zvon 1928, št. 2). Doumic-ovo poročilo ga pomotoma nazivlje Tchecoslovaque! Beaulieux si je prislovníčaril prix Saintour za svojo *Histoire de l'orthographe*. Uradni izvestitelj se je s posebno pažnjo zamudil pri izredno uspešni študiji Andreja Siegfrieda *Utats-Unis d'aujourd'hui*.

A. Debeljak.

Ksaver Meško v češčini. V teku leta 1928. je izšlo v češkem prevodu več pripovednih spisov Ksaverja Meška. Antoš Horsák, ki je leta 1926. prevel «Mater» in «Naše življenje», se je tolikanj navdušil za Meška, čigar spise je spoznal čisto po naključju že v mladih letih in ki so ga ogreli za učenje slovenščine, da je izdal letošnje leto dva nadaljnja prevoda: «Mladim srcem» (oba zvezka v eni knjigi, z ilustracijami Saše Šantla in Ivana Vavpotiča) in «Legende o sv. Frančišku». Prvo knjigo («Mladým srdcem») je založil Josip Birnbaum v Brtnici, drugo («Legendy o sv. Františku») pa podjetni prevajalec sam. Horsák prevaja gladko in z ljubeznijo; v «Legendah o sv. Frančišku» sem opazil, da tu in tam krajša izvornik, včasih se mu pozna trud, s katerim skuša prelitati avtorjeve jezikovne fineše v češčino. Potemtakem ima še vedno nekaj težav s slovenščino. Obe knjigi sta lepo opremljeni; zlasti «Legendy o sv. Františku» daleč prekašajo izvornik. Koncem leta je izšel nov prevod iz Meška v založbi Jos. Birnbauma. Naš rojak prof. Jos. Skrbinšek je spretno prevel «Volka spokornika». Knjiga «Vlk kajcienik a jiné příběhy» ni opremljena tako skrbno kot prejšnji dve. Ima ilustracije Fr. Podrekarja. Poseben pomen ji daje uvodna studija, ki jo je spisal prof. dr. Páta in ki je izšla tudi v posebnem ponatisu (tudi v Birnbaumovi založbi). Páta premotriva najprej položaj slovenske literature v času, ko se je pojavil Meško, nato pa zgoščeno in bolj informativno ko literarno-kritično opisuje Meškov literarni razvoj in njegovo življenje. H koncu primerja Meška z Ivanom Cankarjem in prihaja k sklepu: «Dejal bi, da se za proučevanje slovenskega duha medsebojno dopolnjujeta: česar ni pri tem, najdeš pri onem.» Med Pátovimi bibliografskimi podatki o Mešku v češčini pogrešamo biografsko-literarno studijo, ki jo je spisal Meškov prevajalec Antoš Horsák za «Ročenko» olomouškega «Našince» (1928, str. 91 do 109). Obe studiji — Pátova in Horsákova — sta mimo Grafenauerjeve «biografske skice» v «Letopisu Matice Srpske», 1928. zv. 317, pomemben prispevek k biografiji in literarnemu proučevanju Ksaverja Meška. Dalje je izšel koncem lanskega leta v zbirki «Ranná setba» Bablerjev prevod «Poljančevega Cenka». Meško je tedaj trenutno najbolj prevajan in čitan slovenski pisatelj med Čehi; hvala za to gre čudovito podjetni češki provinci, ki se ne straši izdajanja manj znanih pisateljev v dobrem prevodu in častni opremi — pač vzgled slovenskim mestom, ki so — kakor n. pr. v poslednjih letih Maribor — za slovensko knjižno produkcijo, žal, vse preveč pasivna.

B. B.

Foto A. Berthold

frickozay

Nove knjige

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

- ***Benoa Šarl**, Zakoni francuske politike. Preveo Mita Dimitrijević. Beograd. S. B. Cvijanović. 1928. 178 str. Cena 25 Din.
- ***Cankar Jan**, Bortolo i ego pravo. Roman. Prevod L. A. Šeremetjeva. Moskva. Leningrad. Gosudarstvennoe izdateljstvo. 1927. 103 str. Cena 40 kop.
- Cvetišić Vjekoslav**, Sa planina i gora. II. Zagreb. Samozaložba. 1928. 78 str. Cena 30 Din.
- Grada** za povijest književnosti hrvatske. Knjiga X. Uredio Đuro Körbler. Zagreb. Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. 1927. 190 str.
- Hviczdoslavove** sobrané spisy básnické. Sväzok III. Oddiel epický. Druhé vydanie. Turčiansky sv. Martin. Matica Slovenská. 1928. 564 str. Cena 45 Kč.
- Koledar** Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1929. Ljubljana. Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda. 1928. 117 str. Cena 15 Din.
- ***Koštitić Radovan**, Zemlja bola. Beograd. S. B. Cvijanović. 1929. 124 str. Cena 12 Din.
- ***Miličić Sibe**, Veličanstveni beli brik sveti Juraj. Ispovest jednog čoveka. Roman. Beograd. Sveslovenska knjižarnica. 1928. 135 str. Cena 20 Din. (Hronika potonulog ostrva.)
- Nazor Vladimir**, Medvjed Brundo. Životinjski ep u pevanja. III. (dotjerano) izdanje. Zagreb. Jugoslavenska štampa d. d. 1928. 80 str. Cena 15 Din.
- ***Petrović Svetislav**, U pozorištu. Utisci i beleške. Predgovor Bogdana Popovića. Beograd. Geca Kon. 1928. XV + 141 str.
- Poljanec Ljudmila**, Pot k domu. Božične slike s petjem in z deklamacijami. Ptuj. Samozaložba. 30 str. Cena 4 Din.
- Régnier Henri de**, Beg. Poslovenil Janko Tavzes. Ljubljana. Samozaložba. 1928. 147 str.
- Sodnik Alma**, Zgodovinski razvoj estetskih problemov. Ljubljana. Belo-modra knjižnica. 1928. IV + 350. (Publikacije «Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani». Filozofska sekcija, št. 4.)
- Vodušek Vital**, Pesmi. Ljubljana. Samozaložba. 1928. 105 str.
- Wendel Hermann**, Kämpfer und Kunder. Essays. Berlin W 30. E. Laubsche Verlagsbuchhandlung. 1928. 143 str.
- Zaninović Mate**, Na njivi mojih dana i noći. Dubrovnik. Štamparija «Jadran». 1928. 47 str. Cena 10 Din.
- Zbornik** za narodni život i običaje južnih Slavena. Knjiga XXVI, svezak 2. Urednik D. Boranić. Zagreb. Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. 1928. 195 do 384 str.
- Zechentner G. K.**, Lipovianska maša. Rozprávka zo života l'udu slovenského. Turčiansky sv. Martin. Matica Slovenská. 1927. 106 str. Cena 9'60 Kč.
- Zpěvák F.**, Učbenik češkega jezika. Za Slovence priredil J. Orožen. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna. 1928. 178 str. Cena broš. 40, vez. 50' Din.

Najnovejša in najaktualnejša knjiga

Tiskovne zadruga je obsežno delo dr. Bogumila Vošnjaka

U borbi za ujedinjenu narodnu državu.

410 strani s portretom pisatelja. — Broširana Din 120.—, v originalni vezavi Din 140.—.

Pisec je prebil vsa vojna leta v Parizu, Londonu, Rimu, Zedinjenih državah, Srbiji, na Krfu, povsod neumorno delujoč v duhu ustanovitve naše države. Ze pred svetovno vojno priznani slovenski potopisni pisatelj, je v tej knjigi na odličen in zelo zanimiv način popisal spomine na svoje delovanje med svetovno vojno, popisal obiske pri najodličnejših osebah Evrope in Amerike, ki so gradili novi svet.

Vošnjakovi memoari so delo trajne vrednosti!

Knjigo razpošilja

knjigarna Tiskovne zadruga v Ljubljani

Prešernova ulica št. 54 (nasproti glavne pošte).

V letošnji zimski dobi izda knjigarna Tiskovne zadruga v Ljubljani slededeče knjige:

Ivan Tavčar: **Zbrani spisi. III. zvezek.** Uredil dr. Iv. Prijatelj.
(Otok in struga. - Tiberius Pannonicus. - Kuzovci. - Jan z Solnce. - Vita vitae mese).

Fr. Maselj-Podlimbarski: **Zbrani spisi. IV. in V. zvezek.** Gospodin Franjo.
Uredil dr. Janko Šlebinger.

Bogumil Vošnjak: **U borbi za ujedinjenu nacionalnu državu.**

Lapajne dr. Stanko: **Mednarodno in medpokrajinsko pravo
kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.**

Hašek Jaroslav: **Pustolovščine dobrega vojaka Švejka. II. del.**
Shakespeare-Župančič: **Ukročena trmoglavka.**

A. Leskovec: **Dva bregova.** Drama v 3 dejanjih.

Z začarane police (pravljice s silkami).

1. zvezek: Dolgouhi Jernejček. — 2. zvezek: Princessa v pomaranči.

Zbirka zakonov za upravno službo.

1. zvezek: Zakon o posesti in nošenju orožja s pravilnikom in komentarjem. Priredil dr. O. Pirkmayer.

2. zvezek: Zakon o državljanstvu s pravilnikom in komentarjem.
Priredi. dr. O. Pirkmayer.

Neposrednji davki.

1. zvezek: Uslužbenki davek s pravilnikom in komentarjem. Priredil J. Mozetizh.

Pravilnik za izvrševanje zakona o neposrednjih davkih z dne 8. februarja 1928. in drugi predpisi, izdani na podstavi tega zakona.

LJUBLJANA HOTEL SLON

INTERURBANSKI. TELEFON 2645
NASLOV ZA BRZOJAVKE: SLONHOTEL

Centralna lega pred glavno pošto /
Postaja cestne železnice / Preko
100 komfortno opremljenih sob
(dobre postelje) / Centralna kurjava
/ Lastno kopališče s kadnimi, par-
nimi in kopelmi v vročem zraku /
Restavracija (priznana dobra ku-
hinja - najboljše pivo in najboljša
vina) / Kavarna z različnimi inozem-
skimi in domačimi časopisi / Vse
moderno opremljeno leta 1925.

AVTOOMNIBUS pri vseh GLAVNIH VLAKIH
POSTREŽBA TOČNA! CENE ZMERNE!

LAST TVRDKA:

HEDŽET & KORITNIK

SLAVIJA

jugoslovanska za-
varovalna banka

V LJUBLJANI

Podružnice:

Beograd Zagreb
Sarajevo Novi Sad
Osijek Split

Glavna zastopstva:

Vel. Bečkerek Cetinje
Skoplje Maribor

Generalno ravnateljstvo
v Ljubljani

Ant. Krisper

Ljubljana

Mestni trg št. 26 in
Stritarjeva ulica št. 3

Veletrgovina

z galanterijo in čevlji
Trgovina modnega, za šivilje
in krojače potrebnega blaga
Tu se dobe sloveči

Favorit = Vobach

mladinski albumi in vsi po-
samezni kroji

MERCINA IN DRUG

TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO

LJUBLJANA

KOLODVORSKA ULICA 8

TELEFON STEV. 2232

GLAVNO ZASTOPSTVO IN SAMO-
PRODAJA ZA SLOVENIJO VSEH IZ-
DELKOV TOVARNE ZA DOKUMENTNI
IN KARTNI PAPIR

BRAJTE PIATNIK - RADEČE